

vsil oavtki ostanejo

MLADIKA

+ DRUŽINSKI LIST +

V S E B I N A J A N U A R S K E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Trop brez zvoncev (Janez Jalen) | Pastire s tujo glavo (Viktor Smolej) | Zlagane jaslice (Jan Plestenjak) | Gosposki hlapec (Ivan Zorec) | Betlehemeski pastirji (Milica Prisojnik) Košakova Štefa (France Kunstelj) ★ PESMI Viteška ljubezen (Jože Dular) | Dve božični (Ivan Čampa) Sveti večer (Emanuel Kolman) ★ PISANO POLJE Literarni večer (Stanko Cajnkar) | Dardanele (Albin Zalaznik) | Rembrandt (K. Dobida) | Naše slike | Nove knjige ★ DOM IN DRUŽINA Prva obleka (Eliza Skalický) | Nervoznost in vzgoja | Dobra kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Spretnosti iz papirja Anekdote in smešnice | Uganke in mreže

SLIKE Maksim Sedej: Jaslice | Rembrandt: Jan Lutma; Beraška družina; Pastirji molijo Dete; Kristus v Emavsu; Trije križi; Vrnitev izgubljenega sina; Pokrajina s stolpom; Kristusova pridiga; Prodajalec podganjega strupa; Kristus ozdravlja bolnike; Lastna podoba | Fotografije (Fr. Krašovec): Novoletno jutro; Božično veselje; Za praznike

KROJNA PRILOGA Pripombe k ročnemu delu; Pogrinjanje praznične mize; Najmlajše kot darovalke; Beseda o sreči; Napake pri oblekah; Kako ravnamo z novo preprogo | V slikah: nekaj zimskih plaščev itd.

*Uredništvo in uprava Mladike
želita vsem cenj. naročnikom in bralcem
blagoslovljene božične praznike in srečno novo leto*

DO B I L I S M O V O C E N O

Trdoglav in Marjetica. Slovenska pravljica Frana Milčinskega. Ilustrirala Marija Grafenauer. Izdala Nova založba v Ljubljani. Kamenotisk Čemažar v Ljubljani ★ Uganke. Gustav Strniša. Ilustriral Polde Pehani. Založba Sidro v Ljubljani. Tiskala Narodna tiskarna v Ljubljani ★ Knjige Goriške Mohorjeve družbe: Koledar; Janko Kersnik, Testament; Matija Novak, Napoleon; Poredni Bobi; Blagovest ★ Knjige Družbe sv. Mohorja v Celju (doplačilne): Dr. Franc Detela, Trojka; Bordeaux-Anžič, Strah pred življenjem; Ruske pravljice; Jože Smrdu, Krašenje cerkvá; Hugon Turk, O zdravju in boleznih domačih živali ★ Salezijanske knjižnice: Prst božji; Glas vpijočega v puščavi; Duhovni koledarček

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 51-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

TROP BREZ ZVONCEV

JANEZ JALEN

TRETJE LETO

Mrtev les

Pred božičem je padlo nad koleno pršiča. Komaj so priplesale zadnje snežinke na zemljo, se je bil lotil novega snega veter, ga odmetal z višin in nanašal v nižine. Veter se je sprevrgel v jug. Otroci so tepežkali po vlažnih gazéh in puhasti sneg se je sesedel, da ga v nekaterih krajih še za ped visoko ni bilo več. Koledniki so pa nosili zlato zvezdo že po kakor rog trdó zamrzlih gazeh.

Sveti trije kralji so potice pregnali, Hribarjevemu Petru so se pa misli še vedno spovračale v božične praznike. S stricem Tomažem sta hodila v Zátrep podirat les.

Odkar je padel kruljavi lisjak in so se planšarji in planšarice preselili z Vógarja v Vóje, je Peter svoja pota v góre tako uravnaval, da je vsaj na eno stran šel skozi Vóje, čeprav je imel navadno dlje. Pri Tkalčevi Jerci se je rad ure dolgo pomudil, h Grmovi Špelci je pa šel samo nekajkrat po psa. Resa tudi v Vójah ni maral ostati v Jerčinem stanu. Jerci se ni zdelo prav in Petru je bilo nerodno. Za naprej je rajši puščal psa doma.

V adventu in že prej je Peter vsaj vsako nedeljo in praznik prišel k Tkalcu v vas. Na sveti večer je bil pa že davno prej tam, preden se je oglasil véliki zvon Svetega Martina. Jerčinim trem bratom: Balantu, Matvezu in Janezu, vsi so hodili še v šolo, je prinesel vsakemu svojo smoljenico, da so si z njimi svetili k polnočnici. Na pogrjneno mizo pa je spraznil polne žepe lešnikov; nabral jih je bil med šmarni na svojih samotnih potih. Otroci so se usuli okrog njih, mama jih je pa spodila od mize nazaj za peč, da bi ne zamazali opranega prta. V kotu pred jaslicami, ki so jih bili otroci postavili še za dné, je vztrepetavala rdeča lučka. Mama je legla, Jerca in Minca, že tudi odrasel deklič, sta pa imeli opraviti sedaj v hiši, sedaj zopet zunaj v veži in pri ognjišču, dokler se nista odšli oblačit za k polnočnici. Peter in Tkalec sta sedela pri peči, se pogovarjala in kadila.

Ob enajstih je na Ravni zabučal véliki zvon. Začeli so drug za drugim odhajati k polnočnici. Za varuha je ostal domá gospodar. Otrokom Peter in Jerca še mar nista bila. Minca in mama sta pa vedeli, da bo Petru in Jerci najbolj všeč, če bosta hodila samá. Namenoma sta se obotavljali in zaostali.

Noč je bila jasna in nebo gosto posejano z zvezdami. Ni svetila luna, pa je Petrovo vajeno oko vendar razločilo na belem snegu zajca, ki je tekkel čez polje. Kazal ga je Jerci, pa ga ni mogla opaziti. In ji je pripovedoval, da v sveti noči nobena lisica ne pride na polje in blizu k vasem. Zdaleč poslušajo zvonjenje, se bojé razsvetljenih oken in zbežé pred svitom plamenic, s katerimi si ljudje svetijo k maši in od maše, nazaj v mračne goščave. Kakor bi jim bilo usojeno, da v počesčenju rojstva kralja miru to noč ne smejo moriti. Čeprav jih je Bog tako ustvaril, da od krvi drugih živé, morajo na sveti dan, ko si vsak kristjan, če le more, privošči kaj boljšega, ostati lačne.

Jerca ni poprijela pogovora o zajcih in lisicah. Potožila je, da ji v novih čevljih, ki niso kaj prida nakovani, drsi na razhojenem prhkem snegu. Peter ni vedel nič odgovoriti in sta nekaj časa hodila molcé.

Iz lin v zvoniku se je razlilo po zasneženi dolini potrkavanje. Pred cerkev je prihajalo čimdalje več plamenic. Druga za drugo so ugašale v snegu. Peter ni mogel več odlašati. Naravnost je povedal, da se čez dan ne bo nič oglasil pri Tkalcu, ko vendar vé, da vasovalec na božič ne zasluži drugega kakor šilo v zadnjo plat. Pač pa pride na Štefanovo gotovo pobirat potice. In je hotel še vedeti, kako bo Jerci bolj prav: ali naj pride z njim za moža Vencelj ali stric Tomaž. Kdor koli, samo Vencelj ne, je izbrala Jerca in ustregla Petru, kakor bi mu bolj ne mogla.

Prišla sta na pokopališče. Na mnogih grobovih se je veter poigral s plamenčki prižganih sveč. Peter in Jerca sta se molče ločila in stopila vsak pri drugih durih v cerkev; Jerca pri glavnih, Peter pri stranskih.

V cerkvi so bile prižgane že vse luči. Bleščeče se je odbijala svetloba od steklenih kristalov na velikem lestencu. Oltarji so bili vsi razsvetljeni kakor za slovesno mašo. Celó pred vsako podobo križevega pota je gorela sveča. Gospoda, župnik in kaplan, sta bila že odpela latinske molitve. Ogrnjena povrh cerkvenega

oblačila v črna haveloka sta pravkar odhajala izpred oltarja v žagrad.

Na koru so se oglasile orgle. Tiho so poprijeli pevci in zapeli staro, po vsem svetu znano in večno lepo uspavanko božjemu Detetu:

Sveta noč, blažena noč...

Izmed vseh glasov je Peter koj razločil glas Grmove špelce. Zdelo se mu je, da je ni slišal še nikoli tako lepo peti. Kakor bi pozibavala Jezuščka v jaslicah na slamici, je ponavljala:

Spavaj, dete sladko, spavaj, dete sladko...

Pričela se je maša in Peter se je spomnil, da mora moliti. Pa so mu misli venomer uhajale na kor, kjer je špelca z mladim glasom budila pastirce iz spanja in z angeli pela glorio in slavo. In če si je še tako prizadeval, ni mogel svojih misli za dolgo navezati na oltar in na skrivnosti, ki so se na njem dogajale. Sam nase nejevoljen je skušal misliti na Jerco. Pogledal je prek moških klopi, v katerih je med domačim temnim suknom sedelo tudi dokaj pisanih kožuhov. Jerca je stala spredaj med dekleti, ogrnjena v sivo ogrinjačo in brhko pokrita s svileno ruto. Vedel je, da jo ima rad, in se trdno nadejal, da mu bo dobra žena. Pa je spet zapela špelca o sladki skrivnosti božične noči in njegovega prizadevanja, da bi mislil na Jerco, je bilo koj konec.

Po polnočnici se z Jerco nista več videla. Peter je pred cerkvijo počakal strica Tomaža. Škantarjev Tomaž se je v svojih poznih letih rad pomudil malo dlje v cerkvi, da nadomesti, kakor je imel navado reči, tiste nedelje in praznike, ko mu je bila skala oltar, na njej namesto razpostavljenih svetnikov in angelcev gamsi, in je orglal veter, peli ptiči, gospoda pa ni biló nikjer. Peter je mislil, da je strica že zgrešil, ali pa da je mož zadremal v cerkvi, ko ga je zagledal pri kropilniku. Pomočil je palec v blagoslovljeno vodo, pomešano z razbitimi ploščicami ledu, se pokrižal in pokrilo. Košat in dolg gamsov čop, kakršnega nihče drug ni nosil tisti čas v Bohinju, se mu je razšopiril za klobukom. Koj je uganil, da Peter njega učka: »Kaj mi boš povedal novega?« ga je ogovoril. A še preden je Peter utegnil odgovoriti, je že naprej poizvedoval: »Je v lovišču kaj narobe? Za praznike je rado.«

»Divjad, se mi zdi, kar v miru in redu praznuje. Sicer pa tudi nič posebnega ni,« se je obotavljal Peter naravnost povedati, za kaj misli prositi strica.

»Mrzla sapa vleče tukaj. Se bova med potjo pogovorila.« Stric Tomaž je zaslutil, kaj bi utegnilo boleti rajnke sestre sina.

Odšla sta proti Studoru. Še preden sta dospela do studenca Kuharice, je Peter stricu vse razodel, kako in kaj namerja. Tomaž ga je molče poslušal. Kakor bi

hotel do dna premisliti, kaj naj nečaku odgovori, ali pa, kakor bi ga hotel opomniti, naj se mu nikar preveč ne mudi, je na videz zasukal pogovor čisto drugam. Vprašal je Petra: »Ali veš, zakaj so vzdeli stari ljudje temu studentu ime Kuharica?«

Peter je obstrmel. S stričevim vprašanjem ni vedel kaj začeti. Odgovoriti je znal pa še manj. Iz zadrege ga je rešil stric sam: »Ne veš, kajne? Nisi nikoli pomislil, čeprav si leta in leta vsak dan hodil mimo v šolo. Ti bom jaz povedal: Ob poti vrh dveh klancev izvira tale studenec. Marsikdo se je že, pregret, preznojen in ves vroč napil ledeno mrzle vode iz njega. Takrat mu je dobro delo. Kasneje, čez dan, dva, morebiti se je celó ves teden upiral, je pa moral leči in ga je kuhalo. Kuhalo! Kriva je bila pa Kuharica. Si razumel?«

»Aha, saj res,« je Peter naglo odgovoril in se sam sebi čudil, kako da tega ni vedel.

»Prav.« Stric je spet vse obrnil in iznenada postavil Petra nazaj v prejšnji razgovor: »Tok, da si se namenil ženiti, si rekel.«

»Mi tako še najbolj kaže,« je utemeljeval Peter svojo namero.

»In da misliš Tkalčevo starejšo vzeti. Jerca, praviš, da ji je ime.«

»Zdi se mi, da bo kar prava.« Peter ni maral preveč hvaliti Jerce.

»Za vse prava ni nobena. Z vsako je treba potrpeti. Z nekatero več, z drugo manj. Sicer Jerci ne vem nič reči, le muhasta bi utegnila precej biti, če je količkaj očetu podobna. Ti ga še premalo poznaš.«

»No, da —« Peter se je spomnil nevšečnosti, ki jih je moral zavoljo Jerčine svojeglavnosti prenašati.

Tomaž je skozi temo ostro pogledal Petra: »Pa mudi se vama menda ne?«

Peter je obotavlja se odgovoril: »Kako to mislite, stric?«

»Ne delaj se, kakor bi ne razumel, po čem povprašujem. Dekle planšarica, fant pa lovec, ki ga vsaka pot zanese v njen stan, in vse poletje v planini, daleč od ljudi. Ali/bi bilo kaj čudnega, če bi tudi vaju, kakor je že marsikoga, pred pustom greh podil pred oltar.«

»Ne, stric, s te strani se nama nič ne mudi.« Peter je jasno odgovoril. Tomaž je v zvoku njegovih besedi kar čutil nepokvarjeno poštenost.

»Prav, prav,« mu je pritrdil in opomnil: »Glejta, da se vama tudi za naprej ne bo začelo muditi s te strani, z drugih se prav nič ne.«

»Ne mislim tako brž na poroko. Le dogovoril bi se rad, da je človek na jasnem.« Peter se je kakor opravičeval. Iz stričevega govorjenja je posnel, da ni nič kaj zavzet za njegovo namero.

Tomaž je pa spet zamodroval in do kraja razkril svoje misli: »Prav me razumi, Peter. Star si dovolj in sam najbolje veš, kako in kaj. Ne ženi se z zadrego,

Maksim Sedej: Jasllice. (Izvirni linorez 1958.)

sem te hotel opomniti. Še bolj nápak bi pa utegnilo biti, če bi se na leta učkovala. Je le prerado res, da je dolga bolezen gotova smrt, dolga ljubezen pa gotov krst. Si pa sam lovec, ki zna dobro opazovati. Vsake pomladi vidiš, da si prav vsi ptiči razen kukavice prej znosijo gnezdo, preden ljubezen zares zastavijo. Če kdaj misliš na lastno streho, ti svétujem, da si jo zgradiš prej; kasneje, ko ti prične rasti družina, si jo boš dokaj težje.»

»Mislim že, pa bi za sedaj težko zmoget. Ko bi vsaj stavišče imel.« Peter je obotavlja se razodel svojo največjo skrb.

Stric in nečak sta hodila čimdalje bolj počasi. Pod nogami se je mel razhojen sneg. Tomaž je gredé pri-

povedoval, da prav pomladi poteče petdeset let, odkar je njegov oče in Petrov stari oče prodal čudniku Lazek v zástav za petdeset let. Da ga ima on pravico kupiti nazaj, pa ga njemu odstopi. Tomaž je Petru ponudil tudi nekaj sto denarja na pósodo. Tesati pa da sam zna, ga je spodbujal. In če mu še on pomaga, bo kaj malo treba najeti. Les naj bi Peter poskušal dobiti od srenje. Zvozi pa lahko do malega vse Tkalec z volom. Naj le odsluži, ko dote Jerci ne bo mogel kaj prida dati. Peter se je čudil stričevi razumnosti. Z lahkoto mu je kazal pot prek težav, ki so se njemu samemu zdele nepremagljive. Kar objel bi ga bil.

Prišla sta v vas. Okna so bila razsvetljena. Dišalo je po pečenih prtenih klobasah. Stric in nečak sta si

voščila lahko noč. Nista se domislila, da se je dan nagnil že na jutro. Tomaž je zavil proti svoji hišici v bregu, Peter je pa odšel mimo Tkalca naprej proti Stari fužini. Hodil je zamišljen. Če bi zajec tik pred njim preskočil gaz, bi se komaj zmenil zanj.

Doma je Petru priteknel naproti Resa. Dobrikel se je in repkal pred njim. Peter ga je vzel v sobo. Ne zavoljo mraza, zavoljo družčine. Kdo pa preživlja rad sveti večer sam. Še pes ne. Če pojde po sreči, bo pa k letu vse drugače.

Peter je zakuril v pečici in si zavrel čaja. Skozi samo enojno okno je zdaleč donelo potrkanje. Peter ni legel; ni bilo vredno. Saj je že Sveti Pavel vabil k zgodnjim božičnim mašam ob štirih zjutraj.

Čez dan je Peter risal in v mislih postavljaj svoj bodoči dom. Rad bi se bil bolj razmahnil, pa so ga računski utesnjevali. Pod noč je samega sebe glasno potolažil z dolensko modrostjo: »Domek je domek, da ga je le za bobek.« Skuhal je še sebi in Resi večerjo in legel spat.

Na Štefanovo je Peter od maše gredé omenil Čudniku zavoljo srenjskega lesa. Lahko sta se dogovorila. Popoldne po litanijah je pa pred cerkvijo spet počakal strica Tomaža. Odšla sta v krčmo. Oba v sivih lovskih oblekah sta si bila podobna skoraj kakor oče in sin. K Tkalcu sta prišla že v temi. Vsi so vedeli, počemú sta prišla in kako bosta opravila, pa so se delali nevedne.

»Ovce kupujeva,« je začel stric Tomaž razgovor.

»Ovce?« se je narejeno čudil Tkalec. »Počemú vama pa bodo, ko imata vendar trope gamsov in srnjakov v gorah. Če se vama ljubi mesa, si ga lahko nastreljata na ostajanje.«

Tkalec se je dobro branil, a Tomaž mu ni dal obveljati: »Je že res, kar praviš,« se je pobahal Tomaž. »Mesa nama nič ne manjka. In če bi bila oženjena, bi ga tudi družina ne pogrešala. Tisti dve sta terno zgrešili, ki naju nista že ulovili. Mesa na pretek! Samo za volno gre bolj trda. Saj sam veš, da se srnjakova in gamsova dlaka ne predeta. Midva pa morava svoje trope, ki še zvoncev nimajo, tudi pozimi pasti. V gorah je včasih strupeno mraz. Pa se bojiva, da bi v noge in v roke ozebla. Zavoljo volne kupujeva ovce. Pri vas imate pa tako sorto, ki nima skoraj nič résnice v kožu.«

»Sorta je dobra, sorta,« je sprejel pohvalo Tkalec, »samo naprodaj ni.«

Tomaž je vzdignil roko, razkrečil prve tri prste, dušil smeh, ki mu je hotel uiti, in dopovedoval: »Saj ne kupujeva vsega tropa. Eno samo ovco iščeva, pa táko, ki bo šla po dobrem plemenu.«

»Če je tako, pa stopita v hišo, da se pogovorimo,« se je vdal Tkalec.

Postregli so jima s kolinami. Tomaž je dal za vino. Otroci so morali oditi spat. Stric je znal zlepa privijati

Tkalca, da je bil le-ta že kar nejevoljen. Pa ga je Tomaž pogladil z besedo: »Boštjan! Naj ti ne bo žal, če si se pri prvi hčeri skazal. Se bodo pa druge laže na dobro možile.«

Razšli so se pozno in vsi zadovoljni. Na vasi je Peter zavriskal. Stric ga je povabil še na kozarec vina.

V krčmi se je bila nabrala vesela družba. Peli so, da se je skozi zaprta okna razlegalo po vsej vasi. Dolgo so ostali, pa bi bili še dlje — a se menda prav zavoljo Petra žandar Kranberger, ki je prišel mimo, kar ni dal pogovoriti.

Polnoč je že davno odbila, preden je Peter prišel domov. Nič se mu še ni mudilo spat. Dolgo je ogledoval lepo, s pisanimi papirčki okrašeno potičko, ki mu jo je bila dala Jerca. Spravil jo je v predalnik. Stric je dobil podobno, pa jo je pojedel koj drugo jutro.

Po praznikih je pritisnil mraz. Že na poprej mrtvi smreki je tudi smola trdó zamrznila. Peter in Tomaž sta vedela, da v takem mrazu podrt les stoletja ne sprhni. Deblo za deblom sta hitela žagati in obsekavati. Od macesnovih grč je sekira kakor od kamenja odletavala. Pa nista odnehala. Peter je že hotel zavoljo strica. Tomaž pa ni maral nič slišati: »Vsaj koren mora biti macesnov,« je trmoglavil.

Med delom nista dosti govorila. Večeri v stanu so bili pa dolgi. Na svetega Antona dan zvečer, ko sta pojedla kašo in si prižgala tobak, je Peter zadovoljno ugotovil, da bo drugi dan ves les pri poti.

»Prav, da si me spomnil.« Stric je puhnil dim iz ust in pljunil na tla: »Opozoriti sem te hotel, da Tkalca vprašaj, koliko naj v denarju šteje njegova vožnja.«

Peter se je začudil: »Počemu?«

»Z Jerco še nista poročena.« Stric je po strani pogledal Petra.

»Sedaj se pa vendar ne bo razdrlo.«

»Saj še zavezano ni. Utegne pa priti kaj navzkriž. Namesto da bi se tožarila, mu pa vržeš tiste denarje in mir besedi. Če jih ne boš imel, jih lahko vsak dan dobiš pri meni.« Stric je legel na pógrad, Peter je pa pridejal na ogenj. Ni mogel več molčati: »Stric! Meni se zdi, da vam ni nič kaj prav, ko jemljem Tkalčevo.«

Tomaž je molčal.

»Saj sem sam že mislil —« Peter je obmolknil.

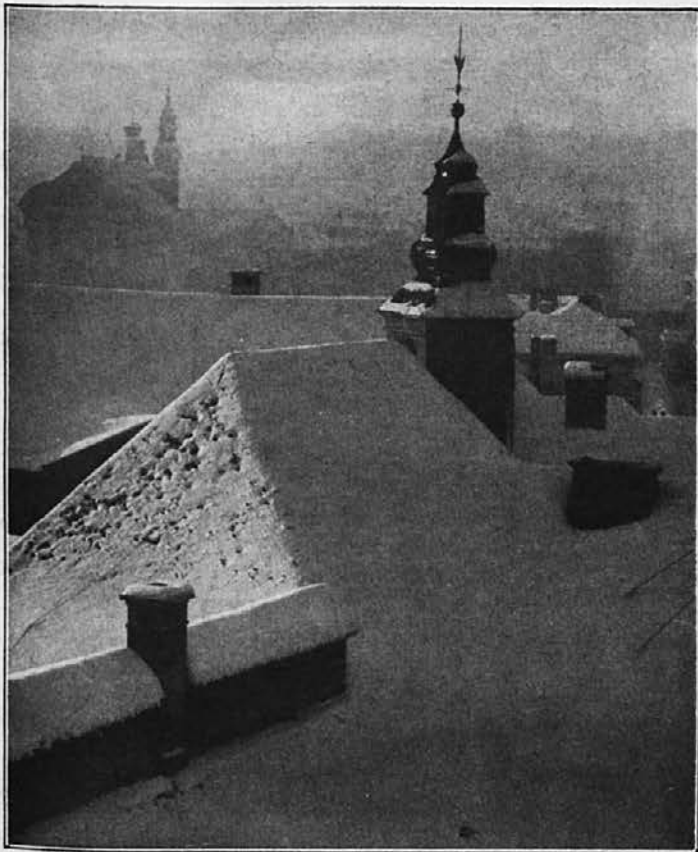
»Nič ne rečem,« se je oglasil stric. »Samo to vem, da smo imeli lovci pred leti dokaj opraviti s Tkalcem. Puško ima še. Če se ga spet loti muha in začne zahajati v tvoj okoliš, ali bi ga mogel pustiti?«

»Nak! Bi ga tudi ne.« Peter se je skoraj razhudil.

»Če bi prišla navzkriž, Bog daj, da bi ne, bi pač moral pustiti službo ali pa Jerco. Si me sedaj razumel zavoljo vožnje?«

»Sem.« Peter je iztrkal čedro in tudi sam legel.

Pogovor je utihnil. Ogenj je pošel. Zunaj se je oglasila sova. Pričelo je snežiti. (V drugo naprej.)

Novoletno jutro. (Fot. Fr. Krašovec.)

PASTIRC S TUJO GLAVO

VIKTOR SMOLEJ

(Saj dobro vem, da svet ni tako tih in zaklonjen, kakor pišejo koledarske zgodbe. Pa se menda tolažimo s tišino, ko je že zdavnaj ni, in si želimo ljubezni, ko je največ sovraštva okoli nas.)

Na pragu sta si dva človeka otresala škornje, da je donelo od topotanja na kamnitnem pragu. Skozi okno ni bilo videti, kdo bi bil. Prvi se je zakrival v velik klobuk, ki si ga je potegnil globoko čez čelo. Tako si je zavaroval oči in lica pred metečim snegom. Bilo je zgodnje popoldne in v teh dneh pred prazniki ne bi nikogar pričakoval v gostilno. Zato je krčmar pogledal v vežo. Tu ga je opihnil mrzel zrak, da se je stresel.

»Bog daj!« je stopil neznani moški čez prag in se zasmel. Vrgel si je klobuk v tilnik in stegnil spod nekakšne pelerine roko proti krčmarju. »Dober dan! Kaj me ne poznaš več?«

Drugi, ki je moškega spremljal, je bil znan gost pri krčmarju, Cvirn iz vasi. A onega, ki mu je ponujal roko in nato tudi za njegovo prijel, ni prepoznal. Nato so se mu oči razprle, kakor da je spregledal, in se je široko zasmel: »O glej, glej, Lavtar! Saj si res ti! Kdo bi si

misлил, da se boš v takem metežu vračal domov, pa po toliko letih!«

»Saj ne bi šel, če bi mene ne bilo. Brez družbe bi si ne upal,« je prijel za besedo Cvirn. »Doli na občini sem bil pa sem posedel pri Slavcu. Ali ti ne primaha mimo Lavtar? Poklical sem ga, potem sva šla skupaj.«

»Stopita no noter! Zunaj je mraz.«

»Saj, pogreti se že morava.«

»Daleč pa tako ni do naše Samote.«

Neznani moški je vrgel s sebe pelerino ali nekaj, kar je vsaj včasih bila pelerina, in jo otresel čez prag. Zunaj je medlo in medlo. »Od vruga se ga bo natreslo. Le kakšne praznike bomo imeli! Saj še ven ne bomo mogli.«

V sobi je bilo prijetno toplo. Od široke zelene peči je kar žehnelo.

Gostilničar je sam prinesel, ne da bi kaj naročila, steklenico slivovke. »Se bosta pogrela od poti, ali ne?«

»Vi se pa na praznike pripravljate, kaj?«

»Da, peko imamo.«

»Kakšen pridelek vam je letos vrglo? V mestu se vražje pozna draginja. Pravijo, da bo na spomlad vojska. Hudir, da je morala ravno letos biti taka čudna suša in zato slaba letina.«

»Kaj je doli na Hrvaškem tudi tako?«

»Na Hrvaškem!« je zamahnil Lavtar. »Zemlja je zemlja, nikjer ni prida. Ampak meni se je še kar dobro godilo.«

»Viš, če bi bil jaz razbojniške sorte, pa bi te na poti okradel,« se je režal Cvirn. »Potisnil bi te bil kam v sneg, pa bi obležal v grapi, da se še izkopati ne bi mogel do spomladi.«

»Že, ampak strašit bi te pa že hodil ponoči. Navsezadnje bi te le dobili.«

Smejali so se in občutili prijetno zavetje pred metežem in gostim snegom, ki je naletaval, kakor bi platno trgal.

»Jaz sem bil na žagi v Slavoniji, tam pri Osijeku, če greš z železnico — no, pa saj je vseeno, ko kraja ne poznata. Blizu mesta je bilo precej tovaren. Srečo sem imel. Veš, da sem mislil kar doli ostati? Pa sem pisal njej, da bi prišla tja z otroki in tu prodala. Pa mi ni odgovorila. Gotovo ni hotela.«

»Kaj pa denar?«

»Zasluzka precëj. Te vaše žage in drče in fure niso nič. Tam bi bil videl.« Zvrnil je kozarček slivovke in natočil še enega za dušo, da si jo res trdno priveže, ker sta mu jo sapa in sneg hotela iztrgati.

»Tisti Rdeči iz Javorja da je tudi doli,« je rekel Cvirn krčmarju.

»Da, pa je tam ostal,« je razkladal Lavtar. »Ta ti je pil in igral, da je vsa vas gledala. Kaj pa tu, kaj delate? Imaš kaj prida gostov, krčmar?«

Rembrandt: Jan Lutma star. (1656).

»No, naj Cvirn pové, ta se še kdaj oglasi, sicer je pa prazno. Fantje so se porazgubili v tovarne, možaki pa doma umirajo. Vasi bodo kmalu prazne.«

»Tam smo ti začeli v soboto in končali v ponedeljek zjutraj, ko smo šli spet na žago,« se je širokoustil Lavtar. »Nekemu Romunu se je zvrtilo, na binkoštni ponedeljek je bilo, pa je padel v Donavo in utonil. Sicer smo bili vsi zdravi in vedno veseli.«

»No, potem si vse spodaj pustil, namesto da bi kaj prinesel domov.«

»Slabo reklamo delaš za gostilničarje, krčmar. Ali si postal abstinentški pridigar?«

Posedli so: krčmar ob peči, gosta za mizo.

»Porini no pred naju kosec kruha, oštir,« je rekel Lavtar. »Jaz bi prigriznil. Cvirnu pa tudi ne bo odveč.«

Krčmar je potegnil iz miznice vogal kruha.

»Malo je, zato pa pečemo.«

»No, za dva bo že.«

Pogovor se je utišal. V noge je prihajala dremavica in v oči neka zaspanost. Vročina je legla v žile in potnikom se je hotelo zehati. Lomila sta kruh, dokler jima ni dal krčmar svojega noža.

»Pa se nisi kaj po svoji mladosti vrgel, Lavtar?« je tiho vprašal oštir.

»Da sem se spet navadil kvartanja in popivanja? O, krčmar, ti tega ne razumeš. Tebi se zmeraj dobro godi za zapečkom. Ampak pomisli nas enega: nikogar nimaš v svetu, sam si ko kamen na cesti, streho nad seboj moraš plačati, ker ni tvoja, ljudje okoli tebe so ti samo na pol poznani. Kako naj se človek znajde v takem svetu? Tako greš med ljudi, se razgovoriš in pozabiš na dom. Ker malo te pa le vleče nazaj, če si že dve leti zdoma.«

»Kaj si že dve leti bil zdoma?«

»Jeseni je bilo dve leti.«

»Kaj pa boš zdaj?«

»Kaj bom? Kaj pa bi? Ne vem. Najbrž ostanem doma. Samo ne vem, ali bi ne bilo bolje spet iti. V teh bregih se ne da ne živeti ne umreti, samo stradati. Sam praviš, da stari izumirajo, mladi pa odhajajo v tovarne.«

Tedaj so se zunaj oglasile najprej tihe stopinje po snegu, nato topotanje okovanih čevljev na pragu.

»Še nekoga podi pod streho,« je rekel Cvirn. Pogledal je skozi okno, na katerem so ledenele bele rože, pa je mogel le na pol razločiti obrise moža.

»Ho, Mihor je! Glej ga, da nas je zvohal! Sedaj bomo pa kakor njega dni, ko smo bili mladi. Zdaj ga pa bomo liter na to svidenje, kaj, Lavtar?«

»Da, oštir, zdaj ga pa le daj! Kakor da bi nas sklical!« Stopil je v vežo in se hrupno zasmel prišlecu. »No, Mihor, kako si?« je zavil besedo po hrvaško, da bi pokazal, od kod je prišel in da se je tudi kaj tujega nalepilo nanj.

»Ohohoho! Kaj si ti?« je odprl usta Mihor. »Cvirna sem videl, tebe pa nisem spoznal. Radovednost me je imela, kdo gre s Cvirnom. Da si ti!«

Nato sta stopila v sobo. Tako so se zbrali trije možaki, ki so presneto samopašno fantovali pred petnajstimi leti. Zažvenketali so kozarci. Lavtar je poduhal vino, kakor da že po samem vonju pozna, kakšna je pijača, potem pa srknil in odkimal.

»Nak, kaj prida pa ni, oštir. Takega imaš kot vsi krčmarji. Pa na zdravje!«

»Kako smo se zbrali!« je dejal Mihor. »Ali še pomniš, kako smo fantje hodili po Dravi navzdol v Slavonijo? Samo tista leta, ko smo se ženili, smo bili doma. Glej, meni je ona lani umrla.«

Mihor je hotel biti žalosten, pa se mu ni prav posrečilo.

»Nič hudega zanjo!« je odmahnil Cvirn. »Saj se je le stradežu izognila.«

»Zakaj?«

»No, tista bajta vendar ne more biti toliko vredna, da bi jo petnajst let jedla dva človeka. Zemlja je že šla.«

»Kaj si jo pognal?«

»Hehehe,« se je smejal Mihor. »Malo zapil, malo zajedel. Veš, krivo je pa to, ker nimam sreče v loteriji. In pri kartah tudi zmeraj samo izgubljam.«

»Kaj kvartate?« je šinil pokonci Lavtar. »Kakšne igre pa?«

»O, to pa,« je pritrdil Cvirn. »Tu včasih vržemo z oštirjem. Pa tudi doli v fari! Tam ti fantje, ki hodijo v tovarne, znajo igrati, da je joj.«

»Pa še mi vzimo!« je ves oživel Lavtar. »Ali bi partijo? Saj imam sam karte.« Potegnil je zavite karte iz vreče, ki jo je nosil oprtiv čez pleča. »Da bi vedela, kako so me vso pot srbeli prsti! Skoraj tri dni sem se vlačil po železnicah in peš in z vozom, da sem priromal domov. In ves čas nisem imel človeka, da bi vrgla karte. Saj te drugače dolgčas sne kakor rja. In tam na žagi, če sem podvalil hlod pod zobe in ga nameril, je potem kar samo teklo in smo lahko vrgli partijo.«

Cvirn je vzel v roko karte, pa so bile še čisto lepe; ob robovih in na hrbtu še ni bilo nobenih znamenj. No, to bi se dalo igrati.

»Vržemo?«

»Prav,« je pritrdil Cvirn.

»Pa ti?«

»Zastonj?«

»To ne! Škoda časa!« se je zasmel Lavtar. »Nimaš nič okroglega? Pa prazniki so.«

»Na občini so mi obljubili, da bodo nekaj dali za praznike, pa najbrž bo le živež, ne denar.«

»Ná, ti posodim,« je stresel pred Mihorja Lavtar petnajst dinarjev. »Pa mi jih vrneš ali spomladi odslužiš. Velja?«

Mihor je stegnil poželjive roke po kovancih in jih podrsal najprej s prsti, nato pobožal z dlanjo in si jih stresel v prgišče. Potežkal jih je v dlani in jih stresel v žep, da so zazveneli in zacingljali.

»Prav! Velja.«

»Alo, krčmar, liter gor! Ta je prazen.« Lavtar je nalil vsem do roba in, ko so spili, nalil na novo, da je bil liter prazen. Krčmar je stopil po novo vino v klet. Za praznike ga ni imel pripravljenega v gostilniški sobi. Kje bi si mislil, da bo ravno na sveti večer dobil take žejne goste? Ne spodobi se, na tak dan posedati po gostilnah. Na sv. Štefana že, sedaj pa ne.

In tako so možje udarili s kartami po mizi. Šestero oči se je uprlo v igro.

★

Zgodaj je padel mrak. Krčmarica je bila toliko pametna, da je poslala pošto Lavtarici, da je mož tu. »Kam to gre, da se dedci na sveti večer zabavajo s kartami!«

Sredi zamišljene igre je padla Lavtarica med igralce.

»Ježš Marija, kaj si res tu? Kdaj si pa prišel?«

Spotoma je mislila, kako ga bo oštela in ozmerjala in pred vsemi osramotila, sedaj pa ji je kar nekam zmanjkalo besed.

»Ho, Mreta,« je skočil izza mize Lavtar. »Kdo bi si bil mislil!« Bil je v zadregi. »Kaj si vedela, da sem tu?«

»Seveda, seveda sem vedela! Tu sediš že dve uri. Na dom pa še pomisliš ne.«

»Pa res, no vidiš, pozabil sem, zasedel sem se... Zdaj sem pa jaz zgubil. Karte pa kar vzamem. Kaj pa otroci? Sem mislil, da bom prišel takoj z vlaka, pa je bilo tako mrz —«

»Samo malo smo se pogreli, mati,« je hotel opravičevati Cvirn, ki je videl, kako je Lavtar vstal, kakor bi ga dvignil, ko je stopila v hišo žena.

»Tako počivanje pa res ni po božje. Na sveti večer, ko si bil dve leti zdoma! Kje pa imaš svoje stvari? Daj sem, ti bom jaz nesla.«

»Tisto pa ne, Mreta! No, krčmar, pa še kaj na svidenje! Tako prijetno toplo je bilo in dober kruh imate —«

»Kakor da bi ga doma ne imeli! Misliš, da ga ne znam več peči?«

Rembrandt: Beraška družina (1648).

Rembrandt: Pastirji molijo Dete (ok. 1654).

Poravnal je račun, kolikor se je dalo pred ženo skrivaj, ter si oprtal vrečo. »Vidva pa le spijta! In kmalu na svidenje v teh praznikih!«

Tako sta se poslovila in sta šla. Sneg ni več naletaval. Žena se je zavila v težko ogrinjalo, on je spet vrgel okoli sebe pelerino in potisnil klobuk globoko na oči.

»Ali je pot zgažena?«

»Je,« je potrdila žena. »Do križa je vaška, do nas pa je zgažena. Tinček je bil dopoldne v šoli, Tinka pa popoldne. Drug ni hodil.«

»Kako pa je doma?«

»Prišel bi pogledat!« se je delala jezno žena. »Posedaš po gostilnah in kvartaš. Obljubil si, ko sva se jemala, da ne pogledaš več teh hudirjevih podobice. Zdaj so te spet navadili na igro.«

»O, tega je že štirinajst let, kar sem obljudil!« je skušal obrniti besedo v šalo.

»Sam veš, da bi tisto záplato kmalu vzeli taki kralji in dame, kakor si jih svoj čas metal.«

Pot je bila ozko zgažena in nerodna. Nista mogla stopati drug ob drugem in ne si gledati v oči. Spredaj je stopal on, za njim je drobila žena, ki je imela slabe čevlje, da je čutila skozi usnje mrzlo vlažnost novega snega. Zdelo se ji je, da mora stresti jezo nad njim, da mu mora povedati, kako ji je bilo te dve leti, kar njega ni bilo in je pošiljal samo tiste dinarje vsako četrta leta. Grelo jo je, da je šel prej pozdravit gostilno kakor svoj dom. Gledala ga je, kako stopa pred njo po gazi, in zazdel se ji je strašno reven in zanemarjen

v svoji strgani pelerini in ponošeni obleki — pa mu zato ni rekla nič. Stopala sta molče, a čez čas se ji je zdelo, da mu mora vendar pokazati, da ji ni prav, kar je storil.

»Bolj prav bi bil naredil, da si prišel takoj domov. Otroci te čakajo. Vsaj na sveti večer bi poiskal najbližjo pot domov.«

»No, pusti me. Saj zdaj tudi res greva domov.«

Čutil je, da je spet prišel v ženo oblast. Sovrstniki so se mu večkrat rogali, ko je bil tako ubogljiv. Da je ostal na Hrvaškem tako dolgo, je bilo krivo to, ker ni čutil nad seboj njene žive besede in se je tako izognil njenemu vplivu. Zdaj je postal prav zaradi tega trši in bolj samostojen. Mislil si je: »Zdaj me ne bo več tako sukala kot doslej. Tudi karte bomo včasih vrgli pri oštirju in me bo pustila pri miru.«

Sedaj nista več govorila. Pot se je vzpela v klanec in končno v tako strmino, da sta kmalu imela kolena pod brado. V daljo ni bilo videti poti. Izgubljala se je pred njima v sinji sivini visokega snega. Prišla sta iz vasice in zavila spet v gozd. Svetla tema je molčala med drevjem. Smreke so se strašeče dvigale pred njima in ob njima, za seboj sta slišala, kakor da si drevesa šepetajo, kdo sta in od kod. Zdelo se je, kakor da se vrtijo okoli njiju ter da stojita vedno v gruči stegnjenih, nenavadno visokih možakov. Dolgi so bili kakor sence, ko je sonce čisto pred zahodom. Tu in tam je še priplesal kosem snega, toda med drevjem je bil mir, da ni bilo vetra niti za dih. Vse je okamenelo v prazničnem molku.

Pa res. Nocoj je sveti večer. V ozračju bi se prav lahko oglasilo božje petje, ki bi oznanilo mir ljudem na zemlji in blagoslov vsemu svetu. Kje je ostala sedaj gostilna in karte — pa čeprav jih je nosil s seboj! Sedaj so bile tu samo stopinje proti domu in doma gotovo že jaslice in otroci, ki mislijo, kaj jim je prinesel. Glej, pozabil je! Mislil je, da bo v trgovini nasproti gostilni kupil vsaj nekaj sladkorčkov, na, pa ga je igra tako zamotila, da je pozabil. Sram ga je postalo. Po dveh letih prihaja domov, ženi nese nekaj denarja, pred otroke pa bo stopil praznih rok. Kaj bo? Moral jim bo obljubiti, da jim jutri po maši kupi smokev, da se bodo vsaj malo spomnili, kako je na sveti večer prišel domov oče, ki je dve leti služil daleč v tujini.

Pot se je vlekla. Sneg je sijal, toda vse je blestelo v neki tuji sivini, v kateri so se spajale črte grmovja, dreves in njunih senc v nerazločno zmedo teme in luči. A nad gozdom so gotovo že vzšle svetonočne zvezde.

Iz daljave se je oglasil pasji lajež. Kmalu bosta v vasi, do dóma pa potem nimata več daleč. Sedem bo ura. Pes je lajal bog ve zakaj. To je bilo pri Koritniku. Poznal je daljave in je lahko presodil, kje stoji pes, na katerem dvorišču ali pragu. Najprej je Jurčkova hiša na desni, potem sta na levi čez deset korakov druga poleg druge Jakobova in Martinčeva in potem stoji križ. Tam zavijeta k svoji hiši, ki stoji sto metrov nad vasjo pod gozdnim robom, da poleti begajo zajci in srne kakor po svojem okoli njihove hiše.

Stopila sta iz gozda in v bregu so se pred njima zableščale bajte. Drobne lučke so sijale skozi okna. Samo pes je še vedno zavijal, sicer ni bilo nikjer niti glasu niti človeka. Obema je bilo prav, da sta neopaženo prišla mimo hiš. Ne bi hotela sedaj srečati kogar koli. Zavila sta pri križu na svojo potko in zagledala črno hišico pod gozdom. Tam so ju v temi pričakovali otroci. Sedeli so za pečjo in govorili o polnočnici in o svetem Štefanu, kako mu bodo na praznik nesli na oltar telička in kravo. Ko so začuli korake, so vsi hkrati planili na prag.

Tako je dom sprejel žagarja Lavtarja.

★

Preden so sedli k večerji, so šli kadit hišo in hlev in vse naokoli. Oče je bil malce neroden. Končno so se le porazdelili: srednji je nosil žerjavico, najstarejši leščerbo, mati je molila, drugi pa so stopali za njo. Dim z žerjavice, na katero so vrgli pest soli, se je sukal v zraku za njimi kot drobna nit. Okoli njih so zaplesale sence. Sneg je zablestel v soju goreče žerjavice in leščerbe. Pokadili so hišo in vežo, stopili na dvorišče, da so zmolili očenaš pred kurnico in nato v hlevu nad dvema kravama, zavili za hlev in se pred skednjem, v katerega je kar z brega držala pot, zasukali spet nazaj. Molili so in se tako počasi vrnili v hišo. Otroci so že šklepetali z zobmi od mraza. Lavtar je stopal za vsemi in za róko vodil najmlajšega. Zdelo se mu je, da bi moral skleniti roke k molitvi, pa je v zadregi le tesno držal otrokovo ročico. Spet se je vrnil v svoj svet, na to krpo zemlje, k svoji ženi in otrokom. Ali bo mogel spet pognati korenine, ko se je prav za prav čisto odvadil strmih košenin in prenašanja gnoja v oprtnih koših na laze in strme njive? Glavo in srce mu je svet napolnil s tujimi mislimi; vse mogoče je videl in slišal in živel čisto drugače, kakor je mogoče živeti po teh grapah. Preden pa je spet stopil čez hišni prag, so mu te misli izginile. Iz hleva je prihajal topel vonj po živini, iz kuhinje po večerji. Nato je večerja zadišala na mizi. Sedli so v kot in se pokrivali.

Rembrandt: Kristus v Emavsu (veliki list — 1654).

Oče je gledal otroke okoli sebe. Vsak mu je hotel biti čim bliže. Spočetka so se ga malce bali, ker jim je bil na pol še neznan, ko ga toliko časa niso imeli pri sebi. Nato so se razgovorili in pomenili o vsem.

Po večerji so gledali jaslice.

»Oče, ta pastirc pa nima glave! Kako naj to popravim?«

»Kako bi to popravil?«

»Na, tu imaš karte,« je mati vrgla igralne karte otroku. »Vzemi škarje, izrežite kakšnemu ‚fantu‘ glavo pa jo prilepite pastircu.«

Otroci so se spravili na rezanje in lepljenje. Izmed osmih figur ‚fantov‘ in ‚kavalov‘ so končno le izrezali glavo, ki se jim je zdela primerna za pastirca.

Oče je vse to gledal, rekel pa ni nič. Še spat jih je potem spravil, le najstarejša sta sedla za peč, da tam malo podremljeta, ker sta hotela k polnočnici. O polnoči so šli uro daleč navzdol po bregu. Svetili so si z baklo in treskami, nebo je bilo posuto z zlatimi zvezdami. Oče jih je videl in zdelo se mu je, da se bo vendarle kako privadil na dom, na delo in na otroke. Iz njegovih kart so pastircu izrezali novo glavo...

A drugi dan se je najmlajši ustavil pred jaslicami in začel majati z glavo.

»Kaj pa je?« je vprašal oče.

»Tisti pastirc z novo glavo je vso noč majal z njo.«
 »Tisti pastirc?«
 »Da, pastirc s tujo glavo.«
 »Misliš, da zato, ker ni njegova?«
 »Gotovo, da ni njegova. Jaz sem ga ponoči videl, kako je ves čas majal in kimal z njo. Stran jo je hotel vreči.«

»No, glej ga, otroka!« si je mislila mati in obstala v delu, ko je napravljala tretjega otroka. »Otrok bolje ve kakor stari.«

»Da je majal z glavo?« je rekla na glas.

»Da, kakor da ni njegova. Pa je ni mogel stresti,« je zatrjeval mali.

»Seveda, maral je ni, ker ni njegova, ker je iz kart! Tak ne more stati pred svetimi jaslicami. Proč ga vrzimo!«

Otroci so prijeli pastirca z lažnivo glavo in ga vrgli na ogenj. Mati pa je za njim vrgla še druge karte, kolikor jih otroci niso razrezali.

Oče je to gledal, rekel pa ni nič.

Potem pa je pokimal, trdó pokimal.

Ampak s svojo pravo glavo.

VITEŠKA LJUBEZEN

JOŽE DULAR

Prvo pismo

Kraljici mojega srca — pozdrav!
 iz te dežele, kamor smo prišli.
 Če ste v skrbeh, povem vam, da sem zdrav,
 in v upanju, da pismo vas dobi,
 in v nadi, da vsaj žarek me obsije
 ljubezni vaše, da iz mraka v dan
 življenje moje se po vas prelije,
 povem vam zdaj, da v srcu sem bolan.
 Tam zunaj noč je in krog mene mir.
 Lojenke plamen pred menoj trepeče
 in, ko vam pišem na ta bel papir,
 priznavam rad — ne sóдите boleče! —
 da sučem laže kot pero — rapir.

Zato bojim se, da si vaš obraz
 s pisanjem tem nespretno izkrivim,
 da ne povem, kako ves zadnji čas
 po vas edini bolno hrepenim,
 kako le vam ta pesem hvalo poje,
 kako me strah je — Bog se me usmili,
 če je resnica, kar zdaj v meni gloje! —
 da drugemu srce ste namenili.
 Če res je to, potem kaljeni meč
 že jutri naj me v boju pokončá,
 brez vas življenje meni je odveč,
 brez vas sem kakor zemlja brez neba.
 Ne dajte mi, da sam iskal bi smrt,
 o zvezda moja, slast in bolečina,
 vi sladki sadež plemenitih trt,
 ljubezni moje prva in edina!
 Odkar mi s strelico je kruti Amor
 v srce goreče vaš obraz pripél,
 brez njega zdaj ne morem več nikamor,
 brez njega danes bil bi list uvel.
 Povsod je z mano. Ko zveni kornet
 in kliče v boj, tedaj zaplapolá
 naš prapor v zraku! — Glejte, tam se spet
 namesto slike vaš obraz smehljá.
 Povsod le vi! Ko v boju vaša dlan
 nad mano je oslonjena kot ščit,
 na kogar meč takrat je moj poslan,
 za njega je ugasnil sonca svit!
 In kot ljubezen moja so tedaj
 globoke rane, ki jih seka meč,
 in kri je topla kakor vaš dihljaj
 in curek njen kot ustnice rdeč.
 Ne čutim teže, sam sem kakor ptič,
 ki ga za ptico žene tih nemir,
 ne čutim meča, moj oklep gre v nič
 in z njim ostroge, kopje in vizir.
 Na vrancu iskrem skozi zrak letim,
 pred mano vi — le kratek, hipen čas! —
 pa vas ujamem, k sebi posadim
 in k vašemu približam svoj obraz.
 Kako ljubezen v nas obeh žari! —
 Kaj to je? Mar ne poje spet kornet?
 Oklep zdaj zopet mi telo teži
 in vi umikate se meni spet?
 Spet čutim meč in kopje in vizir,
 kar prej sem videl, bil je privid,
 krog mene se polegel je nemir.
 Sovražnik je premagan in pobit.
 Končan je boj. — A v meni vse je prazno,
 ker spet ugasnil mi je vaš obraz.
 Nič več ne ločim, vse je brezizrazno,
 sred mrtvecev premaganec sem — jaz.
 Kaj meni lavorike, kaj mi slava,

kaj so mi zmage celega svetá,
 če se upira zadnja mi trdnjava,
 če nisem zmagal vašega srcá.
 Moj meč — ljubezen in srce je ščit,
 a vendar se bojim. — En sam pogled
 svetel in jasen kakor zvezde svit,
 pa bom za zmerom zmagan in ujet.
 Kako želim si ta sladak poraz!
 Jaz vaš bom hlapec, vi kraljica moja,
 kako potem bom zvesto čuval vas,
 to zlato čašo sladkega napoja.
 Zdaj je temà in zvezde čez polnóč
 že v jutro rožnato čez svod hite.
 Končavam in poljub ves topel, vroč
 skoz dalje vam pošiljam na srce.
 Ne dajte mi, o sonce moje zláto,
 da brez ljubezni vaše bi ostal,
 ne dajte, da zamán mi pesem poje:
 kraljici mojega srca — pozdrav!

Drugo pismo

Moj dragi vitez! Ah, saj to ne smem,
 res ne bi smela tega napisati!
 Moj Bog, kako naj sebi dopovem,
 da lahko drznem si tako vas zvati.
 Kot da le sanjam, se mi zdajle zdi,
 ko sem besedo »moj« vam napisala,
 besedo drobno, samo črke tri,
 ki vam ljubezen moja je izdala.
 Zdaj, ko srce mi plamen je goreč,
 odkar sem pismo vaše jaz dobila,
 ne morem, prav zares ne morem več
 tajiti to, kar leta sem tajila.
 Od sreče prevelike vsa kipim,
 da polno mi srce razgnati hoče,
 kako potem naj v sebi obdržim
 ta žar in radost, ko mi ni mogoče
 storiti tega. — Ah, saj vam priznam,
 da sem presrečna, ker so moje sanje
 prešle v resničnost in da zdaj imam
 povsod občutek, kot da valovanje
 dveh src po eni struni se preliva,
 po drobni struni, ki zdaj naju veže,
 da vsaka misel, ki se v meni skriva,
 po tej nevidni poti vas doseže.
 Saj niste hudi, če še to povem,
 da sem že davno tiho vas ljubila,
 da skritega vsem tujim sem ljudem
 tri leta v srcu vaš obraz nosila.
 Ko prvokrat zagledala sem vas,
 očem verjeti lastnim mogla nisem:
 vaš tih pogled, postava in obraz...
 ves kakor kraljevič, ki ga iz pisem

pričarala je starih moja mati,
 ko sem bila še majhna in igrala
 ob njej sem se na naši grajski trati.
 Bili ste kakor kraljevič. Saj sem se bala
 podati vam roko. Ko se desnica
 je moja rahlo vaše dotaknila,
 čutila sem, kako mi rdečica
 v trenutku blede lici je zalila.
 A vi, porednež, ste se zasmeljali,
 videč zadrego mojo, da zbežala
 sem plašno v sobo, kjer za zagrinjali
 vsa nebogljená sem se razjokala.
 Bilà na vas sem huda prav zares,
 a tudi to vam moram zdaj priznati:
 ko spet pogledala izza zaves
 sem v vaše lice, o moj vitez zlati,
 čutila sem, da iz srca izginja
 vsa prejšnja žalost in da medel žar
 ljubezni moje v plamen se spreminja,
 da čutim to, kar do sedaj nikdàr
 čutila nisem, da se je zbudilo
 zdaj v meni nekaj, kar doslej je spalo,
 da mi srcé je tiho govorilo,
 da vi ste tisti, ki pričakovalo
 že davno vas je, da odslej mu boste
 le vi edini dobri gospodar. —
 Potem odšli ste in od takrat v goste
 vas dolgo ni biló, a vsaka stvar
 mi tiste dni, ko polna bolečin
 osamljena po vrtu sem blodila,
 bilà na vas je trpek, lep spomin.
 Boj Bog, kako bi rada pozabila
 v obupu svojem vaš sanjavi glas,
 saj vedela sem, da brez vas prestati
 nič več mi ni in če ne bode čas
 iz duše mogel vaš obraz izprati,
 odmrla bom kot v zgodnji slani cvet. —
 A vendar mi ljubezen ni zbledela
 in, ko ob letu k nam prišli ste spet,
 še silneje je v meni zagorela.
 Kako jokala sem vse tiste dni,
 ko me dosegla trpka je novica,
 da v daljno ste deželo v boj odšli.
 Kako želela sem postati ptica,
 da bi zletela k vam, da bi hladila
 vam v boju čelo in da v bolečini
 bi svoji slednjič tiho vam razkrila,
 da zame ste najdražji in edini.
 In kar sem sanjala, to zdaj je res!
 Moj Bog, kako naenkrat vsa sem srečna,
 kako zdaj vdano prosim, da z nebes
 na naju milost bi sijala večna,
 kako zdaj molim, da bi božja Mati
 iz boja vas mi zdravega vrnila,

da moja pot se z vašo v sreči zlati
čimpreje pred oltarjem bi združila.
Končavam pismo. Ko zdaj koprnela
za vami bom prek hribov in dobrav,
vriskala bode duša mi in pela:
vam, kralju mojega srca — pozdrav!

Tretje pismo

Naj vas nikar, o žena plemenita,
to tuje pismo zdaj ne preseneti.
Vojak neznan sem. — V meni se borita
dolžnost in žalost, da ne znam začeti,
da mi pero zastaja, ko z novico
vam to naložil bom največjo žrtev.
V imenu božjem naj povem resnico:
od včeraj zjutraj je vaš vitez — mrtev!
Biló je v jutru. Noč se je prelila
v motnjavo dneva, ko na vrhu griča
v svoj rog je straža rezko zatrobila.
Kot jezero, ki ga vihar razbiča,
je tabor zakrumel. Napad nenadni
se bližal od strani je. Vse naréd
tako biló je in nihče od zad ni
ostal brez vzroka. Zdaj je pel kornet
in midva z vašim vitezom sva stala
prav v sprednji vrsti. Kopja so štrlela
in konji tolkli. A ko zavihrala
zastava naša je, so že krdela
se divja s krikom proti nam podila.
Trenutek le in kot z neba vihar
nad njé vsa naša vojska je planila.
Biló je strašno kot doslej nikdár!
Udarci batov in sekir žvenket,
krvavi meči, blesk bodal in vik
vojakov ranjenih in konj rezget,
trobente in rogovi, hrup in krik!...
Vaš vitez se boril je kakor lev,
kot blisk po zraku mu je švigal meč
in, kamor koli v gneči je zadel,
tam človek se je zgrudil krvaveč.
Naenkrat pa — še vedel nisem, kdaj —
iz sedla pade, bolno zaječi.
Obrnem konja. Bog se usmili zdaj! —
V njegovem sencu strelica tiči.
Brž skočim k njemu. Naj vam sporočim,
da ljubi vas še v smrti, tiho dahne,
le to — in že biló je konec z njim.
V naročje mrtev trudno mi omahne.
Na grob smo svetli meč mu položili
in ščit njegov, ostroge in vizir.
Bil je junak. — Naj Bog se ga usmili
in duši dá njegoví večni mir!

DVE BOŽIČNI

IVAN ČAMPA

Mehkoba pričakovanja

Z neba se vsipajo snežinke bele
ko legijoni drobnih angelov,
po mestu ulice so onemele
in gaji v plašč odeli so se nov.

Nebo je nizko in se zemlji bliža,
nad hišami medló ugaša dan,
povsod se čuti blizkost paradiža,
zvonovi družijo se v spev ubran.

Zdaj slednja stvar v pričakovanju ždi
in svet smehlja se ko obraz otroka,
ko mati gre z roko ljubečo čezenj.

Nocoj na svetu čudo se godi:
ko da bi božala ga božja roka,
je ves mehak, ustvarjen za ljubezen.

Najin sveti večer

Nocoj se v sobo najino tišina
s planot je betlehemskih naselila,
pod stropom se gubi še vonj kadila
in v kotu lučka trepeta edina.

V polmraku angelci so božji skriti,
zdaj zdaj izda jih pesemca sanjava,
midva sva onemela in ne znava
s človeškim glasom več spregovoriti.

Ob lastnih jaslicah sedaj stojiva
in vera v nama je za čudo živa:
oba zamaknjena sva v lička bela,

ki nanje sveča plahe žarke meče,
in silne tajnosti božične sreče
tako še nikdar nisva doživela.

ZLAGANE JASLICE

JAN PLESTENJAK

Tisto leto sem šel v šolo. Z očetom sva jo mahala skozi vas in ne za ozaricami.

»Naj vedo gruntarji, da so tudi bajtarji za šolo!« je tiho zabrundal, vendar tako, da sem ga slišal. Kar ponosen sem bil na očeta in na bajtarski rod.

Pri Kozincu sva se ustavila. Oče je odložil mojo culo, ki bi tudi zame ne bila pretežka, in naročil sebi vina, meni pa klobaso.

»Le podpri se! Slišal sem, da študentje stradajo!« je namignil oče.

»Je že tako! Ampak presiti ljudje še za delo niso, kaj šele za učenje!« je razsodil Kozinc in vlekel viržinko.

»Na, za priboljšek in za zvezke!« je zamomljal gostilničar, ko sva z očetom odhajala. Ko sva zavila proti Trati, sem šele pogledal; bil je še skoraj nov petak. Tako bogat še nikoli nisem bil. Videl sem, da se je oče začudil in da so se mu oči zasvetile, ko sem mu ga bil pokazal.

»Nate, jaz ga ne bom potreboval!« sem mu ga ponudil, oče pa je zamahnil z roko, kot da bi hotel reči: »Kaj mi ponujaš, misliš, da sem jaz kar tako!«

»Spravi in ne zatrackaj po nepotrebem!« je velel, pogledal na uro in molče zdaljšal korak.

Tisti dan je vlak drvel s prečudno brzino, da sem komaj utegnil vprašati očeta, kako se imenuje ta in ta vas, kam pelje ta cesta, kako pravijo temu in temu hribu, tej in tej dolini. Vse je zginjalo pred očmi.

»Zavodi!« sem kriknil, ko sem zagledal veliko zidano gmoto. Med nizkim drevjem je kraljevala palača, kakršne sem poznal le v pravljicah. Strašno imenitno se mi je zdelo, da bom v tej palači stanoval jaz, bajtarski Janezek, Jergov Jaka se bo pa še nadalje valjal na hlevu, Mertov Cene pa na svislih. Hkrati so se mi pa zasmilili bratje in sestre, ki se bodo morali odevati s strganimi cunjami, jaz bom pa imel svojo posteljo, bele rjuhe in — joj — vse tako mehko ko pri gospodi.

Vendar pa mi je bilo nekam tesno, ko sva z očetom korakala po prostranih zavodskih hodnikih.

»To se pravi, da je delo!« je otipaval oče stebre in se ni mogel načuditi. Moj oče je bil zidar.

Po zavodu je bil živ žav, slišati je bilo tekanje in prerekanje. Iz velikih sob so stopali kar odrasli fantje in se vedli čisto po gosposko in učeno. Nisem vedel, ali jih naj pozdravim ali ne.

Oče je stiskal listek v roki in, kadar sva srečala gospoda, sva ga vprašala, do koga naj se obrneva.

»No, no, oče! Tega pa kar meni izročite. Sedaj bom jaz skrbel zanj!« naju je prijazno ogovoril debelušni gospod, ki smo mu pozneje rekli Kumara ali Matic.

Jaz sem se nekam obotavljal, pa tudi oče se je čudno motal.

»Pa zbogom in priden bodi!« mi je naročal in boječe segel gospodu v roko, ki mu jo je dobrotljivo ponudil.

Čez dva dni smo že začeli z učenostjo. Sprva počasi, tipaje, ko da bi ne šlo zares, potem pa že hitreje, da je bilo treba pljuniti v róke. O, pa šola, to je šlo, predsedalo mi je pa molčanje v učilnici in po hodnikih. Tedaj sem šele občutil neizmerno sladkost svobode, do katere sem si za zmerom zaprl vrata, ko sem šel za učenostjo.

Gospod Matic ali Kumara me je nekajkrat ozmerjal s svojim stalnim: »Nesnaga!« Tudi ušesa mi je nategnil in z ravnilom premeril dlani, toda pomagalo ni dosti. Pozabil sem na lepe nauke; vščipnil zdaj nevšečnega sosedu, ozmerjal preveč glasno Ribničana Toneta, ki je veljal za najvnetejšega špeca, ali se pa pognal v zadirčnega Borovničana.

Že se je bližal božič. Štel sem dneve in h koncu že ure. Dom me je kar omamljal in sami sladki spomini na božični čas so se mi vrivali pri učenju, pri molitvi in še v sanje. Gledal sem skozi okno. Vlak je drvel proti Gorenjski in kar zazeblu me je v duši, ko je

Božično veselje. (Fot. Fr. Krašovec.)

Rembrandt: Trije križi (I. stanje — 1655).

zginil za Šmarno goro. Čez dobro uro bi bil že lahko doma, me je mamilo.

V zavodih smo imeli svojo trgovino, ki jo je oskrboval in vodil gospod ekonom. Vse smo dobili v tej trgovini: zvezke, papir, svinčnike, peresa. Odprta pa je bila le ob sobotah popoldne. Kar smo si že izbrali, je gospod ekonom vpisal v debelo knjigo, na kredit.

Nekaj dni pred božičem je še odprl trgovino. Preivali smo se in suvali, da nas je moral gospod ekonom opominjati. Nekateri so si izbirali božične razglednice, nekateri preizkušali peresa, vsi pa so bili že božično razpoloženi.

Tedaj pa, joj, sem zagledal v trgovini prečudežne jaslice, velike in zlozljive. Kralji so bili res kraljevsko oblečeni in njihovi služabniki neznansko založeni z darili. Zvezda vodnica je bila zlata, da mi je kar vid jemalo, Jezušček se mi je pa nepretrgoma smehljaj in zdelo se mi je, da mi pomežikujeta voliček in osliček in da se ozirajo name tudi pastirčki in si šepetajo: »To so mu vseč jaslice!«

Moj prijatelj, ki je bil iz mesta in ki je imel bogatega očeta, je tudi spazil jaslice; kar nič ni vprašal, takoj jih je jel sestavljati. Tedaj sem šele videl in vedel, da takih jaslic vsi naši sosede ne bi premogli.

»Viš, tu v stolpu je treba prižgati lučko in zvezda se bo sama premikala!« je razlagal gospod ekonom in sam prižgal lučko. Zdelo se mi je, da nisem v zavodu, ampak tam daleč v Betlehemu med pastirčki prav pri hlevcu, kjer se je rodil Odrešenik. Niti z očmi nisem trenil, čakal sem in čakal, kdaj se bo začela zvezda premikati. In res! Zgodil se je čudež! Zvezda je vztrepetala in se začela obračati, sprva počasi, potem pa vedno hitreje. Zdelo se mi je, da se premikajo tudi pastirčki, da Jezušček maha z ročico in da ga Marija

skrbno zavija v plenico, da se ne bi prehladil. V ozadju jaslic je bilo mesto Jeruzalem, razsvetljeno in bahavo.

»To bi jih bili doma veseli!« mi je nekaj reklo in me vsega prevzelo, ko je na prijateljevo vprašanje: »Koliko stanejo?« gospod ekonom odgovoril: »Krono petdeset!« in ugasnil lučko. Počasi se je zvezda ustavila.

»Krono petdeset! Joj, to je preveč!« me je zbudlo. Oče na dan komaj komaj toliko zasluži.

»Poceni so, kaj je vendar krona in petdeset! Jaslice bi zalegle za deset let!« mi je klicalo od vsepovsod.

»Še gruntarji niso videli takih jaslic!« se mi je oglašala bahavost.

Prijatelj je spravil jaslice, ki mu jih je gospod ekonom skrbno zabil. Pet, šest jaslic me je še zmerom vabilo. Gospod ekonom jih je morda nalašč razpostavil, da je z njimi bičal mojo poželjivost.

»Še meni jih zapišite!« sem hotel že reči, pa mi je beseda zastala v grlu. Nalašč sem spuščal součence naprej, da bi se mogel dlje opajati ob lepoti jaslic.

»Moram jih dobiti!« je vpilo v meni.

»A kaj bo porekla mati, ko bo račun prevelik?« me je zaskrbelo. »Kje bo vzela denar?«

Jaslice so pa vabile in palile v dušo.

»Kar vzemi jih in se izgovori, da so ti jih podarili zaradi pridnosti!« se je odtrgalo od nekje; živo sem občutil, da sem zardel. »Kje se je le neki vzela ostudna laž!« sem jo odganjal, zavedel sem se, da bi bil to greh. »Da, če bi imel še petak, nič bi ne bilo. Ampak šel je za atlas!« se je trgalo v meni in kar raztogotil sem se, češ ali je bilo treba dati za atlas. Gospod ekonom bi bil zapisal in...

»Vzemi, vzemi! Od tete dobiš krono, od strica tudi, ni zlomka, lahko boš poplačal in nihče ne bo vedel, da si se zlagal!« Misel se mi je zagrizla v dušo. Zrl sem v jaslice in še opazil nisem, da so součenci že odšli. Gospod ekonom je računal in vpisoval. In tedaj sem segel po jaslicah.

»Fant, zate bo prevelik račun!« me je posvaril gospod ekonom.

»Ne bo!« sem zatrjeval in stiskal k sebi jaslice, kakor da bi jih za vse na svetu ne hotel dati več iz rok. »Doma so že vse izrabljene!« sem se izgovarjal nerodno.

»Le glej!« me je ošvignil gospod, jaz ga pa niti pogledal nisem, komaj sem ga slišal. Le toliko sem se še ozrl, da sem mogel dognati, če je gospod zapisal. Zapisal je in čudno zmajeval z glavo.

»Zaradi pridnosti so mi jih podarili,« mi je šumelo po glavi in kar vroče mi je bilo, ko sem taval po hodnikih in nosil jaslice. Sam nisem vedel, kdaj sem se znašel v učilnici.

Tisti dan, ko smo odhajali na počitnice, je bil mrzel in za čudo hitro se je procesija študentov razkropila na vse vetrove.

»Jaslice, jaslice!« je kričalo v meni, v rokah pa me je peklo. Laž, ki mi jo je sam satan skoval, se je znova zbudila, lajala je v meni in mi pačila obraz, vsaj tako se mi je zdelo.

Doma so se vsi tiščali okrog peči, ko sem že v mraku upehan in premražen stopil v hišo.

»Janez!« so kriknili bratje.

»O, saj si ti!« je dejala mati vsa srečna.

»Pa res!« se je predramil oče, mati pa je privila luč, da so se obrazi mladostno nasmehnili v žarki svetlobi.

»Kako je kaj?« je zaskrbljeno vprašala mati.

»Kar dobro!« sem se odrezal in vrgel culo v kot, jaslice sem pa še zmerom stiskal v roki.

»Kaj imaš pa tam?« so se zaganjali vame bratje in France mi je že hotel iztrgati zavoj iz rok.

Še mater je prevzela radovednost in se je približala.

»Jaslice!« je uganila.

»Pa res!« sem mirno, nekam malomarno odgovoril, odmotal zavitek in že razpostavljaj hlevček, pastirje in kralje. Nenadoma se je oglasila v meni laž, ki sem jo nosil v sebi kot cent težko breme.

»Takah pa še nisem videla!« se je začudila mati.

»Jaz tudi ne. Drage morajo biti!« je dodal oče in se utrujeno sklonil k jaslicam. Mene pa je zazeblo, laž, ki sem jo pripravil za domače, se je zganila. Kar ključvalo je v meni: ali naj se zlažem, ali naj pa povem, kako je bilo in koliko jaslice veljajo.

»Kar je, to je! Ne kaže drugače, zlaži se!« me je nagovarjalo nekaj; čim bolj sem se motal, tem bolj je zmagovala laž.

»O, drage so, a jaz sem jih zaradi pridnosti zastonj dobil,« sem povsobil oči, pri srcu me je pa stiskalo. Stal sem pri mizi kot očitni grešnik. Tisti trenutek, ko sem izgoltal laž, so jaslice obledele. Zdelo se mi je, da se je Jezušček razjokal in da ga Marija ne more potolažiti... Pastirčki so se obrnili v stran, kraljevi služabniki so naperili svoja kopja naravnost vame in zvezda vodnica me je zbadala v oči, jeruzalemske palače so pa utonile v prečudni temi.

»Ali res? To so gospodje dobri!« se je zavzela mati, bratje so ostrmeli in me občudovali, oče se je pa kar nekam zravnal, rekel pa ni nič. Povsobil sem oči in najrajši bi se bil razjokal od sramu. Takrat sem prvič občutil težo laži.

Postavili smo jaslice, prižgali v stolpu lučko in zvezda se je jela premikati in kazati pot trem modrim. Toda kadar sem jo pogledal, se mi je zdelo, da kaže name: »Poglejte ga lažnivca, zlagane jaslice vam je prinesel!«

Tisto noč sem slabo spal. Premetaval sem se, v stolpu jaslic pa je mežikala lučka in mi očitala. Zjutraj sem se bal pogledati materi v obraz...

Rembrandt: Vrnitev izgubljenega sina (1656).

Bratje so se ves dan motali okrog jaslic, jih občudovali in nekam ponosno hodili okrog hiše, češ študenta imamo doma in jaslice je dobil.

»Zaradi pridnosti jih je dobil!« so si ponavljali.

Po vsej vasi so razbobljali o prelepah jaslicah, ki sem jih dobil zaradi pridnosti. Vsak dan so prihajali v hišo: najprej sosedje, sosede, otroci, stare ženice in kar čez noč sem zaslovel zaradi pridnosti in prelepah jaslic.

»Ta pa bo, ta!« je menil Jerga in jaslice so mu bile neznansko všeč.

Vsak dan sem bil bolj čemerem. Izogibal sem se hiše in ljudi in še za jed mi ni bilo. Grizlo me je in vsak dan bolj skrbelo. Zanašal sem se na strica in na teto, a imel sem smolo. Tete ni bilo doma in tudi strica nisem našel. »Krono petdeset!« me je zbolelo, kadar sem nevede švignil z očmi v kot, kjer so kraljevale zlagane jaslice.

»Ali si bolan?« me je spraševala mati in se čudila, da nisem prav nič zgovoren in da nikjer nimam obstanke.

»Domače hrane ni več vaje!« je šepnila Francetu, ki mi je od nekje prinesel košaro jabolk.

In čim bolj mi je mati stregla, tem teže mi je bilo, saj sem njeno ljubezen z lažjo oskrnil. Ves razbičan sem čakal dneva, ko odidem z doma.

»Le tako priden bodi zmeraj!« mi je tu pa tam dejal oče in v njegovih očeh je sijal ponos. Jaz pa sem povesil oči — laž se je zganila v duši in se ostudno zarežala. Skrivaj mi je stisnil včasih košček klobase ali slanine, kar si je pritrgal od ust.

Takih počitnic nisem nikoli več doživel. To so bili dnevi kesanja in tesnobe. Ko sem srečal soseda in me je prijazno ogovarjal, sem na hitro opravil z njim, ker sem se bal, da bo na mojih licih in v mojih očeh razbral laž o pridnosti in podarjenih jaslicah.

Ko sem se poslavljaj, mi je bilo, ko da moram v pekel. S silo sem zadušil solzo, kadar koli me je ogovorila mati. Zdelo se mi je, da njene oči zmerom počivajo na meni in da me sprašujejo, kaj mi je vendar, ali sem bolan, ali nisem zadovoljen v zavodu...

»Nič ne maraj pa pridno se uči, saj bodo kmalu spet počitnice!« me je tolažila mati, ki ni mogla razumeti, kako me mori laž.

Z lažjo v duši sem se poslovil.

Od novega leta pa do polletja sem bil vase zakopan, zagrenjen in na zunaj za čudo miren. Gospod Matic me je kar vzljubil in nekajkrat celo pohvalil, ni pa vedel, da me grizejo jaslice in da trepetam pred dnevom, ko se bo moja laž razodela.

V učenju sem se zamotil, v molitvi me je pa bičalo. Ponoči so se mi v sanjah prikazovali kralji in mi žugali z meči, Jezus pa je že visel na križu in mi tožil: »Tudi zaradi tebe in zaradi tvoje laži trpim!«

Dobil sem šolsko spričevalo, ki sem ga bil vesel in so ga bili veseli vsi, dobil pa sem tudi račun iz zavodske trgovine, ki me je grizel noč in dan in ki se ga je držala laž.

Tiste dni je bil praznik v hiši, ne zame, temveč za domače. Račun, ki sem ga skrival, mi je kradel spanec. Tresel sem se pred tistim dnevom, ko ga bom moral nazadnje le pokazati...

»Šola ga je pa čisto spremenila, kar preveč zamišljen se mi zdi,« sem slišal mater, ko je šepetala z očetom.

»Meni tudi!« je namignil oče.

»Boštjanov lemenatar je bil prav tak, pa ga je od samega tuhtanja vzela jetika,« je dodala mati zaskrbnjeno in vedel sem, čeprav ne videl, da se ji je iz oči udril potok solz.

Šel sem za hišo in se razjokal, v duši se mi je pa trgalo. Dobil sem od strica dve kroni, od tete krono in od soseda dve dvojači, a zdelo se mi je, da je ta denar brez veljave, ker ne more zabrisati laži, ki jo kriči napisani račun.

Preden sem se poslovil od domačih — oče je že zgodaj zjutraj moral na delo — sem se mučil in mučil, nisem pa mogel do prave besede, da bi omilil laž.

»Po pravici povej materi in jo prosi odpuščanja!« mi je nekaj reklo. Nisem se mogel več upirati temu glasu.

»Mati, račun imam še. Plačati morate,« sem krčevito in v sunkih izgovoril, ko sva bila sama.

Mati še ni dobro pregledala računa, ko je zaihtela: »Tako, za jaslice krono petdeset. Torej za zlagane jaslice!«

»Mati, nikoli več!« Le toliko sem mogel izbruhati iz sebe, vse drugo mi je zadušil jok. Le to sem slišal, da je mati odprla v svoji omari predal in preštevala denar.

»Ná!« je suho, njej čisto tuje velela in me ni pogledala.

»Mati!« sem kriknil v bolečini in v solzah, mati se pa še ozrla ni; s predpasnikom si je brisala oči.

»Bog te obvaruj pred lažjo!« mi je strogo, pa s prečudno materinsko ljubeznijo rekla za slovo, raztrgala račun in se zaprla v kamro. Tam je prav gotovo cele ure prejokala in molila zame.

»Mati, z Bogom!« sem kriknil v kamro, a mati se ni oglasila. Šel sem, ne da bi mi dala rokó, ne da bi mi nasula materinsko sladkih nauk, nasvetov in opominov...

GOSPOSKI HLAPEC

IVAN ZOREC

NADALJNI SPOMINI KOTARJEVEGA NANETA

1. Za lastno gnezdo

Post tot discrimina rerum sem prebil tudi vojaško leto. — Kaj pa zdaj? Mlad sem bil in neumen, to je reš, čas pa mi je vendar tekkel kakor voda. Do kruha se mi je mudilo; mudilo zato, ker mi drugega ni kazalo in ker sem že na vso sapo vroče grulil golobici in si želel mehkega, toplega gnezda z njo.

Saj vem, z gnezdrom sem bil preuren, počakal bi bil lahko nekaj let in še ne bi bil nič zamudil. Pa kaj čemò, večina ljudi se rodi neumnih; ti so sužnji, v neke vzore in značaje zamaknjeni siromaki, toda svet bi se opustil ali pa podivjal, če jih ne bi bilo; nekaj se jih rodi pametnih, in ti so gospodje, gospodarji, brez njih ne bi bilo pravega reda na svetu. Ta red mi je v uho šušljaj, da delam prav, češ gorje možu, čigar srce ni v mladosti vsaj nekoliko motovnilo, ljubilo in življenju zaupalo.

V tisti omotici sem bil ves mehak in sladak, še korak mi je bil tih in lahak. Da, vedi ga Bog, kako je to bilo, za trdno pa vem tudi sam, da bi bil ščepec soli lahko potresel na vrabčji rep, tako sem bil miren in samozavesten.

Mile misli so mi božale tak in tak poklic, najbolj pa me je mikala železniška služba, pač zato, ker je bilo v njej najlažje hitro priti do dobrega in stalnega kruha.

Materi sem seveda povedal sproti vse, le golobico sem ji sramežljivo zamolčal — za nič na svetu si o čem takem ne bi bil upal govoriti z materjo.

»Ne išči sreče drugod, doma jo najdeš povsod,« mi je nazadnje svetovala.

Hm, to se mi je zdel dober nauk za izseljence, ne pa zame, ki nisem mislil riniti Bog si ga vedi kam v daljni svet. Ali mati je le še odmajevala, vsaka večja dalja ji je bila že trda tujina, ki bi me utegnila kaj spriditi in ki bi mi rezala nemara same tanke rezine slabega kruha.

Misli so se mi začele obračati po materini želji, zamaknil sem se v privid, kako lepo bi bilo, če bi res mogel ostati kje v domači deželi in materi na očeh.

»Zakaj nima kruha doma tudi človek, ko ima vendar povsod vsak osel svoje jasli in svoj hlev?« so me nekoliko grele uporne misli, ko sem kmalu spoznal, da domača dežela zame nima kruha.

Mestna hranilnica v Ljubljani je namreč razpisala službo uradniškega pripravnika. Priglasil sem se s prošnjo, spodnesel pa me je neki dijak, ki je privatno študiral jus in ki je to službo precej pustil, ko je napravil zadnjo državno skušnjo.

»Janezu Kreku se zaupajte,« mi je profesor dr. Ivan Janežič segal pod pazduho, ko sem potlej nekoliko potrč primotoglavlil v Ljubljano, da bi pritisnil kje drugje. »Pero imate spretno, jezik dober, v Gospodarsko zvezo vas vtakne in izučil za prav posebnega uradnika. Če hočete, planiva kar precej nadenj.«

Besede dobrega gospoda so se mi zdele lepe kakor pravljice v mraku. Sreča me je iskala, pa sem se ji skrtil prav neumno z izgovorom, da me taka služba ne veseli in da rajši poskusim še kje drugje.

Čez nekaj let, ko sem bil že trdno privezan ob drugih jaslih, sem se tiste neumnosti sto in stokrat bridko pokesal. —

Res sem poskusil pri deželnem odboru, ki je iskal uradnika za neko službo v Prislilni delavnici, pa me je spodrinil neki Ljubljančan.

Spet me je potrla, ne pa podrlo. Volja mi je bila močna kakor velika misel ali kakor veselo upanje.

»Kar bo, pa bo,« sem si mislil in prošnjo poslal glavnemu ravnateljstvu Južne železnice na Dunaju. Hoj, po dobrih desetih dneh sem že prejel pisanje, naj se precej zglašim v Ljubljani pri železniškem zdravniku dr. Ilnerju »zwecks bahnärztlicher Untersuchung« — da me preišče, ali sem sposoben za železniško službo.

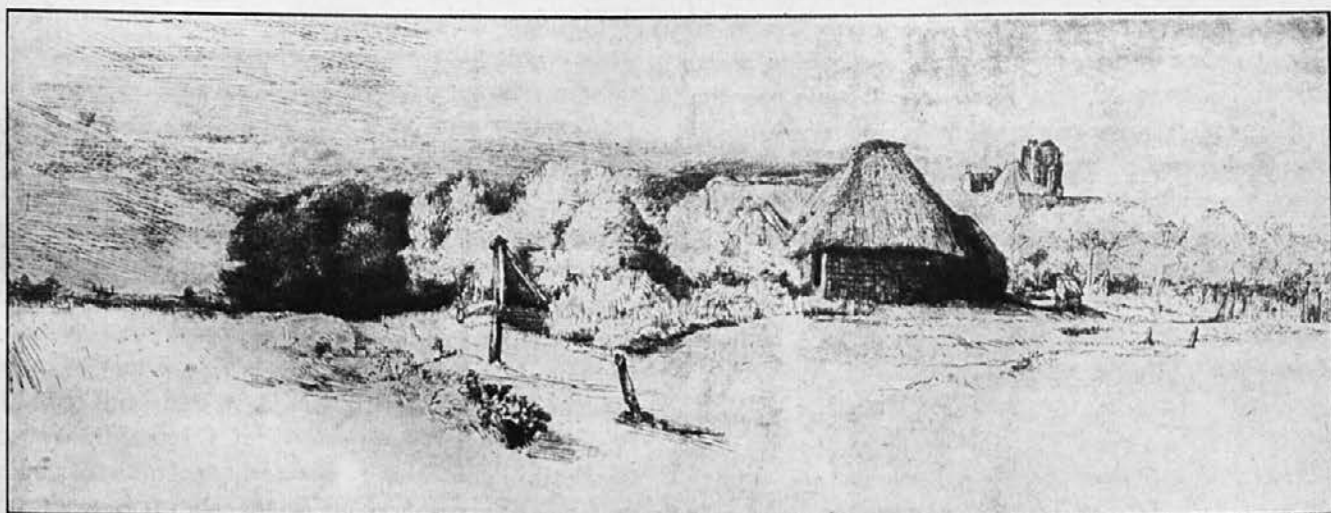
Kaj ne bi bil sposoben, če pa sem bil skoraj do večeraj še dober za vojaško službo! Ves vesel sem zdrsnil v Ljubljano in se v mislih že občudoval v elegantni železniški uniformi.

Železniški zdravnik mi je velel, naj se slečem, jaz pa, da tega morda ni treba, saj sem pravkar doslužil vojake.

»Ni vsak sposoben za železniško službo, kdor je bil dober za vojake,« se je doktor nasmehnil. »Veste, železniška služba je dosti težja in odgovornejša.«

Zdrav sem bil, močan, vendar me je zazeblo ob srcu, češ morda ti pa le najde črvička, ki me že načenja in ujeđa. No, ni ga našel. Kar oddahnil sem si. A zdravnik poišče pest raznobarnih trakov in pravi, naj jih posamez pobiram in povem, kakšne barve so.

»No, no, tudi barve razločujete dobro,« pokima in reče, naj se ustopim k vratom in obrnem k beli tabli, ki je visela na nasprotni steni in ki je imela več vrst velikih tiskanih črk in števil.

Rembrandt: Pokrajina s stolpom (ok. 1648).

Naj preberem, kar vidim.

Prav na vrhu je bila črka A, velika kakor hlače z razpotegnjenima hlačnicama. V drugi vrsti so bile črke manjše, pa sem jih prepoznal, tretja vrsta s še manjšimi me je skoraj zmogla, četrta pa se mi je že meglila, da nisem razločeval H, E in N, dalje sploh nisem mogel, vrst pa še tretjine nisem prebral.

»Oči nimate dobrih,« je dejal in mi nataknil nekake naočnike, pa tudi z njimi si nisem mogel kaj prida pomagati. »Škoda, nesposobni ste,« je nazadnje rekel.

V meni se je menda ustavilo vse, mrtev in top sem buljil vanj kakor pomolzena krava, prelepe podobe iz pisanih sanj so se mi razlezele v nič.

Kratko, suho sva se poslovila. Z Bogom, železnica!

Ves otožen in obupan sem počasi tevsal proti železniški postaji, da bi se odpeljal domov. Blizu sodnije sem srečal starega prijatelja Dragaša, ki je bil že doštudiral in ki se je zdaj pri nekem ljubljanskem odvetniku učil odirati trmoglave kmečke pravdarje. Črne kodre gostih las mu je rahljaj krotek veter, ko me je sočutno poslušal.

»Kaj bi stala takole na sapi, pod streho stopiva kam, predjužnik bi se nama lepo prilegel,« je dejal in me povabil v železniško gostilno, da ne bi zamudil vlaka, kakor je rekel, in da bi bila dlje vkup.

Ko sva se z guljažem odteščala in si s pivom jezik namazala, mi je pokimal in dejal:

»Fant moj, nič ne maraj. Mlad si, zdrav si, ves svet ti je odprt. Ne pobešaj glave in rok. Si sapis, sis apis — če si pameten, bodi tudi priden, ne odnehaj.«

»Vem, vem,« sem poprijemal. »Ampak contra factum non est argumentum — življenje je vendarle močnejše od vsakega umovanja.«

»Qui ascendit sine labore, descendit sine honore — kar brez truda dobiš, lahko sramotno zgubiš. Ne odnehaj, ti pravim. Če si res prebrljav za železnico, pa poskusi pri pošti.«

To sem potlej res storil. Odgovorili so mi, da me sprejmejo v šestmesečni strokovni tečaj v Trstu, po tečaju in dobro opravljeni strokovni skušnji pa bi me namestili. Na koncu tistega pisanja je še stala opomba, da ne bi med tečajem prejemal nobene plače in da bi ga moral dovršiti ob svojih stroških.

Tega seveda nisem zmogel. Z Bogom tudi pošta!

Misli so se mi še zmerom vračale k železnici.

(V drugo naprej.)

SVETI VEČER

EMANUEL KOLMAN

Sijaj večera valovi čez belo plan.
Tako omamlja me ta dobri blesk snegá,
a ozka in zasnežena je vsa ravan,
sinjina gôr z oblaki je zavešena.

Večer se niža, tiho kakor rahel cvet,
ko ob poletju v hladni rosi mraka klone,
v zavetje te noči se sklanja bedni svet,
zvezdé blesté se, tenka megla lahno tone.

Večer je ves svetel, a drevje ne šumi,
ko veter se igra čez brda, čez planjave,
odpete svete pesmi se odmev gubi
čez bele trate, polja in dobrave.

BETLEHEMSKI PASTIRJI

MILICA PRISOJNIK

I

V vrhovih palm je šuštel. Pogovarjale so se, kakor bi pričakovale skrivnostnega dogodka. Starikava palma, že skoraj izžeta in izsušena, se je nagnila k sosedi in jo ogovorila: »Tako nenavadna se mi zdi nocojšnja noč! Tisočletja že stojim tukaj, pa ne pomnim še enake. Sleherno noč sem opazovala nebo. Nikdar še niso bile zvezde tako svetle kot nocoj. Kakor da plava nad zemljo skrivnost. Tudi narava se mi zdi nocoj drugačna. Kako je mirna in pokojna!«

Palma se je zamislila in dolgo molčala. Bolesten vzdih se ji je izvil, da je v njenem vrhu zašumelo, da so se stare veje zganile in je sleherni list nemirno vztrepetal.

Palma je nadaljevala: »Naša uboga zemlja! Pravijo, da je dolina solz in vzdihov, kraj trpljenja! Tako sta jo prvič imenovala onadva človeka, ki sta pred davnim, davnim časom sedela v moji senci.

Prva človeka: mož in žena.

Ker sta grešila, sta bila izgnana iz raja. Pravila sta, da v raju ni bilo ne solz ne trpljenja in ne bridkosti.«

Palma, ki je stala ob njej, je odgovorila: »Sestra, zakaj si žalostna? Zakaj ravno nocoj razglabljaš o tistih davnih dneh? Mar si pozabila, kaj je takrat mož svoji zlatolasi ženi govoril? Poslušaj me! Naj ti razodenem, kaj ji je pravil: ‚Ne boj se, žena,‘ ji je rekel. ‚Bog se naju je usmilil, usmilil se je najinih potomcev. Poslal nam bo rešitev, a ne takoj. Oj ne! Miniti morajo tisočletja. Prelitih mora biti toliko solz, da bi napolnile morje... Takrat šele bo Bog poslal svojega Sina, da odreši svet.«

Rembrandt: Kristusova pridiga (ok. 1652).

Vitka palma, ki je doslej le poslušala, je spregovorila: »Sestri, dovolita mi, da vama še jaz nekaj razodenem.«

»Govori, govori, sestra,« sta jo zaprosili palmi.

Palma je nadaljevala: »Vso to dolgo, dolgo dobo sem v svojem srcu hranila skrivnost. Zaupala mi jo je ona žena, ko je vsa strta in onemogla slonela ob meni. S tresočo roko je segla po mojih sadovih, da si je utolažila glad. Svoje veje sem sklonila prav do nje, ves svoj obilni sad sem ji ponudila. Ko si je utešila glad in žejo, mi je rekla: ‚Blagoslavljam te, dobrotljivo drevo, ki si prvi ženi, pramateri človeštva, nudilo svoj sočni sad. Dobro si zapomni, kar ti povem: Po dolgih, dolgih letih bo v skrivnostni sveti noči ob tvojem deblu vsa trudna in onemogla sedela druga žena. Pod svojim prečistim srcem bo nosila dar nebes, presladko božje Dete. Ko doraste, bo s svojo ljubeznijo odrešilo vesoljni svet.‘ Oj, sestre moje drage! Sok, ki kroži po mojih starih žilah, mi razodeva, da se bo še v nocojšnji noči zgodil čudež, o katerem mi je govorila žena. Mi ne verjameta? Poglejta zvezde! Mar ni nocoj njih sij posebno mil? In njih utrinki? Nikdar se še niso tako iskrili in jih ni bilo tako veliko. Sestri, ali se vama ne dozdeva, da nocoj narava vse drugače diha? Po-

glejta ozračje, kako žari! Iz višin zvone mehke, nepoznane melodije.«

»Prisluhni, sestra,« jo je prekinila palma, ki je prva spregovorila. »V daljavi slišim korake. Nekdo se nam bliža!«

»Kdo neki bi utegnil biti, pa še ob tako pozni uri?« je vznemirjeno zašepetala druga palma.

»Tiho, sestre! Počakajmo, kaj bo! Nič se ne zganimo, da ne preplašimo poznih popotnikov,« je svetovala tretja palma.

II

Gaju so se bližali počasni in utrujeni koraki.

Prikazal se je mož. Palme so ga radovedno opazovale. Mož je bil visok, dostojanstven, resnega, a milega obličja. Gosta, temnorjava brada, v kateri se je svetlikala že marsikatera srebrna nitka, mu je segala malone do pasu. Temni lasje so mu padali preko ramen. Na njegovem obličju je bila začrtana velika skrb. Mož je vodil za uzdo oslička. Na njem je sedela, zavita v temen plašč, vitka deklica. Lica ji je zastirala koprena. Trudna je bila videti. Možu, ki je molče korakal poleg nje, je dala znamenje, naj žival ustavi. Mož ji je takoj ustregel. Spoštljivo je stopil k njej in ji pomagal, da

je razjahala. Mož jo je odpeljal pod drevo. Deklica je sedla ter se naslonila na palmovo deblo. Globok vzdih se ji je izvil iz prsi. Mož jo je gledal ves zaskrbljen. Deklica si je počasi odkrila lice. Preko ramen so se ji usuli zlati kodri. Njeno blede, milo obličje je izžarevalo nenavadno svetlobo. Oči, katere je v svetem zamaknjenju upirala v nebo, so bile jasne in modre kot spominčice, ki rastejo ob potokih. Dolge, temne trepalnice so jih obrobljale. Okrog drobnih ustnic, ki so se v molitvi rahlo premikale, je bil razlit čudežen smehlaj. Deklico je oblivala čudovita svetloba. Okrog njene glave so se prižigale zvezdice, ki so se strinjale v bleščeč venec. Mož se ji je spoštljivo približal. Šele tedaj se je deklica prebudila iz svojih misli. Njene oči so se vprašujoče zazrle vanj; z nepopisno ljubkim glasom mu je rekla:

»Počijva. Trudna in žejna sem, ne morem dalje! Mož ji je ponudil vodo, ki jo je nosil v čutari.

S toplim nasmehom se mu je deklica zahvalila.

»Pot do mesta me plaši,« je govorila bolj sama zase kot možu. »Tako sem trudna in počitka željna! Silno me skrbi ura, ki jo pričakujem. Kam bom položila svoje ljubo dete?«

Moževo uho je ujelo vsako njeno besedo. Vdano so jo božale njegove oči. Ljubeznivo ji je rekel: »Ne boj se! Gospod je z nama! Njegova sveta volja vodi najina pota. Glej, žena, tvoj služabnik sem. Na svojem srcu bom ogreval tvoje dete. Vso noč bom bedel ob tebi in vse življenje vaju bom skrbno varoval.«

Mož se je ozrl na zvezdnato nebo. Obrnil se je k ženi in ji z nežno skrbnostjo rekel: »Vstani, draga žena! Trdno se opri na mojo roko! Pot do mesta je še dolga!«

Deklica se je dvignila in se ozirala, kot bi nekaj iskala. Nasmehnila se je. S svojo mehko ročico je pobožala raskavo deblo palme in ji zašepetala: »Ljubo drevo, hvala ti za tvojo gostoljubnost. Ob tvojih nogah sem našla novih moči za daljno pot.«

Palmo je spreletel drget. Vztrepetala je, v njenem vrhu pa je rahlo zašumelo. Spoznala je ženo, po kateri je človeštvo že tisočletja hrepenelo. Globoko je sklonila svoj vrh, da se je dotaknil svetih nog deklice. Tako je pozdravila deviško mater Odrešenika.

Deklica se je naslonila na moža in napeto prisluhnila. Spregovorila je, obrnjena k njemu: »Čuj! Zdi se mi, da nekdo prihaja. Počakajva! Morda se nama pridružijo ljudje. Laže in prijetneje nama bo potovati.«

Nista dolgo čakala. Star, častitljiv pastir se jima je približal. Njegovi dolgi, sivi lasje so se lesketali v mesečini, kot bi bili iz čistega srebra. Ramena mu je pokrival ovčji kožuh. Za pasom mu je visel pastirski rog. V desnici je držal debelo gorjačo. Za pastirjem sta zagledala majhneža, grbastega dečka. Njegova lica so bila vela in starikava, le oči so mu žarele in se

iskrile ko dva temna bisera. Deček je nosil drobčkeno jagnje in ga boječe in ljubeče stiskal k sebi.

Pastirja sta obstala. Nista si upala naprej. Strmela sta v deklico, ki je kar žarela v svetlobi. Tako krasnega in milega obličja še nista videla. Kar načuditi se nista mogla toliki lepoti in milini.

Sivolasi pastir se je nazadnje obrnil k možu in ga nagovoril: »Mir z vama, popotnika. Pastir Ibrahim sem, gospodar betlehemske planjave, kjer so moje črede. K njim hitim.«

Pokazal je na dečka. Z glasom, v katerem so trepetale solze, je nadaljeval: »Ta malček je moj vnучek Samuel. Pohabljen je, revček! To bedno dete je naša največja skrb in žalost.«

»Tesar iz Nazareta sem, Jožef iz Davidove rodovine,« je odvrnil mož. Ljubeče je pogledal deklico in povedal: »To je Miriam, hči Joahima, moja žena.«

S tihim glasom, da ga je samo Ibrahim slišal, je dostavil: »V nocojšnji noči pričakuje svoje prvo dete.«

»Vidim, da je zelo trudna,« je odvrnil pastir. »Povej mi, kam sta še namenjena v tej pozni uri? Previden pa nisi, da jemlješ svojo mlado ženo na tako popotovanje.«

»Res je, kar praviš,« je odvrnil mož. »Kaj hočeš, moral sem! Cesarjev ukaz ne pozna milosti... V tem kraju sva neznanca. Bodi dober, pokaži nama najbližjo pot do mesta.«

Moža sta se začela tiho pomenkovati. Deklica, ki se je zopet zatopila v misli, je sedla. Z ročico si je šla preko čela, kot bi hotela pregnati morečo skrb.

Grbavček se pa ni ganil in je ves zamaknjen opazoval deklico. Nobena njena kretnja, noben vzdih ni ušel njegovi pozornosti. Rad bi šel k njej, pa si ni upal. Le gledal jo je in poln občudovanja strmел vanjo.

K pastirčku je pristopil ded in mu velel: »Ti, mali, semkaj sedi in nikamor ne hodi! Takoj se vrnem!«

Nato se je obrnil k možu in mu rekel: »Pojdiva, da ti pokažem pot, ki vodi v Betlehem. Glej, tu je. Če greš kar po njej, si v dobri uri tam.«

Moža sta obstala. Zatopila sta se v misli. Sem ter tja jima je pogled poiskal deklico. Ibrahim jo je z vedno večjim začudenjem opazoval. Sam ni vedel, kaj mu je. Neznano čustvo se ga je polastilo. Pri srcu mu je postajalo tako mehko in toplo. Pastir se je vznemiril. Kaj neki bo nocoj, si je mislil. Vse je tako nenavadno skrivnostno. Narava, zvezde, palme, vse je nocoj drugačno. Na zemlji je tak prečuden pokoj. Kaj naj vse to pomeni? In ta mlada skrivnostna žena? Prečudna noč!

Ko je pastirček Samuel opazil, kako globoko sta se moža zamislila, ni mogel več strpeti. Pogumno je šel proti deklici. Nevidna sila ga je gnala k njej. Počasi in previdno, da bi je ne prestrašil, se ji je bližal. Jagnje je stiskal k sebi. Že je stal pred njo, deklica pa ga ni opazila, tako je bila zamišljena. Da bi zbudil njeno pozornost, jo je rahlo povlekel za plašč.

Deklica je dvignila glavo. Njene sinje oči so ga pogledale tako milo, da bi pastirček od same sreče najrajši zavriskal. Boječje jo je nagovoril: »Nič se me ne boj, deklica! Res je, da so mi lica raskava in da na plečih nosim grdo grbo, a hudoben nisem! Veš, rad te imam, zelo, zelo rad; zato sem prišel k tebi. Dedek mi je rekel, da si trudna. Kako se mi smiliš! Ali si morda lačna?«

Pastirček je počasi in previdno izvlekel iz žepa lepo granatno jabolko. Poželjivo ga je ogledoval; le malo je manjkalo, da ga ni spravil nazaj v žep, a se je premagal. Stopil je k deklici ter ga ji ponudil: »Ná, vzemi ga in pojej,« ji je rekel, kot bi se bal, da bo sam ugriznil v sočni sad.

Deklica je smehljaje opazovala dečkovo notranjo borbo. Sprejela je njegov dar. Pobožala ga je, nato pa použila sad. Pastirček jo je opazoval. Ves srečen je bil.

»Veš,« je pretrgal molk, »jabolko mi je dala mamica, ker sem šel z dedkom po jagnje. Pomisli, naša Belka ga je prav nocoj dobila. Poglej, kako majhno je... Ti jabolko diši?«

Deklica se je zasmejala in mu prikimala.

»Kajne, sedaj ne boš več lačna in žalostna?« jo je spraševal dalje.

Tedaj je deklica spregovorila: »Dobro dete, Bog te blagoslovi! Dobro pomni: z veseljem se te bom spominjala, vedno bom s teboj, v nobeni stiski te ne bom zapustila!«

Moža, ki sta doslej molče poslušala razgovor med deklico in grbavčkom, sta pristopila k njima.

»Pojdi, žena,« je rekel mož. »Zadnji čas je že. Prijatelj Ibrahim nama pokaže bližnjico v Betlehem.«

»A ti, Samuel,« je dejal pastir svojemu vnučku, »sédi in me počakaj. Kmalu se vrnem!«

»Tako, prijatelja,« je rekel, obrnivši se k možu in deklici, »čas je, da krenemo na pot.« Deklica je stopila k pastirčku. Privila ga je na srce, ga poljubila na lice in mu tiho rekla: »Z Bogom, malček dragi! V tej sveti noči se ti bo vrnilo zdravje!«

Dolgo, dolgo je pastirček Samuel zrl za odhajajočimi. Iz oči so mu privrele solze. Tako rad bi bil šel s predobro, milo deklico. Ko jih že ni več videl, je stekel pod palmo in sédel. Jagnje je pritisnil k sebi, glavico pa naslonil na deblo. Njegove trudne oči so se polagoma zaprle. Pastirček Samuel je zaspal.

(V drugo naprej.)

K O Š A K O V A Š T E F A

FRANCE KUNSTELJ

Snega je namedlo za dobršen meter, pa je tisto popoldne še kar venomer naletavalo.

Košakov Andrejec je že v drugo prekidal gaz do skednja, da bi mogel pastir do rezanice, in še proti kozolcu. Potlej je stopil mimo drvarnice, poklical Štefo, ki je za vrati cepila hrastove panjevce, snel z voza lojtrnico, jo zanesel pod kozolec in jo prislonil skonca ob tram.

»Tak daj se no že zganiti!« se je znesel nad Štefo, ki je prepozno pritekla izza svinjaka. Sestra ni črhnila besede. Zmeraj je bilo tako, saj se je dobro zavedala, da je brat Andrejec bodoči gospodar in da mora zato molčati in delati, kakor velewa on.

Porinila je veliko staro mentrgo na oder, ki je vezal late s kozlom, in se vzpela na deske. Andrejec je ni jemal v mar, ko je pri tem tiho stokala; slonel je v vrhu lojtrnice, se stegoval v preklje, ki so nosile turščico, grabil z lopatasto roko po šest in več češarkov in jih podajal Štefi. Ta se je vsakikrat vzdignila na prste, da je dosegla šop in ga potem spustila v mentrgo. Nocoj bodo robkali.

»Kako so mi jo vrabčoni skavsali, saj ne dobiš celega češarka,« je Andrejec podal zadnje in sprožil preklje, da so s truščem zdrsele ob latah in se zapičile v vlažna tla. Štefa si je popravila ruto, ki ji je silila za veliko očetovo kamižolo, in utrujeno pritrdila. Misli so ji bile danes vse drugod ko pri bratu in njegovem garanju. Naj se žene sam, kaj ima ona od tega! Globoko si je oddahnila, ko sta končala.

»Za nocoj je bo že. Pa še jutri malo. Poprimi na koncéh!«

Štefa se je sklonila, poiskala primernege prijema, stopila za korak v šir in hotela privzdigniti.

»Ojej — ne morem!« Dekletu je šinila kri v glavo, zameglilo se ji je pred očmi in nogé so se ji zašibile.

»Kaj te je všeno?« se je bratu zmeščal glas.

Štefa je zardela, ko se je zavedela, da se ne sme izdati. Zdajle pred bratom še celó ne! Misel na nekaj groznega jo je mahoma streznila. Vse sile bo napela, pa naj bo kar koli že.

Kakor da bi bil brat že vaje takih nevšečnosti, je poklical pastirja, ki je prav vtem pripeljal zadnjo samokolnico gnoja iz hleva, da sta zanesla zvrhano mentrgo čez dvorišče v hišo. Štefa se je pa zmuznila ob svinjaku nazaj v drvarnico. Pograbila je težki melerin* in z ihto udarila, da je polence odfrlelo na kup ob vratih. Potlej se je dvignila, kakor bi hotela zajeti vso svojo življenjsko moč v en sam zamah,

* Večja sekira.

da bi sekala kakor hlapec — da, tako ji je nekoč res šlo — a danes so ji sile odpovedale, roka ji je omahnila...

Danes je njeno telo prvič začutilo slabost. Doslej se je vedno tolažila, češ da ne bo nič iz vsega tega, saj ne bo... Tokrat se ji je vse na mah zaobrnilo, tam pod kozolcem se je vpričo brata izdala. Zdaj ni več mislila na Frenka, prednjo so planili kakor pošasti brat, oče, mati. Kaj bodo storili z njo — potepenko, ničvrednico! Andrejec bo zbesnel in jo pognal od hiše...

»Mogoče me pa Andrejec ni zalotil? V prste me je zeblo in —« Kljub tej misli se še ni mogla znajti. Drobne roke so se oprle na toporišče, klecnila je na klano*. Če bi stopil Andrejec mimo, bi ugledal sestro, ki je lovila v predpasnik debele solzé.

Zvečer so pri Košakovih robkali. Kar novo življenje se je vselilo v hišo. Še sosedovi dve sta prišli, Francka in Tina; ta je skrbela za razvedrilo, kamor se je prikazala. Tudi njenega fanta ni manjkalo, tistega Prdeletovega Jokeljna, ki sta se z Andrejcem tako razumela. Pastir je komaj čakal teh večerov, marsikatero je zdril in neznansko dobro se mu je zdelo, če so se smejali njegovim nedolžnim dovtipom.

»Letos je pa spet lepo obrodila,« je hvalil oče, ko je strkljal pipo in prisedel k peči za mentrgo. »V Klanicah še ne pomnim take.«

Robkarji so hlastno škrtali, rumenobela turščična zrna so šumeče cepala v posode.

»Slab ženin se mi obeta,« je Tina kazala pisan česa-rek in pomežiknila Jokeljnu, da je zardel ko kuhan rak. Dobro, da je glasen smeh zakril njegovo zadrego. Ta Tina navihana, se je ugriznil v ustnice in se presedel.

»Kaj pa Štefa nocoj tako vpije, da bom še oglušela,« je Tina spet imela besedo. Vse se je ozrlo v kot, kjer je čepela na pručici Štefa in robkala v pehar. Šele zdaj se je domislila, da so prav za prav še drugi okoli nje. Zardela je in ni vedela kaj reči.

Na srečo jo je mati rešila iz zadrege: »Menda jo nekaj zbada, saj si dejal, Andrejec?«

Štefa ni slišala, kaj je brat povedal. Samo to je vedela, da je ni izdal. Sama sebi se je čudila, da je nihče ne razume. Vse je od nje tako odmaknjeno, tako tuje. Včasih ni bilo tako. Včasih je bila vsa iz sebe, tako se je veselila robkanja. Zdaj pa —.

Preden so končali, so jih še nekaj zapeli. Tina brez pesmi kar živeti ni mogla. »Kaj, če naju zamede?« je silila sestra domov, Tina pa je z veselim obrazom kazala na Jokeljna, ki je komaj čakal, kdaj bo spet treba pritisniti s hreščečim basom, da se bo mentrga tresla. »Zakaj imam pa dedca, zato mendà, da mi bo

pot prekidaval, kaj, Jokelj?« In spet se ji je vsa hiša na glas zasmejala.

»Pa še jutri,« je prosila Košaklja; posvetila jim je skozi temno vežo, ko so odhajali. Jokelj je zavriskal, da se je razlegnilo globoko v spečo vas. Štefa ga je tudi slišala. Ravno na izbo je stopila in misel ji je šinila za fantovim vriskom v tiho noč, daleč, daleč.

Današnji dan je ležal kakor neznansko breme na njeni duši. Doslej je še dvomila, zdaj pa jo je vrglo ob tla in nič več je ne more spraviti pokonci, zdaj za gotovo vé, da se pot ne dá zabrisati; mora stopiti nanjo, nič ne pomaga. Frenk mora zvedeti in potem naj napravi, kar hoče...

Ko je legla, se je spomnila, da je pozabila prižgati lučko pred Marijo v kotu. Pa ni vstala. Bila je kakor ubita, telo ji je trepetalo pod mrzlo odejo.

»Z menoj je vse pri kraju!« je plesalo pred njo v zamotanih krogih. »Nihče mi ne more pomagati.«

Topo je bolščala v medlo svetlobo, ki je visela v nizkem oknu. Zunaj je snežilo. Vse poti in steze je že zamedlo, je Štefa razmišljala kakor v omotici. Da bi tudi moje steze zamedlo, da bi legla nanje mehka odeja, mehka in bela, čisto bela... Vrstile so se ji predstave, ena hujša od druge. Iz samotne dalje, ki je ni mogla zagrniti snežnobela mehka odeja, se je vzpenjala temačna pot in po njej je capljala ona — z otročičkom na prsijh. Da, šele zdaj ga je videla pred sabo, tisto bitje, ki se je tolikrat v sanjah sklonila nadenj in ga poljubila, a se takoj spet pritajila, ko jo je ogovoril neznan glas, da se je prestrašila in zbudila. Otrok je tudi nocoj slonel v njenem naročju. Vse rdeče oči je imel, z drobnimi ročicami je iskal njenih usahljih prsi in vekal: »Mama-a-a...«

Štefo je vrglo kvišku, iz grla ji je planilo očitajoče: »Frenk, kaj si storil z mano?« Vse se je stresla v smrtnem strahu. Ko se je razgledala v temi in se zavedela, da je vendar doma in v svoji sobici, si je vrgla odejo čez glavo, ki ji je bila vroča ko žerjavica, kakor da se je ustrašila krika, ki se je zgubil v gluhih stenah. Ura nad omarico pri vratih je odbila dve čez polnoč. Štefa bi rada zaspala, pa ni mogla.

Od tistega dne je bilo pri Košakih, ko da je nekdo življenje zavrl. Oče je malo govoril, Andrejec še manj, ko mu je mati očitala, češ da je on kriv sestrine potrnosti. Štefa pa ni zinila besede. Nikoder ni imela pravega obstanka, vsakogar se je ogibala, kolikor se je le dalo, skrivala je svoje oči in, ko se je zvečer, preden je legla, pogledala v ogledalo, se je zgrozila: bile so rdeče in čudno motne. Mati jo je nekega popoldne, ko sta bili sami v kuhinji pri pranju, zaskrbnjeno vprašala, naj za božjo voljo pové, kaj ji je. A Štefa je izmaknila pogled in zamrmrala, kakor iz

* Tnalo.

razvade: »Nič.« A začutila je, kako ji je planila rdečica v lica, najrajši bi ušla iz kuhinje, da bi je mati ne zalotila. Pa ni mogla. Zvečer je ujela na uho bratov glas, ko se je zadril v veži nad materjo: »Tistega mulca ni več blizu, zamedlo ga je, pa se za njim emeri, avša otročja.« Torej le nekaj slutijo, kako je z njo. O, kaj ne bi bilo boljše, da bi stopila prednje in jim vrgla to neznansko breme: »Otroka bom dobila!« Da, vsaj materi bi povedala, vsaj njej. In potem — o, vse bi bilo dobro, srce bi si oddahnilo in Štefa bi bila rešena teh grozotnih noči, ki ji ne dadó več živeti. Tega mora biti konec!

A ga ni hotelo biti.

Drugo nedeljo — bilo je že v adventu in sneg se je rdeče srebril v poslavljačem se soncu — so se dekleta v živahnem razgovoru usula po klancu dol od fare. Shod Marijine družbe so imele. Francka je Štefo, ki je šla sama, dohitela tik pod klancem.

»Štefka, pojdi no z mano k Marički. Listke greva vleč.«

»Listke? Kakšne listke?« se je zbrala Štefa in se silila, da bi dala glasu prijazen poudarek.

»Za Marijo, ki jo bomo nosile. Kaj še ne veš, da homo letos spet Marijo nosile?« Dekleti sta se spustili v glasen pogovor. Štefi je biló, kakor bi jo Francka za roké vodila. Malo poprej je sklenila, da ne pojde nikamor več, tudi k shodom Marijine družbe ne, saj ji ni moči nikjer več strpeti. Zdaj pa še celó ne, ko se je prepričala, da se bo vsak čas nanjo nekaj zrušilo, nekaj strašnega, kar je prej le v zmedenih slutnjah čakala.

»Kako da te k nam nič ni?« je vprašala Francka. Tako neznansko tuj se je zazdel Štefi njen glas, tako daljen, pa obenem tako mil in prijazen. Da! To je ona, Francka, ki tako rada hodi k shodom, ki še nima fanta, ki še ni oskrunila svojega srca in duše.

»Saj bi, pa je doma zmeraj toliko dela,« je Štefa lagala, ne da bi umaknila oči od stopinj pred sabo. Pa vtem sta na srečo že vstopili v nizko bajto.

Pri Marički jih je bilo že polna hiša: Tina, Hana, Mici z Brega, Metka iz Kačje vasi, Rezi, Glažarjeva mlajša, Ruščeva, Mežnarjevi in Mokarčni dve, Petračeva in Kodelješka, ki pri nobeni stvari ni manjkala.

»Kaj bo tudi ta vlekla?« je sunila Kodelješka Petračevo. Ta jo je debelo pogledala, češ zakaj pa ne. »Hm, še ne veš, s tistim Frenkom...« »Beh, ste vi — naša mati so dejali, da ni nič res. Bežite no, Štefa da bi...« Obe sta utihnili sredi besede, kajti Marička je pripravila žreb in že vprašala, katere se bodo priglasile. Enajst rok se je vzdignilo.

»Dve sta preveč. Katera se odpove?«

Štefo je že nekaj zgrabilo, da bi povescila roko. Saj ne sme mednje, ta dekleta niso zanjo, zanjo je samo še

Frenk in nihče drug. Pa jo je Francka dregnila, naj le drži roko. In umaknili sta se ena Mokarčnih in Petračeva, da jih je v krogu stalo samo devet.

Začele so vleči listke. Oči vseh so se zapičile v prste, ki so prijemali za številke. Igra je postala kar napeta. Štiri številke so že šle: tri, pet, osem, devet. Še pet jih je čakalo svoje usode.

Zdaj sta prišli na vrsto Francka in Štefa.

Ko je povlekla Francka številko dve, je Štefa na rahlo vzdrhtela, misel ji je ušla neznano kam, roka je ko brez življenja segla v šop bledorumenih listkov.

»Štefa bo prva, prva-a-a!« je šlo od ust do ust. Štefa je zardevala, neznana usoda jo je držala v svojih rokah.

»K nam boš prinesla Marijo,« bi ji Francka najrajši v roko segla, tako veselo je bilo dekle takega izida, ki ju je doletelo po naključju. Štefa pa ni vedela, kaj bi rekla.

Ko so pošle še druge številke in so se dekleta pomenila o vseh podrobnostih slovesne devetdnevne v spomin na Mater božjo, ki je devet dni pred prvim božičem iskala prenočišča po Betlehemu, so se razšla. Tudi Francka in Štefa sta šli. Obe v živahnem razgovoru in s srečnim nasmehom na obrazu. Ko sta se ločili in je šla Štefa sama v reber ob zasneženih plotovih, so se ji oči same od sebe zazrle v večerno stran, kjer je nebo na rahlo rdelo; Štefi se je zdelo tako lepo, da bi kar zavriskala.

Rembrandt: Prodajalec podganjega strupa (1632).

Komaj je prišla domov, je razodela svojo srečo materi, ki je pod čelešnikom strmela v Mohorjeve bukve. V četrtek da bodo Marijo prenočevali, je hitela Štefa, drugi večer jo bo pa ona — Štefa Košakova nosila. Od Košaka h Francki. O, to se bo deklina postavila, to bo lepo tiste večere...

Tedaj sta bili obe Košakovi spet mati in hči. Tega že dolgo nista čutili.

Za okni je ugašal dan. Gospodov dan.

Tisti večer je Štefa spet prižgala lučko v kotu pred Brezmadežno. Ko je legla, je mislila na Marijo, ki jo bo nosila.

Pri Košakovih je bilo tisti dan ko ob velikem prazniku. Ženski sta hišo poribali, okna skoraj do vrha založili z rožami, pobrisali iz zadnje špranje prah in mati je šla v skrinjo po nove zavese za na okna in poiskala najlepše prtičke z največjimi čipkami, da bodo krasile oltar. Oče je venomer iztrkaval pipo in jo na novo tlačil; kar pomlajenega se je počutil, ko je opazoval ženski pri delu. Andrejec je danes Štefo tako prijazno ogovoril, da bi ga kar objela. Končno so prisopihale po na novo preorani poti Marička in sosedovi dve z velikim in težkim Marijinim kipom, ki so ga vzele iz Močanove kapelice. Zdaj šele je dobila hiša svoje pravo lice, ko so na oltar postavili Marijo in jo vso zadelali z belargonijami, asparagusi in velikimi rdečimi nageljni, ki jih je znala iz papirja tako umetelno delati samo Marička.

Štefi so se zasvetile drobne oči, kakor da jo je obšlo sveto spoznanje velike milosti, ki jo bo rosilo nebo, ko se je zazrla v Marijo v lepem modrem plašču. Dekletovo dušo so polnila čustva božjih skrivnosti, Marija je stopila iz daljnih nebeških dvorov na zemljo in bila blizu ko še nikoli. Ti dnevi so Štefi prinesli novo življenje, ki ga ubogo, izmučeno dekle ni pričakovalo. Pa je bila tega vredna? Štefa, grešnica — s prepovedanim sadom pod srcem? O, o tem je sinoči dolgo razmišljala. Tedaj je nekaj vstalo iz temè in ji govorilo: »Marijo le vzdigni, nesi jo... vse bo dobro...« In Štefa je vsa sproščena sklenila roke in molila k Brezmadežni: »Ti me boš rešila, ti me moraš rešiti! Tebi se izročim, tudi svojega otroka, tudi Frenka — o, da bi nocoj prišel, že od Martinove nedelje ga ni bilo, da bi mu povedala, kako sem vesela in srečna... Vse prepeva, se raduje, pesmi do neba doné...« Uspavala jo je melodija, ki jo bodo jutri peli.

Lepa zarja je ugašala za Planino. Nad vas je že legel spokojen večer.

Košakova hiša se je polnila. Vse bi rado prišlo, staro in mlado. Pa nocoj še ne. Jutri bo še vse lepše, ko bodo šli s procesijo skoz vas. Nocoj si samo ogledu-

jejo, kako so Mariji pripravili stan. Vse strmi v oltarček, ki komaj drži toliko okrasja. Kako je vse lepo, se čudijo in ne morejo dovolj prehvaliti; Štefi se tako dobro zdi in tudi Košaklja ni nič manj deležna pohvale od vseh strani.

Tedaj je pri fari zazvonilo. Štefa odmoli angelovo česčenje, glas ji je ubran, pojoč. Kakor izvoljena devica se zazdi nekaterim. Potem molijo rožni venec in litanije. Končno še zapojó. Iz grl zadoni pesem, ena lepša od druge. Tisto »Cesarja rimskega, mogočnega na svetu« in »Začudite se ljudje, sveti Jožef v mesto gre« so morali ponavljati. Ko je Kodelješka začela s tisto: »Oj ti ljudstvo, vprašam te«, so se razdelili v dve gruči; ena je pela s Kodelješko naprej, druga pa je odgovarjala: »Ne enkrat, tavženkrat bod, Marija, hvaljena!« Staremu Košaku, ki si je na zapečku brisal solzne oči, se je zdelo, da pojo sami angelski kori... In ko je Kodelješka prišla do kitice: »Oj, dekleta, vprašam vas, kolk Marijo hvalite«, je Štefa videla, da gleda prav njo. A Štefa je zato tem glasneje povzela za drugimi, da jih je s svojim ostrim sopranom preglasila: »Ne enkrat, tavženkrat bod, Marija, hvaljena!« In ko se je ozrla proti tistim, ki so sedeli krog peči, je videla, da ima tudi mati vlažne oči.

Tisto noč je Marija prenočevala pri Košakovih. Štefi se je zdelo, da so se ji sama nebesa odprla.

Komaj je pričakala petka. Da, nocoj bo Marijo nosila. Marijo, najčistejšo Devico in Mater božjo. Kako bo srečna, ko bo vzdignila težki kip in ga dala poljubiti materi, očetu, Andrejcu in še pastirju. Za slovo od Marije. Bog ve kdaj jo bodo spet imeli pod streho. To se ne zgodi zmeraj.

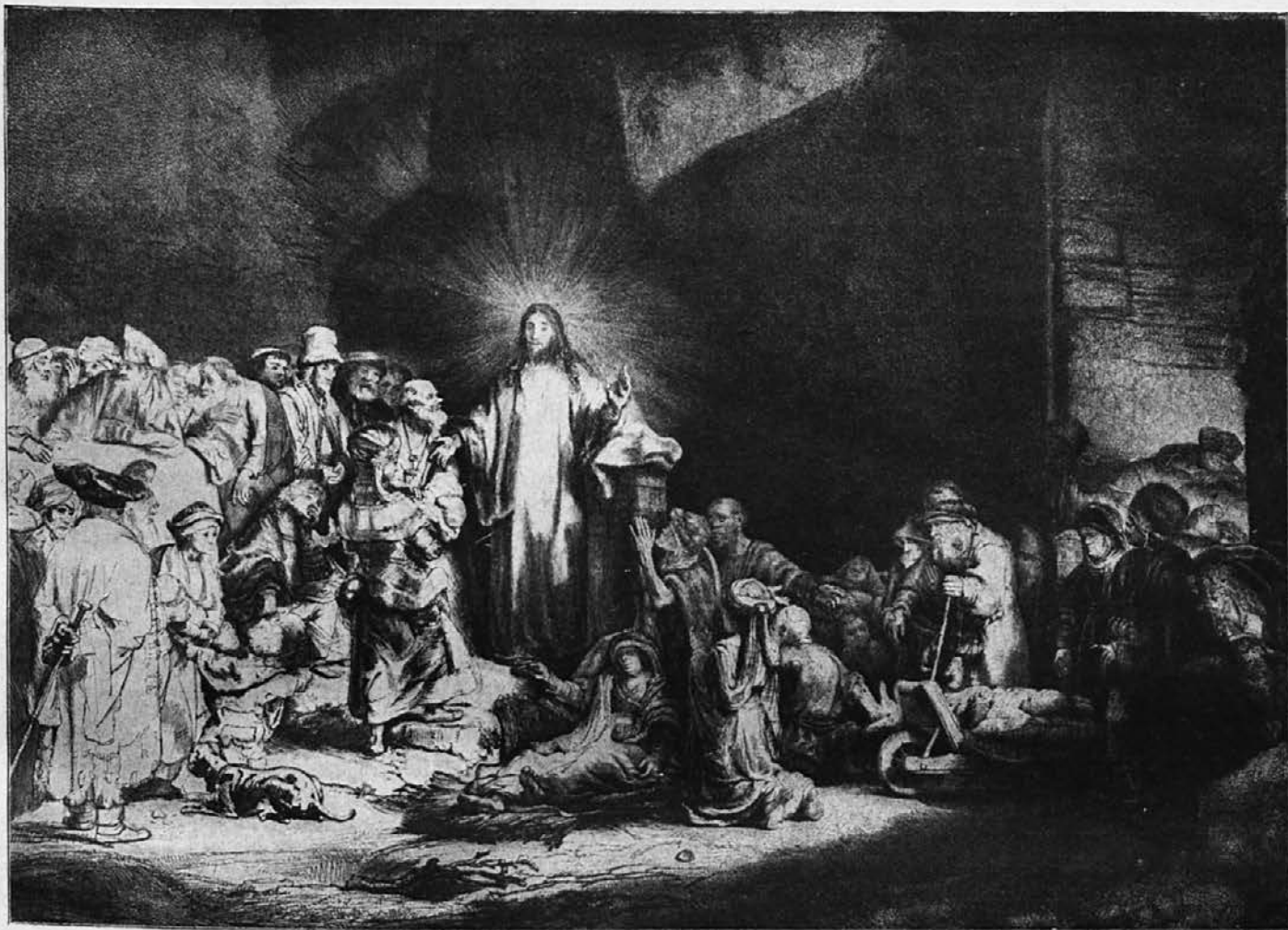
Štefa sama ni vedela, kaj bi počela, ko se ji je nenadoma prikradla od nekd temna misel: Kaj bo s tabo, deklè? In z otrokom?... Moj Bog, da ji ravno zdaj kaj takega prihaja na mar, ko je malodane že pozabila... Ravno nocoj, ko bo Marijo nosila!

»Da bi vsaj Frenka tudi nocoj ne biló,« si je na tihem želela in podila od sebe črne misli, ki so jo tako begale, da bi zakričala, stekla k materi in se ji izpovedala.

Ko je zazvonilo angelovo česčenje, je z drgetajočim glasom vzdihnila: »Marija, ti me moraš rešiti!« Če bi bila v sobi sama, bi se vrgla na kolena in zakričala. Toda hiša je bila nabito polna, nocoj še bolj ko sinoči. Nocoj bodo Marijo nosili. Še stari Gregček in Minčenk sta prisopihala. Tam zadaj v veži pa se je gnetel trop fantinov.

»Zvoni,« je Kodelješka, ki je imela zmeraj prvo besedo, mignila, naj bi že začeli.

Štefa je še enkrat pogledala okrog in Kodelješka bi najrajši na glas rekla: »Lejte jo no, kakšna je, pa bo Mater božjo nosila!« Vtem pa je ena izmed deklet

Rembrandt: Kristus ozdravlja bolnike (ok. 1650).

že nastavila: »Je angel Gospodov«; ko so odpeli — veža se je tresla, tako na ves glas so pritiskali fantini, tudi Frenk je bil med njimi, a Štefa ga ni videla — je Štefa vsa zardela pokleknila in z njo tudi druge, kolikor jih je moglo zaradi gneče. Na mah je vsa hiša utihnila. Štefa je začela moliti iz bukev poslovilno molitev:

»Moja preljubzniva Mati Marija! Približal se je prehitro čas ločitve. Kako milo in bridko mi je Tvoje poslovalo! Kako slabo si bila pri meni postrežena, kako pomanjkljivo počescena...«

Ko je izgovarjala naslednje besede, se ji je nekajkrat zataknilo in čutila je, da ji vro solze po razgretih licih: »Ljuba Gospa, daj mi, prosim Te, svoj materin blagoslov. Blagoslovi mene in vso mojo družino... vso mojo hišo in vse moje... Izprosi mi milost, da me sprejme Gospod v večno prenočišče v svetem rajju, kjer se mi ne bo več treba bati, da se še kdaj ločim od Tebe in od Tvojega preljubznivega Sina Jezusa Kristusa...« Jok ji je vzel glas, hiša je pridrževala sapo, ženske so smrkale in si brisale oči, moški so se spogledovali, stari Gregček je majal s sivo glavo, češ kaj je neki deklè tako ganilo.

Nihče pa ni slutil, kaj je bilo s Štefo, ki je klečala pred Materjo in Devico božjo. Morda samo Kodelješka, ki se je sklonila k Petračevi in ji šepnila na uho: »Kaj ti nisem pravila, da jo bo prijelo. Tudi mene bi, če bi bila na njenem.« Pa Petračeva ženice ni imela za mar, kajti že so vstali in šumot je za trenutek zabrisal mučno napetost. Da, saj ni nič, Štefa rada joka, saj Košaklja, njena mati, tudi, kar glejte jo, kako se briše, tako so menili in čakali, da bodo stopili ven in se uvrstili v procesijo. Drobne svečke so že brlele v mrzlih rokah in obsevale vedre obraze starih in mladih.

Štefa se je vendar zbrala, vstala, ogrnila pled in stopila pred oltarček. Tresoč se roke so segle po kipu in ga vzdignile. Srce ji je trepetalo, oči so ji iskale opore.

»Mari-ja... Mari-i-i...« se je Štefi meglilo.

Nekdo je vzdignil: »Gospod, usmili se!« V veži so odpeli, a mahoma obmolknili.

Štefi je zmanjkalo tal, vse je zaplesalo krog nje, lučke, obrazi, Marija. Tudi Marija, ki je ležala pred njo na tleh.

»Marija...« je še planilo iz hropečega grla.

Vse se je zdrznilo. Mokarčno dekletce je na ves glas zavpilo, tako se je revšče prestrašilo.

»Marijo je vrgla,« je šumelo od ust do ust in Kodelješka je pristavila: »Saj sem pravila! Kaj pa taki dajete, da bi nosila — sramota!«

»Kakšna pa je?« se je lovila Košaklja iz zmede.

»Dosti slaba mati, da še zdaj ne sprevidi otroka,« je vrgla ženska, da so jo tiste, ki so držale Štefo in jo močile, mirile. Pa ona se ni zmenila, sklonila se je nad kip, ki je ležal na tleh, ga pobrala ko klano in z jeznim glasom: »Mati božja, v to hišo ne hodi več!« rinila skoz gnečo in klicala: »Tak pojdite v procesijo, mar bomo Marijo kar tukajle pustili, v tej sramoti!«

Nekaj ljudi je stopicalo v mrzlo noč. Kodelješka je objemala z obema rokama Marijo in glasno molila česčenemarije s pristavkom: ki si ga Devica od Svetega Duha spočela, pri tem pa venomer mislila na Štefo in tistega Frenka.

Pri Košakovih se je poprej tako svet večer sprevergel v pravi pekēl. Mati je na glas vzdihovala nad hčerjo, ki so jo ženske zanesle v kamro in še zmeraj močile z jesihom: »Štefa, kaj si nam napravila! Štefa!...« Oče se je skrtil v čumnato.

V veži je zagrmelo. Nekaj fantinov, ki so ostali na pragu, je mirilo Andrejca, ki je planil na Frenka, a Andrejec, Košakov sin, ni nikogar slišal.

»Hudič te vzemi!«

Slišal se je rezek udarec, krik mladega fanta in potem nič več. Veža je bila mahoma prazna. Andrejec je še leščerbo upihnil, potlej pa izginil...

Drugi dan — tik pred poldnem je bilo in sneg se je spet po malem silil — je pri fari zazvonilo. In ni minilo pol ure, ko sta sopihala ob Košakovem sadovnjaku mežnar in župnik. Mežnar je z veliko laterno svetil Bogu, ki ga je župnik nosil na prsih.

»Frenka gredo obhajati,« se je razneslo po vasi. »Ga je pa Košakov le precēj.«

Pri Košakovih je bilo ko na sodni dan. Mati je vzdihovala in skrivala obraz v pisan predpasnik, očeta ni bilo na spregled, v kamri je bledla Štefa, zunaj na podstenju sta pa čakala dva žandarja na Andrejca, da ga bosta gnala, kamor je postava ukazovala.

»Cmerite se, jaz bom pa za vse pokoro delal...« je bruhal fant iz sebe kot še nikoli. »Sram vas bodi vse skupaj!« In ko je potihnil za rebrijo mili glas mežnarjevega zvončka, sta žandarja ukazala: »Pojdimo!« Andrejec je še enkrat zaklel, ne da bi se ozrl v mater, ki je na pragu zaihtela. Še v hišo se ni ozrl za slovo. Kaj še, saj se ni mogel, če se mu je pa zdelo, da se vse podira za njim: hiša, svinjak, hlev, skedenj, kozolec, vse.

Teden za tem je bil božič.

Pri Košakovih je v kamri zavekalo. Štefa je povila otročička. Stari je kakor vsak dan čepel na zapečku. Od onega večera še ni zinil besede. Vse svoje misli je zaprl in zaklenil, da ni bilo moči nikomur do njih. »Mar sem jaz kriv?« se je lovilo v njegovem sreću. Ko pa je stopila soseda iz kamre in ga prijazno ogovorila, je samo nejevoljno zagodrnjal, rekel pa nič. »Kar je, to je, kaj bi se tako držali,« se je namrdnila in šla.

Čez čas se je stari Košak zbral, se ozrl v kot nad mizo in videl, kako je vse prazno in pusto. »Kdo bo postavil hlevček?« si je otrl debelo solzo, ki mu jo je privabila misel na nesrečno hčer. Da, Štefa je vsako leto skrbela za jaslice. Letos pa...? Ko je iz kamre spet zavekal otročiček, si je obrisal drugo solzo, potem pa stopil na izbo po jaslice. »Bo vsaj malo božiča pri hiši,« se je trgalo iz razboljenega starčevega srca, ko je jemal iz pregrade zaprašen hlevček in zbledele pastirce...

Komaj pa je mlada mati dobro vstala, je pobrala svoje stvari in otroka — za Francka ga je dala krstiti — in se odpeljala v mesto k teti Lizi. Andrejec je tako ukazal, ko je odhajal.

Minil je teden, minil tudi mesec, za njim drugi, tretji. Štefa je morala za kruhom v tovarno. »Saj bo lepo,« si je slikala sončno prihodnost, »Frenk bo ozdravel, prišel v mesto, oba bova služila in se vzela. In vse bo pozabljeno.« Tako je vsak večer razmišljala dolgo v noč, ko je Francek že zdavnaj sladko spal. Kadar koli ga je pogledala, se je spomnila bridkih noči, ko ga je pričakovala v strahu in kesanju, in storilo se ji je inako. In nikoli ni pozabila prižgati lučke pred Marijo v kotu...

Za praznike. (Fot. Fr. Krašovec.)

PISANO POLJE

LITERARNI VEČER

STANKO CAJNKAR

V življenju pride vse ob nepravem času. Ko sem si v svojih otroških letih želel vsaj preproste srebrne ure, je ni bilo od nikoder. Dobil sem jo mnogo pozneje, pa niti srebrna ni bila. Ko mi je skoraj pozabljena pomagala trgati že tako preluknjane žepe, so bile moje misli pri harmoniki, ki sem jo zelo rad poslušal. Sicer sem se zavedal, da je igranje na tem čudovitem glasbilu velika umetnost, a želje ne gledajo na sposobnosti. Mislil sem, da se bo dalo že kako urediti. Človek se vsega nauči, ako le hoče. V tem času je bila sreča res prav blizu. Tovariš, ki je hodil z mano v isti razred ljudske šole, mi je povedal, da ima staro harmoniko in da jo celó proda. Ne vem več dobro, kaj je hotel imeti zanjo. Kos kruha in nekoliko sira ali kaj. Vem pa, da mi je taka nizka cena vzbudila neke trenutne pomisleke. Kupčijo pa sva kljub temu sklenila: harmonika je prešla v mojo last. Le eno napako je imela: glasu ni dala od sebe in ga tudi ni mogla dati, ker je bila samo spomin na neko prav slabo harmoniko. Tako tudi ta sreča ni prišla ob pravem času. Sedaj mi poje radio ves dan in to brez vsakega umetniškega sodelovanja z moje strani. Sreče pa ne prinaša. Tudi kolo sem želel imeti. Taka voznja se mi je zdela kakor višek blaženosti. Pa tudi ta želja se mi ni uresničila. Ko sem se dolga leta pozneje na tujem kolesu učil take voznje, je bilo moje navdušenje že mnogo manjše. Danes pa stroški za kolo sploh niso v mojem proračunu, tudi takrat ne, ko dobim kakšen honorar ali celó literarno nagrado.

Med srečo, ki prihaja ob nepravem času, štejem tudi povabila na literarne večere, kjer bi naj bral svoje lastne »umotvore«. Nekoč pred leti bi me bila misel na literarni večer prav zelo veselila. Morda bi bila naredila iz mene resničnega pisatelja. Toda takrat me nihče ni vabil. Danes bi povabil ne manjkalo, le veselja ni več. Muči me občutek šolske osramočenosti. Dozdeva se mi, da delam izpit, za katerega se ni mogoče dobro pripraviti. Za diplomske, profesorske in doktorske izpite vsaj veš, kaj zahtevajo od tebe. Na takem literarnem večeru pa stojš pred komisijo, ki ima tri sto in še več različnih misli o tem nenavadnem izpitu. Nič trdnega in jasnega ni pred teboj. Dozdeva se ti, da si na nekakšni lepotni tekmi, kjer boš najbrž propadel, ker imajo ljudje čudno različne okuse. Čutiš, da izbirajo ljudje svojo »miss«, ki je morda vse preveč podobna njim samim, njihovim skritim mislim, željam in čustvom. Knjigo napišeš in jo pošlješ v svet. Sam pa ostaneš doma in morda niti ne misliš več nanjo. Veš, da jo ljudje čitajo, pa ne veš, kako odmevajo v njih tvoje besede. Knjiga sama je prevzela odgovornost za tvojo misel; sama se brani in zagovarja; sama dokazuje in molči, kakor se ji zdi prav. Recitacija pa je nekaj povsem drugega. List papirja, s katerega čitaš, še noče biti odgovoren za napisano besedo. Sam se moraš braniti, sam dokazovati, pa tudi sam molčati in biti osramočen. Danes to vem. Zato pravim, da je tudi ta sreča prišla ob nepravem času.

Povabila pa kljub temu sprejemam. Deloma iz tovarištva, deloma pa iz ponosa. Človek vendar ne sme biti brez poguma. Če si kaj napisal, moraš svojo krivdo tudi priznati.

In to pred svetom. Pred tistimi, ki te sodijo in ti niso naklonjeni, še prav posebno. Končno pa takšen literarni večer ni posebno junaštvo. Najtežja je poleg nastopa samega vrnitev domov. Dolgo v noč moraš bedeti, pozno v noči se voziš nazaj, drugo jutro pa predavaš, kakor da ustvarjaš svoje »podobe iz sanj«. Res pa je, da te neprijetnosti ne morejo odtehtati zanimivosti in lepote, ki jih takšen literarni večer more prinesiti. Kar človek shrani med svoje lepe spomine, ne zadeva navadno »umetnine« same. Ta svoj krst prebije ali pa tudi ne. Človek ni posebno prizadet, pa tudi ne ginjen. Mene osebno ne zanima preveč s ploskanjem potrjeno priznanje in ne hladnost publike. Važnejši mi je notranji dialog, ki se odigrava v duši posameznih poslušalcev. Le da do tega skoraj sploh nimam dostopa. Razveseli me na pol povedano, na pol zamolčano priznanje redkih posameznikov, ki jim je umetnost nekaj lepega in osebno pomembnega... Toda vse to je prav za prav samó ob robu literarnih večerov. Okrog teh obrobni dogodkov se vrté naši pogovori in spomini.

Celje je v mojih mislih zvezano z nekimi lepimi malenkostmi, ki so v življenju mnogo večjega pomena, kakor bi mogel kdo pričakovati. Ker ne poznam njegove resničnosti, je lahko zame nekaj pravljici podobnega. Saj imamo vsi taka svoja sanjska mesta. Ko smo čitali prve resnične ali neresnične povesti, smo vse to nekam postavili. Neko na pol poznano mesto je sprejelo te naše vtise in jih je ohranilo za vedno. Celje je mesto davnih spominov. Zgodovina govori o grofih, ki so tod snovali načrte za svojo srečo, ubijali, grešili, vstajali k novim upom in končno za vedno propadli. Narodna pesem govori o »Celju belem in veselem«. Tam se neka lepa, čista slovenska reka prelomi in odhiti v naročje svoje starejše triglavske sestre. Ob tej prelomljeni reki leži mesto, ki je resnica in spomin obenem. Če narediš samo nekaj korakov na hrib sv. Jožefa, ki je sam posvečen od molitev in skrbi tisočev slovenskih romarjev, zagledaš v dolini pred sabo zeleno goro, ki je kakor čudež, in lepo belo cerkev na njej. Tam govori Gospod s svojimi učenci: ves žalosten in v srce zadet, ker ga bo eden njegovih za umazan denar izdal. Dalje za to zeleno Oljsko goro so sive in bele planine. Tam daleč, povsem v ozadju, pada vsak večer naše svetlo in dobrotno sonce vzaton božje neizmernosti.

Zato se rad odzovem klicu, ki vabi v Celje. Z neko radovednostjo prihajam in pomirjen zopet odhajam. Vem, da takih sanjsko preoblikovanih mest ne smeš gledati dan za dnevom. Vsakdanja resničnost bi kar kmalu razdejala tvojo vizijo. In potem bi se moral s svojimi sanjami seliti kam drugam. Selitve pa niso prijetne.

Ko je prišlo povabilo na literarni večer, sva se s tovarišem Tonetom odločila, da greva: zaradi Celja, zaradi zgodovine, zaradi narodne pesmi, ki z ljubeznijo poje o tem našem mestu, pa tudi zaradi poguma, kakor sem rekel. V Celje sva prišla prezgodaj. Oglasila sva se pri organizatorjih nameravanega literarnega večera, ogledala sva si slikarsko razstavo in pozdravila nekaj znancev. Vse to je bilo kmalu opravljeno. Do večera je bilo še mnogo časa. Vreme je bilo lepo, najino razpoloženje ravno tako. Tako je prišlo do najinega izleta na celjski grad. Saj ni treba misliti, da sva s to svojo potjo kaj posebnega nameravala. Nikakega razgovora ni bilo v najinem načrtu. Hotela sva videti razvaline starega gradu. Hotela sva ubiti čas, s katerim nisva vedela kaj početi. V pisateljski poklic se oba šele poskuša vživeti. Zato nerada govoriva ostvareh, ki zvene preveč strokovnjaško. O literaturi govoriva kakor študenti: navadno samó tedaj, ako sva vprašana. Saj je to del šole, torej poklic in dolžnost.

Najprej sva se šalila. Ugibala sva, kaj bo pač literarna zgodovina čez dvajset let o naših poskusih mislila in trdila. Ali se bo sploh kaj ohranilo? Nekatera imena povsem zatonijo, ko mine nekaj let. Druga se izgubé v pozabljenje, pa se zopet oglasé in terjajo priznanje. Misliva, da bo tako zahteval novo pravico do življenja rajni Trdina. Nič ne dvomiva, da bo že v bližnji bodočnosti nekdo znova na vidno mesto postavil Ivana Preglja. Marsikaj se bo še premaknilo in preuredilo. Nekatera mnenja so samo velika moda. Ko mine njihov čas, je podoba povsem drugačna. Nova merila zatemne stara in stara pometejo z novimi. To je staro kakor človeška spremenljivost. Končno niti zanimivo ni.

Čutila sva, da sva se približala vprašanju, ki nama je obema blizu, čeprav ne na isti način. In če že ne gre za naju, gre vendarle za našo generacijo, gre za smisel vsega tega dela, ki ga vrše naši umetniki danes. Stare literarne šole lahko kritiziraš, ker so ti tuje kakor spartanska pedagogika ali rimsko pojmovanje državljanstva. Ob kakih praverodni misli se nasmejiš do solz. S tem pa, kar je danes okrog nas, se moraš z vso resnobo pogovoriti, ker je sedanjost mnogo strožji gospodar kakor preteklost. Zase imaš lahko sicer svojo misel. Svoje ideje lahko oblačiš v obleko, ki je res samo tvoja. Mimo tujega ustvarjanja pa s to svojo posebnostjo ne moreš. Kar priznaš, moraš poznati, in kar odkloniš, prav tako in še bolj.

»Kaj misliš o sodobnem realizmu v literaturi,« je po tistem splošnem uvodu vprašal tovariš Tone.

»Ne vem, kako naj ti povem, da bo prav. Saj bi niti ne mogel trditi, da je to res kakšen realizem.«

»Kaj pa naj bo,« je bil radoveden.

»Morda naturalizem, morda kaj drugega. Sicer pa ne vidim prave razlike...«

»Pustiva ime,« je rekel Tone. »Trenutno mu ne bova mogla dati drugega smisla, kakor ga že ima. Oba veva, kaj pomenja danes beseda realizem. Vse drugo je brez vrednosti.«

»In sedaj hočeš vedeti, kaj mislim o tem realizmu?«

»Da, samo to.«

»Ta realni svet, o katerem mladi ljudje govoré, je po mojem mnenju precej ozek. Tudi globok ni posebno. In malo sonca je nad njim. Včasih res zelo malo.«

»Ali bi ne hotel povedati jasneje?«

»Lahko, če hočeš. Rekel sem, da je ta svet ozek in plitev. Nisem rekel, da je nezanimiv. Tudi ne pravim, da je neradničen. Kmetje, kakor jih popisujete, res živé. Surovosti, s katerimi krasite svoje povesti, so morda še zelo salonske. V resnici je marsikatera beseda grša in trša, kakor je zapisana. Vse to priznavam. In vendar je takšen svet ozek. Saj ni v njem tistega dobrega človeka, ki ga tudi tam zunaj prav mnogokrat srečaš. Ni tiste lepe družine, ki je prav tako naša, kakor so one druge, ki so danes v modi. V njem ni izobražencev. Ali pa so redki in neresnični. Nič svojega nimajo na sebi. Saj so samo figura, ki naj potrdi glavno misel. Svojega življenja še dolgo ne bodo mogli živeti. Dozdeva se mi, da se naši mladi pisatelji nečesa bojé. Nočejo se umazati s tem izrojenim meščanstvom, ki je storilo toliko hudega.«

»Ali misliš, da je njegov izgon iz literature kaka posebna škoda?«

»Ne gre samo za škodo, ki s tem nastane. Važnejša je odkritost umetnika samega.«

»Kako to misliš?«

»Tako nekako: Res je, da smo skoraj vsi s kmetov doma. Kmetška zemlja se drži naših čevljev in kmetška miselnost

naše izobrazbe. Nihče ne more tega zanikati. Vendar smo vsi kljub vsemu meščani in izobraženci. Da bi bili res v svojem bistvu zvesti svoji kmetijski naravi, za to smo že vse predaleč v svojem svetu. Če to v svojih delih zamolčimo, nismo naredili nobene usluge ne sebi in ne narodu. Ni res, da bi se tako malo cenili. Morda smo celo mnogo bolj gosposki in visoki, kakor bi smeli biti. Če gre nasa umetnost mimo naše meščanske umirjenosti in relativne urejenosti, je to neka nezvestoba. Nikar ne mistimo, da se bomo za to ceno odkupili. Ljudstvo nas ne bo sodilo po tem, kar smo napisali, ampak po tem, kako smo živeli. Realizem bi moral to vedeti.«

»Najbrž tudi vé.«

»Morda samo slutí. Dozdeva pa se mi, da se celotne resničnosti boji. Saj je tudi duh resničen. In vera, zaupanje, ljubezen. Dobrota in plemenitost prav tako. Zvestoba vsej resnici je véliki zakon vsakega umetniškega ustvarjanja. Brez takega živega realizma umetnosti sploh ni. Ljudje se vse prevečkrat usodno motijo. Priznavajo samo videz in beže pred težjo in bolj zapleteno resničnostjo. Morda jim ne sodi v njihove račune. Toda to bi bila nepoštenost. Najbrž so samo na pol odprli svoje oči. Izbrali so si kmetškega človeka, da sedaj na njem preizkušajo svojo preprostost. Ta v literaturo presajeni kmetški človek je zelo potrpežljiv. Sprejema vse, kar mu umetnik kot breme naloži. Takšen realizem je bolj subjektivističen kakor kakšen Cankarjev subjektivism.«

»Ne vem, če prav razumem,« je rekel tovariš Tone.

»Mislim, da prav. Le čudiš se nekoliko, to je vse. Najbolj subjektivistična stvar je tendenciozno barvana literatura, pa naj prihaja v kakršni koli strogo pripovedniški obliki. Prava umetnost je resnici zelo blizu.«

»Ali se ti ne zdi, da so te sodobne realistične slike vendarle zelo blizu resnici?«

»Blizu so le neki delni resnici. Delna resnica pa je še vedno lahko krivica.«

»Ljudje, ki nastopajo v mojih knjigah, so večidel vzeti iz življenja samega. Poleg tega so najhujše reči še zamolčane, ker se skorajda sploh popisati ne dajo. Kaj praviš na to?«

»To pojasnilo me ne moti. Saj mi ni prineslo nič novega. Poznam svojo domačo vas in vem sam, kakó je z našimi ljudmi. Vprašanje je drugje.«

»Ali bi mogel še to razložiti?«

»Vsaj v glavnih potezah bi mogel. Naši umetnosti manjka ljubezni. To je morda vsa skrivnost.«

»Ne vem, kaj bi imela ljubezen opraviti v tem vprašanju.«

»In vendar je tako. Sedaj govorim s teboj kot človek, ki je prav tako kmetškega rodu, kakor si sam. Toliko in morda še bolj. To mi daje pravico do neke sodbe. Moja misel bi ne imela nikake veljave, ako bi mi vse tiste sence, katerih so nove knjige polne, ne bile znane. Pa so mi vse zapovrstjo. Morda bi mogel inventar takih resničnih umazanosti zelo povečati, če bi me to mikalo. Dozdeva se mi, da sega moje znanje še do sveta čisto drugačnih podlosti in izdajstev. Toda z vsemi temi rekviziti bi ne mogel ustvariti niti ene resnične povesti. Človek ni tako neusmiljeno preprost. Greh ima včasih čisto zmučen obraz in je bolj podoben trpljenju kakor pa nasladi. Sam veš, da včasih ljudje s surovostjo zakrivajo nežnost, ki se je sramujejo. Človek, tudi preprosti človek, je bolj problematičen, kakor bi sodili na prvi pogled. V resničnosti človekove osebe prodraš pač samo z ljubeznijo. Ljubezen zna biti resnična in pravična. Ljubezen se ne bo naslajala ob grehu in trpljenju preprostega človeka.«

»Ali se ti dozdeva, da realizem proti temu greši?«

»Ne govorim o realizmu kot celoti. To vsekakor ni njegovo bistvo. Slutim pa to krivdo ob mnogih pisateljih. Marsikje ne čutiš srca, ne vidiš sočustvovanja in človeške bližine. Lahko bi rekel, da ni opaziti niti hladne objektivnosti zdravnika. Tako govore o skrivnostih življenja naši kmetski fantje na svojih nočnih sestankih.«

»Ti razgovori včasih niso najslabši. Mladi ljudje so v teh trenutkih res taki, kakršni so v resnici.«

»Misliš? Dvomim, da bi bili res tako majhni in umazani. Napačno je, ako postavljamo take izbruhe neke vsaj besedne razuzdanosti in divjosti na prvo mesto. Vem, da je to del naše narave, element v zgradbi naše osebnosti, bistvo pa ni. Česar se pred najboljšimi ljudmi sramuješ, ne more biti najbolj resničen del tvojega značaja. V tistem razgovoru, ko bi ne šlo samo za neko neumno bahaštvo in postavljanje, bi ti tudi naš kmetski fant to priznal. In naenkrat bi imel pred sabo človeka, ki se vendarle za nekaj boljšega in lepšega bori, nekaj išče in odkriva, nekaj plemenitega snuje in pričakuje. Seveda utegne počasi ta lepši svet propasti. Potem se pač zgodi nesreča in ubogo človeško življenje je za vedno pohojeno.«

Dozdevalo se mi je, da tovariš niti noče ugovarjati. Ni mu bilo za debato. Menda ga je veselilo, da bi zvedel za mojo misel in ob njej preizkušal svojo. Tudi meni ni šlo za kakršno koli zmago v razgovoru. Pripovedoval sem nekaj, kar je moralo biti mojemu spremljevalcu že dolgo znano.

»Zakaj ne napišeš kaj takega, kar bi moglo tvoje naziranje potrditi,« je vprašal, ko sem nehal s svojim razlaganjem. »Povest naših kmetijskih ljudi, kakor jih poznaš in razumeš. To bi utegnilo biti zanimivo.«

»Saj sem rekel, da nam manjka prave ljubezni. Tudi meni. Za zdaj čutim samo odgovornost. Vem, da bi še ne mogel biti do konca pravičen. Res, mogel bi popisati svoj dom. Očeta, mater, brate in sestre. Za sosedstvo mi že manjka tiste pravičnosti, ki je potrebna. Zato rajši govorim o sebi. Glede na lastno osebo je ljubezen temeljni zakon, ki se mu kaj radi uklanjamo. Pišem o svojih študentih, pa samo tako od daleč in mimogrede. Naše življenje je za pravo in veliko človeško dobrohotnost skoraj nekoliko prekratko... Sicer pa je v mojih načrtih marsikaj. Škoda, da se uredniki in založniki nočejo zadovoljiti s samimi načrti.«

S temi besedami sem hotel pogovor obrniti drugam, kakor je sam iz sebe težil. Bal sem se, da me bo tovariš Tone ob tej preveč osebni izpovedi ljubeznivo povprašal še o tem, kaj mislim o svojih poskusih. Pa je bilo že prepozno. Vprašanje je prišlo in je zahtevalo odgovor.

»Kaj mislim o svojem delu? Nič. Za zdaj je še prezgodaj razpravljati o tem. Vesel sem, da sem kljub štiridesetim letom življenja mlad pisatelj, če ima ta beseda tu sploh kakšen smisel. Ta relativna mladost je tolažba in izgovor obenem. Če se mi do starosti ne posreči kaj lepega, se bom lahko izgovarjal s pomanjkanjem časa. To je seveda slab izgovor in tolažba za nesposobne... Po svojih letih se ne čutim vezanega na sodobno mlado generacijo. Starejši človek lahko opravi brez šole. Zato me razpravljanje o literarnih šolah skoraj nič ne zanima... Tako sem svoboden. In mislim, da to ni Bog ve kako napačno. V tej svoji svobodi vsaj z enim ušesom prisluškujem življenju. Marsikaj bi še rad doumel in pregledal. Zanima me človek, kakršen je v svojem pravem bistvu. Vem, da ne bom prišel do dna njegovih skrivnosti. Tako daleč moje želje ne gredó...«

Za hip sem umolknil, ker se mi je zdelo, da sem izgubil zvezo med svojimi lastnimi mislimi. Ko sem spoznal, da

tovariš ne posluša preveč inkvizitorsko, sem mogel mirno nadaljevati.

»Ob vsem, kar berem, razmišljam o bistvu umetnosti. Primerjam in tehtam... Čutim razliko med umetnostjo in obrtjo, med poezijo in časnikarstvom, med suhim reporterstvom in duhovito analizo. Včasih sem v veliki zadregi. Stvari, ki jih drugi hvalijo, se mi upirajo. Ponekod vidim samo fotografski atelje, drugod zopet prazno kavarniško ali gostilniško besedičenje, tu in tam morda celo poročilo policaja, žandarja ali detektiva. Menda ni dovolj, da zvežeš tisoč različnih stavkov v nestvor, ki se mu pravi slaba knjiga. Leposlovna proza mora biti v nekem tesnem sorodstvu s poezijo. Ne vem, kako bi se dalo to bolje povedati. Preprostost ne sme biti pretveza za neznanje. Vidim, da se nekateri kar nasilno zatekajo v primitivizem. Po mojem mora tako ravnanje privedi pravo umetnost na bolniško posteljo. Umetnost resda ni privilegij neke duhovne aristokracije. Hrana bi nikoli ne smela biti privilegij. Vendar ima vsaka umetnost nekaj svojega lastnega dostojanstva, nekaj svoje naravne vzvišenosti in posebnosti. V tem je zelo sorodna z znanostjo. Tega ne moremo spremeniti. V tem degradiranju umetnosti zaradi lažjega razumevanja in splošnejše uporabe vidim nekaj vzporednega s sodobno nivelizacijo znanosti. Filozofija, metafizika, psihologija in še marsikaj drugega se mora danes umikati, ker je preprostemu človeku pretežko. Radoveden sem, kakšno uslugo bodo s tem človeški kulturi naredili. Ali ne bo zaradi tega naše uboštvo še večje? Vse to po mojem mnenju z ljubeznijo do ljudstva ni v nobeni zvezi. Dokaz za to mi je razmerje, v katerem sem do svojega povsem kmetijskega doma...«

»Pozabil si, da moraš govoriti o sebi,« je dejal spremiljevalec.

»Nisem pozabil. Menda le vse preveč govorim o sebi. Tudi takrat, ko kramljam o drugih. Kaj bi še rad vedel?«

»Zanima me neko nasprotje, ki sem ga zasledil v tvojih trditvah in v tvojem delu.«

»To ni posebno čudno. Pravi umetnik mora biti kar velika grmada takih nasprotij. Tako vsaj so mislili v prejšnjih romantičnih časih. Povej, kakšno nasprotje misliš.«

»Rekel si, da si upaš govoriti in pisati samo o tem, kar si z neko dobrohotnostjo spoznal in pregledal. In vendar pišeš o vseh mogočih stvareh.«

»O vseh mogočih stvareh, si rekel. In je prav tako. Nisi pa rekel, da o vseh mogočih ljudeh. Stvari ne zahtevajo toliko obzirnosti kakor ljudje. Moji ljudje so skoraj vedno isti. Videl boš, da se venomer vračajo. Drugo obleko imajo in včasih tudi drugo ime. To je vse. Nekaj starih znancev, ki so toliko dobri z menoj, da mi te presaditve v svet literature ne zamerijo. S stvarmi je drugače. Stvari so hvaležne in vdane kakor nekatere domače živali. In zelo skromne so. To dá človeku pogum. In vse imajo drobec neke lepote v sebi. Kdor more njihov blesk odkriti, je morda res umetnik. Meni se poskus samo tam posreči, kjer je bil Bog zelo radodaren z lepoto in smislom. Planine imam rad, jezera, sonce, zvezde in rože, bele oblake, igračko v otrokovih rokah, kos kruha v žuljavi roki delavca in še nekaj takih velikih malenkosti. Drugod pa lepoto samo slutim.«

»Je to vse?«

»Ne vem, kaj bi še dodal. Morda to, da mi umetnost ni lov za izrednimi motivi. Vse je lahko izredno, če znaš najti pravi smisel. Lov za motivi naše delo olajša, posebne vrednosti pa mu ne daje. Tiste vaše šolske naloge, ko dajete tako preproste naslove, da študentje zaradi svojega uboštva kar obupujejo, niso med najbolj neumnimi nerodnostmi, ki jih

zagrešite. Človeka vadijo v iskanju. Bistrijo mu misel in oko. Mogoče celo srce in voljo. Svet, ki je okrog nas, je ena sama zahteva...«

Ob razgovoru sva skoraj pozabila na pot. Sedaj se je svet nekoliko bolj odprl. Ni čudno, da je hotel zase nekaj več pozornosti. Blížala sva se razvalinam gradu. Pa nama niso imele Bog ve česa povedati. Poskušala sva si predočiti življenje na takem ponosnem gradu v onih davnih dneh. Ni se nama prav posrečilo. Še tega nisva mogla ugotoviti, ali je imel takšen lep dom tudi kako skrito kamrico, kjer so mogli biti ljudje iskreno srečni in veseli. Bog ve. Prav tako težko je bilo razbrati veselje in žalost naših davnih prednikov, ki so tujemu gospodu to trdnjavo zgradili. Ali je bilo kaj petja ob tem trdem delu? Morda pa mi na vse to gledamo s čisto napačnimi mislimi.

Zvečer smo nastopili. Mesto ob Savinji je postalo za en literarni večer bogatejše... Potem smo v veseli družbi čakali na vlak, ki nas je imel odpeljati domov. S seboj sem odnesel rdečo rožo in nekaj takih majhnih spominov.

DARDANELE

ALBIN ZALAZNIK

Bili so časi, ko se je Evropa tresla pred osmanskim polmesečem. Vsaka stvar pa le nekaj časa traja. Leta 1683 so združeni Nemci in Poljaki — le-tim je poveljeval kralj Jan Sobieski — pod obzidjem Dunaja potolkli armado velikega vezirja Kare Mustafe. Polmeseč toliko da ni mrknil. Rešila ga je samo nesloga krščanske Evrope. Vendar se je moral umakniti daleč na Balkan. Turška slava je potlej bolj in bolj bledela. Niti celih sto let po odrešitvi Dunaja je mogel francoski filozof, zgodovinar in pesnik Voltaire skovati geslo o »bolnem možu ob Bosporu«. Ko umirajo bogatini, se oglašajo dediči. Za dediščino bosporskega bolnika so se zanimale vse evropske velesile. Vnema je bila včasih toliko, da se je zdelo, zdaj zdaj bodo zgrabile za orožje in se spopadle. Bila je sreča za Evropo, da umiranje ob Bosporu ni šlo tako urno od rok, kakor so v 18. stoletju pričakovali. Spor za turško dediščino se je pletel do svetovne vojne. Velika zapuščinska razprava, ki je razgrevala toliko narodov, je dobila v jeziku diplomatov naziv »orientalsko vprašanje«. S pogodbo v Lausanni l. 1923. so to zadevo uradno pokopali. Dvomljivci pa menijo, da marsikaj v orientu še ni godno za zgodovinski muzej.

Hudo žarišče orientalskega vprašanja so postale v 19. stoletju Dardanele z Bosporom. Tu sta merili svoje sile zlasti Rusija in Anglija. Rusi so silili iz tesnega in negostoljubnega Črnega morja v široko Sredozemlje. Edina vrata sta jim bili bosporska in dardanelska ožina. Angleži pa so želeli, da bi ostala ta naravna pot v svet za vse čase zaprta. Zakaj? Severno od Črnega morja se razprostira pol Evrope in ta polovica je slovanska. Če dardanelski zapah odneha, se bo začel proti jugu prelivati slovanski veletok, tako da utegne nastati v sredozemski kotlini neljuba plima. Nagovarjali so torej Turke, naj dobro varujejo svojo lastnino. Strogo naj stražijo svoje dragocene Dardanele! Kdor hoče skoznje, naj prej odloži orožje! Turki so se radi ravnali po teh navetih, zakaj bolj ko so smeli kazati zobe, bolj je svet lahko videl, da bolnik ob Bosporu še ne misli tako kmalu v grob.

Na dveh mestih se Evropa tako tesno približuje Aziji, da nastaneta dve ožini. Na severu se vije 30 km dolgi Bospor

iz Črnega morja proti Carigradu. Prav pri tem starodavnem svetovnem pristanišču se morska vrata razširijo v Marmarsko morje. Tja do Galipolija imajo ladje brezskrbno pot po široki vodni gladini. Potem se morje zopet zožuje. Kakor velikanski palec se stiska Galipolski polotok k Mali Aziji in tako se oblikuje druga, še bolj razvlečena ožina — 70 km dolge Dardanele.

Grki so imenovali ta preliv Helespont, to se pravi Helino morje. Bajka o Argonavtih pripoveduje, kako je kraljična Hela na zlatem ovnu bežala skozi zračne višave proti sončni deželi Kolhidi. Nad pragom Azije se je Hela še enkrat ozrla po mili grški domovini, pa se ji je zvrtilo v glavi, omahnila je in padla v globino. Morski preliv med Evropo in Azijo, kjer je utonila, je v spomin na to nezgodo dobil ime Helespont. Med Grki mu je to ime ostalo do današnjega dne. Nam v Evropi pa je bolj znan naziv Dardanele. Pripisujejo ga starogrškemu mestu Dardanu (Dárdanos), ki je nekoč stalo ob maloazijski obali blizu južnega vhoda v preliv. Ko je sultan Mohamed II. v letu 1453 osvojil Carigrad, je hotel preprečiti prihod kakega križarskega brodovja pred mesto. Dal je v srednjem delu preliva, kjer sta bregova samo 1500 m vsaksebi, sezidati dve utrdbi. Njima je kasneje Mohamed IV. pridružil dve drugi ob 4 km širokem vходу iz Egejskega morja. Teh trdnjav se je prijelo ime »dardanelski gradovi«. Bolj poredkoma se primeri, da bi se kdo spomnil tretjega imena »Galipolski preliv«.

Ko se je za vlade Katarine II. Rusija zapletla v vojno s Turčijo, se je angleški admiral v ruski službi John Elphinstone predrzno lotil zavarovanih Dardanel. Bilo je leta 1770. Rusko brodovje je odjadrlo iz Baltika ter okoli Evrope skozi Gibraltarska vrata priplulo v Sredozemsko morje. Angleži niso nič nasprotovali, zakaj takrat se tekma z ruskim medvedom še ni pričela. Nemalo so se Turki čudili, ko so pred svojo obalo zagledali ruske ladje. Nikakor si niso mogli te skrivnosti pojasniti. Skozi Bospor niso mogle priti, saj bi jih bil kdo videl. Morda so se pa priklatili skozi Jadran? To se je državnikom, ki so bili sultanu dolžni odgovor, zdelo tako umljivo, da je porta, to je turška vlada, poslala beneškemu poslaniku v Carigradu bridko pritožbo, češ da je beneška republika dovolila Rusom jadrati skozi Jadransko morje v osmansko vodovje!

V Carigradu so se tresli: zdaj zdaj se pojavijo ruske fregate ter začno obstreljevati prestolnico cesarstva. Naslednji dogodki so pokazali, da to ni bil prazen strah. Elphinstone je bil Katarini obljubil, da bo vdrl v Dardanele. Carica je bila prepričana, da je njegove lakonične besede prav razumela: pod Dardanelami si je predstavljala Carigrad. Vrhovni poveljnik Aleksej Orlov je zaupal vratomnomu tujcu le pičlo število vojnih ladij. Na čelu tega krdelca je Elphinstone zaplul v Helespont — videti je bilo, da v gotovo pogubo. Trdnjavi ob vходу sta sicer začeli streljati, toda strelji so se vrstili tako počasi, da je bil učinek ničev. Ugoden veter je dal Rusom izredno naglo prodreti do sredine Dardanel. Še malo in drzna eskadra bi se morala znajti v peklenskem ognju. Že so se z evropske strani oglašali topovi trdnjave Kilid Bar (»morski zapah«), z azijske obale pa je z njimi tekmovalo topništvo utrjenega Čanaka. Z neverjetno hladnokrvnostjo je ukazal Elphinstone, naj ladje spusté sidra. Prva se je zasedrila admiralska ladja. Potem si je dal prinesiti na krov čaja. Svečano se je usedel ter začel s stoičnim mirom srkati žlahtno pijačo. Turkom je kar sapo zaprlo. Niti celih dva tisoč korakov pred njihovim nosom si je privoščil vrazji mož čajno urico! Slišali so celo, kako so med prigrizkom na krovu razgrajali bobni in donele

trombe. In tega poskočnega trušča je bilo toliko, da se je v njem kar zadušilo grmenje iz turških trdnjav. Pri Turkih menda ni bilo vse v redu, zakaj njihovi najmočnejši topovi so se oglašali v dolgih presledkih. Topničarji so potrebovali pol ure, da so nabasali eno samo cev. Elphinstonu se torej res ni mudilo z malico pod bruhajočimi žreli. Izpil je nekaj skodelic čaja, nato je še malo počakal — a jedra ruskega brodograja ni ućakal. Vrhovni poveljnik Orlov si ni upal v nevarno morsko ožino. Elphinstonu ni preostalo drugega, kakor da je zaplul nazaj, od koder je bil prišel. Bajna sreća, s katero se je mož ponašal, mu je ostala zvesta tudi med vrnitvijo. Izgube, ki jih je utrpel, so bile tako neznatne, da je o njih komaj vredno govoriti.

Z Orlovim sta se ob svidenju grdo sporekla. Razjarjeni Elphinstone je izjavil, da se ne mara družiti s šlevo, odložil je poveljstvo ter odpotoval v Petrograd, kjer je carici prostodušno povedal, da vzdihuje ruska mornarica po železni metli. Tolika prostodušnost je razžalila Katarino, zakaj vedeti moramo, da je bil Orlov eden izmed njenih miljenčev. Nobene pohvalne besede ni slišal Elphinstone, tudi nobene nagrade ni prejel, pač pa mu je dvorska pisarna še isti dan sporočila, da je nehal biti ruski častnik. Kam se je potem obrnil in kakšna je bila njegova nadaljnja usoda, nihčè ne ve.

Za spoznanje slabše se je obnesel podoben poskus Angležem 37 let kasneje. Anglija je bila že štirinajst let v vojni s Francijo. Napoleon, ki se je znal od poročnika povzpeti do cesarja, zares ni bil omalovaževanja vreden nasprotnik. To so Angleži prav dobro vedeli, zato so cenili vsakogar, ki se jim je na evropski celini ponudil za zaveznika. Med drugim jim je uspelo, da so pridobili na svojo stran Ruse. Toda Napoleon je imel v Carigradu zelo spretnega poslanika Sebastianija. Ta je toliko časa hujskal porto na vojskovanje zoper ruskega carja, dokler ni na vzhodu res spregovorilo orožje. Nejevoljni, da jim Turki tako po nepotrebnem kvarijo načrte, so Angleži sklenili, da carigrabsko vlado siloma spravijo k pameti. Tako je 19. februarja 1807 admiral Sir John Duckworth z osmimi linijskimi ladjami, štirimi fregatami in več manjšimi ladjami iznenada zajadral v Dardanele. Veter je bil ugoden — prav na to pa so Angleži čakali. Turki so se dali presenetiti. Po stari navadi so se bili topničarji brezskrbno razkropili na vse strani. Preden so prihiteli k topovom, je imel Duckworth zunanje utrdbe že za sabo. Ko se je bližal notranjim postojankam, je odmevalo s turške strani nekaj strelcev. Pa se je koj poznalo, da topovom ne strežejo nikakršni mojstri, zakaj vse krogle so sfrčale v vodo. Duckworth je svojim ladjam ukazal, naj pošljejo Turkom pozdravni odgovor v gromovitih salvah. Turško moštvo se je prestrašeno razbežalo in angleška eskadra je brez izgub zaplula v Marmarsko morje. Tam so pa čakale turške bojne ladje, razvrščene v polkrogu okoli izhoda Dardanel. Prav tedaj se je ena sovražnih fregat ločila od bojne vrste ter začela rezati valove v smeri proti Carigradu. Ni bežala, marveč je hitela javit vdor Angležev. Duckworth ni dolgo ugibal. Brž se je zakadil v Turke ter jim nekaj ladij potopil. Druge so se rešile z naglim begom. Vrnivši se v Dardanele, so Angleži izkricali oborožene oddelke, ki so z lahkoto vdrli v malone prazne turške postojanke ter tam pokvarili vse topove.

Francoski poslanik Sebastiani, po poklicu general, je medtem prigovarjal sultanu Selimu III., naj ne izgubi glave. Res ga je Selim pooblastil, da prevzame vrhovno poveljstvo za obrambo Carigrada. V vsej naglici je Sebastiani sklical na posvetovanje Francoze, kar jih je stanovalo v mestu. Zbralo se je kakih 200 inženirjev, častnikov in mornarjev.

Brž so izdelali načrt. Po izrečni sultanovi volji so bili vsi Osmani dolžni, da se odredbam francoskih strokovnjakov nemudoma odzovejo. Tako se je Sebastianiju posrećilo, da je v petih dneh razpostavil vzdolž evropske in azijske obale, zlasti okrog Carigrada in v Dardanelah, več kakor 900 topov, kajpa zelo pisanih kalibrov.

Ko je Duckworth dne 20. februarja došel pred sultanovo prestolnico, je ostrmel. Menil je, da se bo Turkov polastila zmeda. Nekajkrat bo ustrelil in že bo porta godna, da sprejme njegov diktat. Toda glej, povsod so stale baterije, povsod je bilo vse pripravljeno za krepko obrambo. Tedaj je spoznal, da bo moral potrpeti. Sam je bil prešibak za naskok. Če bi hotel mesto bombardirati, bi se mu moral primerno približati. S tem bi pa nudil Turkom cilj, kakor si ga želé. Številne suhozemske baterije bi njegovo eskadro kar obsule s točo krogel. Ker je pa gojil nekaj nade, da bo dobil okrepitev iz Egejskega morja, se je začel pogajati. Zviti orientalski so pogajanja spretno zavlačevali, hkrati pa z vso vnemo nadaljevali obrambno delo.

Dne 1. marca se je moral Duckworth v svojo najhujšo jezo odločiti za umik, zakaj pričakovanih angleških ladij ni hotelo od nikoder biti. Do Dardanel je šlo vse po sreći, v ožini so pa nenadoma prifrčale velike kamnitne krogle na kačo jadrnic, ki se je počasi plazila proti rešilnemu izhodu. Postalo je očitno, kakšno čudežno delo so opravili Francozi v manj kakor dveh tednih: naučili so turške topničarje streljati. Na admiralsko ladjo »Royal George« je pribučala 500 funtov težka krogla in zasekala v tramovje strašna rano. Trideset mož posadke je obležalo v krvi. Kmalu nato je udarila na ladjo »Standard« še silnejša krogla in poškodovala nad 50 mornarjev. Kar se je dalo hitro so jadrnali Angleži, pa se jim je vendar zdelo, da lezejo skozi morilno morsko ožino kakor polži. Kajpa so ves čas iz svojih topov bruhali železo na osmanske baterije. Tako so vnemo sovražne artilerije učinkovito brz dali. Vendar niso mogli preprečiti, da se jim ne bi potopili dve korveti. Ko se je Duckworth nazadnje zatekel v angleško oporišče na egejskem otoku Tenedos, je lahko preštel svoje izgube. Prijel se je za glavo — 400 ranjencev in več kakor sto mrtvih! Vrh tega je še nekaj mornarjev pogrešal, zakaj s potopljenih korvet ni bilo mogoče vseh rešiti. Vendar je treba dati Angležem prav, če se s ponosom spominjajo dardanelske pustolovščine leta 1807. Bila je zares junaštvo!

Še v istem letu se je dal car Aleksander I. očarati Napoleonu. Rusija je sklenila zvezo s Francijo. Od tega trenutka je bilo Angležem do tega, da Turki ne pusté nobene ruske ladje v Sredozemlje. Leta 1809 je angleški poslanik izposloval pri porti brezpogojno zaporo Dardanel za vse bojne ladje. To je leta 1841 konferenca velesil v Londonu slovesno potrdila. Naložila je Turćiji na rame mednarodno obveznost, da ne sme pustiti skozi preliva nobene oborožene ladje.

Samo enkrat se je zgodilo, da je carigrabska vlada zamežala. Bilo je 1904 za rusko-japonske vojne. Ni videla ali ni hotela videti, da sta se ruski križarki »Petersburg« in »Smolensk« iz Črnega morja pretihotapili v Egejsko morje z namenom, da odplova na Daljni vzhod borit se proti Japoncem. Angleški poslanik v Carigradu je odločno ugovarjal. Preden je bilo treba zaradi večjega poudarka priključiti britansko brodograjsko, so državniki dardanelski spor na lep način spravili s sveta.

Ko je 1914 buknila svetovna vojna, sta se zatekli v Dardanele nemški križarki »Göben« in »Breslau«. Kmalu nato je osmanska vlada razglasila, da je obe bojni ladji kupila.

Tako je razpršila pomisleke tistim, ki so ji očitali, da je kršila dardanelski statut. Že poslednje dni septembra je vlada Dardanele sploh za vsak promet zaprla. Temu je mesec dni kasneje sledilo še nekaj večjega — Turčija je skočila v svetovno vojno. Znano je, kako so se skušale marca 1915 pretolči skozi ožino angleške in francoske velikanke. S hudimi izgubami so morale nazaj.

Mirovna pogodba v Lausanni (1923) je določila, da ostanejo Dardanele Turkom, vendar bodo gospodarji morali trpeti nadzorstvo mednarodne komisije. Tako je ostalo 15 let. Potem je Turčija napotila velesile k ponovni konferenci. V švicarskem kraju Montreux so po dolgih razpravah sestavili obsežno pogodbo. Vsi njeni člani in pristavki imajo le ta namen, da dostojno zastro preprosto resnico: Skozi Dardanele in Bospor prideš samo s turškim dovoljenjem.

REMBRANDT

K. DOBIDA

Kadar govorimo o tem velikem mojstru, si ga navadno predstavljamo kot slikarja, njegova grafična umetnost pa ostaja vsaj širokim množicam bolj neopazena in komaj poznana. To je razumljivo, saj so slikarska dela že zaradi večje podobnosti naravnim predlogam neprimerno bolj učinkovita in zato zlasti na preprostega opazovalca s svojim bogastvom izraza neposredneje in tudi mogočnejše vplivajo. Za popolno dojetje grafične umetnosti je potrebna zmožnost abstrakcije in globlje vživetje v posamezno delo in v umetnikovo hotenje, če naj bo vtisk res močan. In prav pri Rembrandtu je v njegovih ujedenkah najbolj viden umetnikov značaj, ves obširni krog njegove domišljije in globoke pronicavosti. Zato bo prav, da v nizu sestavkov, namenjenih delu starih mojstrov, ki jih namerava naš list letos, izmenoma z deli domačih, zlasti mlajših umetnikov, objavljati ponazorjene z reprodukcijami, začnemo z Rembrandtom — mojstrom ujedenske. Ta stran njegovega udejstvovanja je pri nas vse premalo znana, kakor se sploh med nami podcenjuje vrednost grafike, celó še rezanja v baker in radiranja, ki ga tudi naši umetniki vse premalo goje.

Če so pri drugih umetnikih ujedenske le nekako postranska, manj važna panoga, ki predstavlja samó tako rekoč prvi osnutek in le grafičen zapis bežne, nedokončane zamisli, je Rembrandtova ujedenska dokončno umetniško delo, ki po svoji vrednosti in važnosti ne zaostaja prav nič za oljno sliko. Zaključena celota je, ne le slučajen utrinek, res zaokroženo, samostojno delo, iz katerega premnogokrat odseva kar najbolj neposredno njegovo notranje življenje, časih s tolikšno močjo, da bi ga tudi barva ne mogla oblikovati točneje. In neskončno bogati Rembrandtovi domišljiji se je ravno v ujedenkah odprla naravnost neizčrpna možnost izživljanja in največje prodirnosti.

Rodil se je Rembrandt Harmens van Rijn leta 1606 v Leydenu na Holandskem. Oče je bil premožen mlinar, ki je imel ob skrajnem mestnem obzidju svoj mlin na veter. Očetova hiša je stala ob Renu, ki teče skozi mesto in je dal rodu tudi ime. Mladega Rembrandta, petega sina mlinarjeve družine, so hoteli dati v višje šole, da bi postal uradnik in vpliven gospod. Res najdemo njegovo ime, ko mu je bilo komaj štirinajst let, že v seznamu dijakov sloveče leydenske uni-

verze, ki je pomagala širiti po vsem svetu slavo Leydena, mesta učenjakov, zlasti protestantskih bogoslovcev. Kmalu je zapustil šolo in odšel k slikarju Jakobu van Swanenburghu, kjer je ostal dobra tri leta kot vajenec. Nato je bil nekaj časa v Amsterdamu, kjer je vstopil v uk pri znanem slikarju Pietru Lastmanu (1585—1633), navdušenem posnemovalcu italijanske umetnosti, zlasti Caravaggiove šole. Kmalu se je spet vrnil domov, začel sam zase slikati in radirati, dokler se ni leta 1630 za stalno naselil v Amsterdamu. To pomorsko mesto je prav tiste čase doseglo nesluten razvoj. Po dolgotrajnih in krutih vojskah, ki so osvobodile Holandsko izpod španskega jarma, se je vsa dežela začela naglo razcvetati, največ bogastva se je pa začelo stekati v važna pristaniška mesta. Amsterdam je postal zbirališče trgovcev iz vsega sveta, v luki se je kopičilo blago iz daljnih dežel, ljudje najrazličnejših plemen, ver in narodnosti so se naseljevali v živahnem pristanišču. Zaradi preganjanj je pribežalo v Holandijo iz Španije in Portugalske izredno veliko število Judov, ki so uživali v komaj osvobojeni republiki popolno svobodo. Posebno mnogo jih je bilo v Amsterdamu, kjer so napolnili ghetto, posebno oddeljeno judovsko četrt.

Rembrandt je v živahnem in bogatem mestu kmalu zaslovel. Komaj šest in dvajset let star je dovršil znano skupinsko sliko »Anatomijo«, ki ga je po pravici takoj uvrstila med najboljše slikarje svoje domovine in mu prinesla množico naročil. Postal je skoro modni slikar, tako da je komaj zadostil vsem mnogoštevilnim portretnim naročilom. Zdelo se je skoro, kakor da se bo ta tako svojski umetnik vdal zahtevam občinstva in njihovemu povprečnemu okusu, toda kmalu se je pokazalo njegovo pravo bistvo in nujno je moralo priti do prvih nespornostim in odtujitev.

Ko se je leta 1634 oženil z mlado, komaj dvajsetletno plemkinjo, ki je bila v sorodstvu z vplivnimi visokimi uradniki, spoštovanimi javnimi dostojanstveniki, pastori in pisatelji, se je pričelo zanj najlepše poglavje življenja. Saskia van Uylenburgh je bila brez staršev, prinesla mu je pa precejšnjo premoženje. Naselil se je z ženo v židovski mestni četrti, ker ga je zanimalo vzhodnjaško pisano življenje prebivalcev. Uredil se je čisto po knežje, opremil svojo hišo z najlepšimi, najdražjimi in najredkejšimi predmeti, kar so jih iz daljnega vzhoda, iz Indije, Kitajske in Japonske pripeljali po morju. Rembrandt je bil velik ljubitelj umetnin, imel je sam izvirna dela Raffaella, Michelangela, Dürerja, Holbeina in drugih velikanov umetnosti, strastno je zbiral najrazličnejše starine, kipe, medalje in risbe, kupoval dragoceno orožje, blesteče tkanine, dragulje, tako da je bil njegov dom kakor dvorec iz pravljice. V njem je ob ljubljeni ženi in obdan z učenci, ki so ga oboževali, živel, kakor da mu je življenje en sam nepretrgan praznik. Pri tem pa ni počival, delal je neprestano in iz teh let so nekatere njegovih najboljših grafik in ujedenk.

Ko je Saskia po komaj osmih letih najsrečnejšega zakona umrla leta 1642, je ostal sam s sinom Titom, poslednjim od štirih otrok, ki so vsi umrli, še ko je živela njihova mati. Ženina smrt je bila zasanjanemu umetniku silen udarec, ki ga je z vso krutostjo predramil iz sanj in ga zbudil v trezno sivino življenja. Prav to leto je Rembrandt dovršil slovito »Nočno stražo«, ki danes velja za eno njegovih najboljših del in za enega vrhuncev umetnosti vseh časov, ki je pa ob nastanku vzbudila največje ogorčenje in dokončno zapечатila umetnikovo usodo. Naročniki, ki so se čutili prevarane, ker je slikar namesto dotlej običajne šablonske portretne skupine ustvaril svobodno kompozicijo resnične

Rembrandt: Lastna podoba (1629).

umetniške cene, so se dvignili zoper Rembrandta, ki se je bil drznil tako grdo napasti staro slikarsko izročilo. Ker mu je razsipno življenje omajalo gospodarsko ravnotežje, so se pričele najprej tožbe in pravde s sorodniki, dokler mu končno niso odvzeli varuštva nad sinom Titom in upravljanja otrokovega podedovanega premoženja. Rembrandt je po ženini smrti odšel na kmete na posestvo prijatelja župana Jana Sixa, kjer se je v globoki žalosti za nekaj časa zaprl vase in našel tolažbo v umetnosti. Iz te dobe so njegove čudovito enostavne in zato tako učinkovite ujedenske, ki predstavljajo pokrajinske motive iz holandskega podeželja. Mnoge od njih so ostale do danes nedosežni vzori radirane pokrajinske podobe.

Ko se je vrnil v mesto, je še nekaj let uspešno kljuboval napadom upnikov, vodil pravdo za pravdo brez upa zmage, se boril s sodišči in se otepal eksekutorjev, končno pa prišel v konkurz. Celó njegovo dobro ime je bilo omadeževano, ker so mu očitali, da je nepošteno upravljal Titovo premoženje. Pred vsemi temi življenjskimi težavami se je umaknil v svoj sanjski svet, kjer je ustvarjal čudovite plodove najvišje umetnosti. V teh najhujših časih popolne osamelosti in najglobljšega ponižanja, ko je izgubil premoženje in vse, mu je stala ob strani življenjska tovarišica Henrickje Stoffels, kmečko dekle, njegova nekdanja služkinja, ki je po materinsko skrbela za osirotelega Tita. Ona in nekaj zvestih prijateljev, ki so mu tudi po vseh življenjskih nezgodah ostali zvesti, so mu bili edina opora, ko so mu končno globoko pod ceno prodali na dražbi hišo in vse premoženje. Nazadnje je živel s svojimi v najeti sobici v zakotni ulici v ghetttu, umazanem židovskem mestnem okraju. Ko mu je umrla tudi Henrickje in nekaj let nato še sin, je ostal popolnoma sam. Živel je v skrajni revščini še nekaj let, se družil po beznicah z berači, popival z reveži in končno skoro stradal. In vendar je ostal tudi v teh obupnih razmerah duhovno krepak, neodvisen, nikomur podložen, svobodoljuben do zadnjega. Nikoli ni postal dvorski slikar, nikoli ni krivil hrbta pred oblastniki. Tudi zdaj

se je spet umaknil v svoj zasanjani pravljичni svet in ustvarjal največje umetnine. Ko je leta 1669 umrl, so kot njegovo zapuščino ugotovili nekaj platnenih oblačil, slikarsko orodje in platno.

Rembrandt je najznačilnejši primer resnično velikega moža, ki ga domovina ni razumela. Ostal je samotni vse življenje. O zunanjih dogodkih njegovega življenja je ohranjenih izredno malo podatkov in listin, razen spisov, ki obravnavajo njegove gmotne skrbi in težave. Le redki prijatelji so ga najprej občudovali, pozneje spoštovali, nato pa vzljubili. Bil je človek skrajnosti v vsem: sodobniki je s svojo nezakrinkano iskrenostjo zmedel, žalil jih je, napadal njihove trdno ustaljene predsodke. V vsem je pretiraval, v izražanju obupa in nežnosti, žalosti in trpljenja, zlasti pa ga je njegova tako osebna in skoro nedoumna domišljija odtujevala povprečnosti in vsakdanjemu meščanskemu okusu. Tako ni čudno, da je krog nasprotnikov, ki je kmalu preglašil redke umetnikove prijatelje, postajal vse večji, dokler ni vse javno mnenje na Holandskem obsodilo Rembrandta in ga navzlic njegovim nespornim umetniškim uspehom iz mladostnih let potisnilo daleč tja v ozadje, globoko izpod neštevilnih malovrednih slikarjev, ki so kakor enodnevnice zablesteli in ugasnili, da so od njih ostala komaj imena.

To splošno in dosledno omalovaževanje Rembrandta je trajalo skoro dve stoletja. Zlasti minulo stoletje, ki je ob začetku v svoji idealistični usmerjenosti videlo višek in edino možno umetnost v delih Raffaelovih, ga je hudo podcenjevalo. Šele v drugi polovici 19. stoletja se je začelo splošno spoštovanje njegovega dela širiti in utrjevati. Danes je sodba o njem docela jasna in enotna. Rembrandt je umetnik, kakršnih v zgodovini ne srečamo mnogo, resničen genij, ki ni kopita ne mere zanj. Rembrandt je bil v vsem umetnik, saj mu je bila umetnost samo izraz iskreno občutene resničnosti, ta se je pa v njegovi dojemljivosti tako tesno in neposredno spajala s prividi in stvori domišljije, da skoro ni mejá med resničnostjo in človekom iz prividov. Zato so mu predmeti nevažni, pomembna je samo osebnost, ki doživlja in obnavlja svet, in stopnja moči, ki to resničnost oblikuje. Tako je razumljivo, da za umetnika take obsežnosti ni vsakdanjih pojmov o »lepem« in »grdem«, vse stvarstvo mu je enako zanimanja vredno, vsak, tudi najskromnejši pojav ali predmet najde v njem umevanja, ki ga kakor z žarkom nenadoma v temo padle luči čudežno olepša, ožari in mu dá nesluteno pomembnost in sijaj. Niso brez razloga vzdeli Rembrandtu častnega priimka »severni magič — čarovnik luči.

Za umetnika take globine in moči je treba prizadevnega sodelovanja, notranje prilagoditve in tankega poslušanja. Površnim očem se bo pokazala samo zunanja skorja, nelep videz, vse tisto, kar so mu klasicisti očitali: da je vsakdanji, surov in oduren, da nima občutka za lepoto in mero, za zvišenost in plemenitost. To so očitki kratkovidnih ljudi, ki vidijo povsod samo lupino, jedra pa ne opazijo. In ravno pri Rembrandtu je ta pomanjkljivost usodna, ker gre temu velikemu umetniku vselej samo za izpovedovanje človečanske resničnosti, za tisto poslednje, kar ravno predstavlja najvišjo nalogo pravih umetnikov, ki so bili nekoč v davnini jasnovidci in preroki.

K REMBRANDTOVIM UJEDENKAM

V ujedenkah se je Rembrandtovo človeško in umetniško bistvo pokazalo najiskrenejše, njegova vse objemajoča človečnost je v njih dobila najbolj dovršen izraz. Morda še bolj kot v slikah je v teh listih ujeto strastno umetniškovo prizadevanje, oblikovati toplo, živo resničnost, ki ni »lepa« v smislu klasične formalistike, ki je pa Rembrandtu v sleherni obliki življenja enako važna in pomembna. Vse, kar je opazoval, se mu je zdelo vredno, da pokaže kot povišano, posplošeno in požlahtnjeno obliko večno enakega, zmeraj enako lepega in mikavnega življenja.

Rembrandtovo grafično delo je zelo obsežno. Skoro štiri sto ujedenk prisojajo Rembrandtu. Od teh je mnogo dvomljivih, nekateri listi so pa očitno dela učencev, časih bolj ali manj popravljena, nekaj je tudi tujih kasnejših vrinkov. Po tedanjih celovskih prepisih je smel in celó moral mojster s svojim imenom označevati dela učencev, ki se še niso osamosvojili.

Sprva se je Rembrandt pri ujedenkah držal starih izročil in uporabljal zgolj čisto linijo, vse res samo radiral, tako da je črta učinkovala sama s svojo lepopsno vrednoto. V poznejših letih se pojavlja v čistih radirankah mnogokrat tudi že suha igla in mojster neposredno riše v bakreno ploščo, v zadnji dobi je pa uporabljal tudi široka rezila in z njimi globoko rezal v kovino, kar je ustvarjalo slikovite tonske vrednote. Ti listi, kjer se posamezne črte kar zlivajo v ploskve, so sicer naravi bližji, toda oddaljujejo se od pravega značaja čisto risarske ujedenske. Sicer pa glavna odlika teh del iz Rembrandtove poznejše dobe ni edino v tehnično bolj dovršeni obdelavi, temveč v umetniško globljem dožemanju in podajanju. Nekaj listov je pa ustvaril izključno s suho iglo samo, brez obdelovanja bakrene plošče s kislino.

Sprva je ujedenske uporabljal za podajanje prizorov iz preprostega vsakdanjega življenja svoje neposredne okolice, radiral tipe iz ljudstva, značilne in groteskne glave, največkrat pa religiozne prizore. Pozneje, po smrti Saskie, se je lotil radiranja pokrajini, kjer je dosegel izredne uspehe. Tudi portreti iz te dobe so med najboljšimi. Ko ga je usoda najhuje udarila, so začele nastajati obsežne resnobne kompozicije, ki predstavljajo vrhunec njegovega ustvarjanja in kjer se kaže vse njegovo mojstrstvo v popolni dovršenosti. V teh delih je občutiti žareči dih pravega genija, ki nič ne opisuje, nič ne pripoveduje, ki samó svobodno ustvarja in gradi iz najraznovrstnejših prvin, ki sestavlja najbolj vsakdanje in prozaične predmete s tvori umetniških prividov v čudovito fantastične skupine. S skromnimi sredstvi dosega čudovite učinke, ker mu ne gre za naravno točnost in za podobnost, temveč za višjo resničnost, ki jo oblikuje docela pesniško.

Naš Lastni portret je časovno prva njegova ujedenska, vsaj kolikor je bilo to doslej mogoče dognati. Rembrandt je bil tedaj star komaj tri in dvajset let. Zdi se, kakor da se je lotil te tehnike brez slehernih priprav, brez vsakega tehničnega študija. Nekateri celo menijo, da ni ustvaril tega dela z radirno iglo, temveč z odlomljenim žebljem. Pozneje je portretiral samega sebe še neštetokrat, skoro iz vsakega leta so lastne podobe. Iz zgodnje njegove dobe je tudi vrsta religioznih kompozicij, to so pravi, čisto

osebno zasnovani komentarji k svetemu pismu, zlasti stare zaveze, ki je bilo ljudem njegove dobe in domovine še posebno blizu in razumljivo. Biblija mu je bila neizčrpen vrelc, iz katerega je zajemal brez prenehanja snov za vse prisposode človeškega življenja. V njej je našel vse: zmago-slavje in obup, čudeže in skrivnostna razodetja, kes in vdanost, kralje in berače, skratka pravo sliko vesoljstva, vsega velikega, čudežnega, nedoumljivega. — Vrnitev izgubljenega sina, o kateri sicer nekateri menijo, da je nastala po tujem vplivu, je vendar značilna za mojstra. Čudovito neposredno je z naravnost skopimi sredstvi podano očetovo veselje in skrušena, obupna žalost nesrečnega sina. — Kristus v Emausu je izredno čudovit primer, kako je v najpreprostejši obliki, komaj z nekaj potezami mogoče podati skrivnostni dogodek, ki je od nekdanj tako zanimal upodabljaajoče umetnike. Magični učinek svetlobe, ki prihaja od sveče in veže postave v celoto, je kar nedosegljiv. — Tudi list Pastirji molijo Dete, preprost domač prizor z jaslicami, je v svoji iskrenosti ganljiv in prepričevalen. Prav nič veličastnosti, nič patosa in mogočnosti, tudi nič votle teatralike, ki jo poznamo iz italijanske renesanse, ni tod opaziti. Vse dogajanje je nekam človeško ponazorjeno, toda tako s čustvom pregneteno in s pravo pieteto posvečeno, da učinkuje prav zato tako naravnost. Ta list je prvi iz venca petih prizorov iz Jezusove mladosti. — Kristusova pridiga je izmed večjih njegovih listov in kaže prizor, kakor si ga je mogel zamisliti samó ta véliki umetnik. Okoli Učenika je zbral množico ljudi in to bradate pismo-uke in farizeje s čudnimi kučmami in turbani, pristne orientaltalce v dolgih haljah, ki nejeverno in skoro porogljivo poslušajo, zraven pa reveže in pohabljenca pa ljudi iz ljudstva v vsakdanjih oblekah tedanje Holandske, ki zamaknjeni sledijo pridigi. Vse te postave so enako važne, nobene ne bi mogli pogrešiti, ker se vse podrejajo celoti, skupni zasnovi. Glavno je notranje življenje teh ljudi, ki so priče velike skrivnosti. Bela lisa na zidanem podstavku, na katerem stoji Kristus, nujno vleče pozornost gledalca na osrednjo postavo, pod katero je umetnik kakor igraje se upodobil otročička, ki se neskrbno igra na tleh. — O listu Trije križi piše slavni pesnik Emil Verhaeren: »Ni dvoma, da je izmed vseh radiranih njegovih listov najbolj blesteč ta. Ozračje, kakor da je konec sveta. Veliki slapovi luči lijejo z neba. Križani, Kristus in razbojnika, se odražajo v tej slepeči luči. Kretnja Device, ki omahuje, ekstatični sveti Janez, oboroženec, ki je padel na kolena pod moriščem, vojaki in konji, ki prihajajo in odhajajo, ves ta hrup, ta bolečina, ta krutost in muka, vse to se zdi samó kakor prazno in nepotrebno razburjenje nasproti prekonaravni svetlobi, ki preplavlja ves prizor. Kajti samo podoba križanja, tega najvišjega vrhunca duhovnega sveta krščanstva je hotel ustvariti Rembrandt, in to se mu je čudovito posrečilo. Opazovalcu ni hotel pokazati nič drugega kot celoto, v kateri se podrobnosti učinkovito prepletajo, ne da bi mogle odvrniti človeka od vse zmagojoče misli. Njegova igla je postala tod čarovniška. Široka in krepka črta, nenadne in zaključene temine, bele ploskve, ki vsebujejo vso svetlobo, vse to se na tej podobi premika, grmadi v svojem blesku in mu vtiskuje znak edinstvene vzvišenosti.« — O slovitom »Stogoldinarskem listu«, kakor navadno imenujejo ujedenko Kristus ozdravlja bolnike, je naš list obširno pisal v letniku 1928.

Že v prvi mladostni dobi je Rembrandt rad upodabljal prizore iz vsakdanjosti, zlasti življenje revežev, beračev, pohabljenec, ki jih je bilo v Amsterdamu več kot dovolj,

saj je bil takrat čas tridesetletne vojne. Tak je tudi razcapani, v čudno obleko odeti potujoči *Prodajalec podganjega strupa*, skoro strašen v svoji neznanski nasmeljenosti in odurnosti. — Dober primer zrele Rembrandtove umetnosti je list, ki kaže *Beraško družino* pred hišnimi vrati, med katerimi stoji dobrotljivi gospodar in daje prosečim vbojajme. Vse globoko umetnikovo sočutje s trpljenjem bližnjega je zlito v obrazih teh ljudi, ki jim je vselej veljala največja pozornost umetnika. Kakor je sicer skupina groteskna, vendar niso postave prav nič karikirane, saj umetnika poleg nenavadne slikovitosti privlačuje predvsem globoko človeško usmiljenje. — O njegovem *Doktorju Faustu* beremo v navedeni Verhaerenovi knjigi tole: »Učenjak, ki stoji ob delovni mizi, gleda na okno. Zadaž kakor premikajoča se postava, ki se ji vidi roka in dlan, ki ima pa namesto glave ognjen krog, v katerem je mogoče prebrati ime Kristusovo in med raznimi drugimi znaki tudi Adamovo. Luč, ki seva iz njega, preplavlja knjige, zemljevid in Faustovo nemirno in vprašujoče oko. Kakor vsa velika mojstrova dela, je tudi ta list ves potopljen v skrivnostnost, kakor da ga žareče prešinjajo čudeži, plaši človeka in vsakogar, ki ga opazuje, spravlja, kakor Fausta samega, v nemirno pričakovanje.« Mladika ga je objavila leta 1927.

Izmed mnogoštevilnih, izredno toplo občutenih in nedosegljivo svežih pokrajinskih ujedenk objavljamo samo eno, namreč slovečo *Pokrajino s stolpom*. Značilna je za umetnika in za holandsko veduto, kakor jo je Rembrandt tako svojsko pojmoval. — Kot primer dognanega odličnega portreta starejše mojstrove dobe naj pa bo podoba, ki kaže draguljarja in zlatarja Jana Lutmo. O tem delu pravi Verhaeren, da je izredno dovršeno in da za Rembrandta in njegovo umetnost radiranja pomeni isto kakor slovititi »Predstojniki suknjarjev« za njegovo slikarstvo. Predstavlja tisti trenutek, ko so v mojstrovem življenju vse njegove velike sposobnosti tako rekoč dosegle ravnotežje, da je mogel zdaj sam v svoji moči najti mir in zadržanost.

K. D.

N O V E K N J I G E

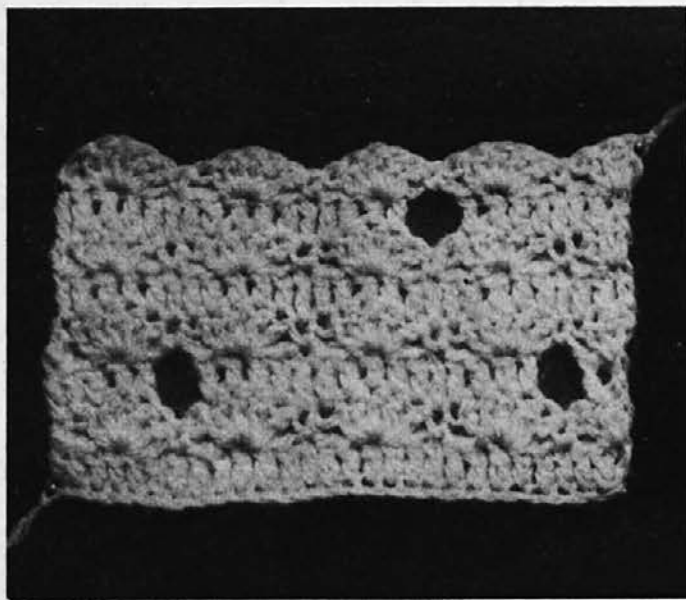
Dr. Josip Mal: ZGODOVINA SLOVENSKEGA NARODA. 16. zvezek. Izdala Družba sv. Mohorja v Celju. 1939. — S pričujočim zvezkom je zaključena Zgodovina slovenskega naroda, ki je z dvanajstletnim presledkom izhajala 27 let (1911—1939). Celotno delo, ki bi po prvotni zasnovi moralo obsegati pet zvezkov, je po drobnem zbiranju in opisovanju snovi naraslo na 16 snopičev, ki štejejo skupaj 2506 strani. Lepa in razmeroma visoka številka, ki je za naš mali narod in za Mohorjevo družbo, ki je za to potrebno in koristno delo poskrbela, še posebno častna. — Spisovanje slovenske preteklosti se je na pobudo Mohorjeve družbe leta 1909 lotil naš veliki domoljub, takratni bogoslovni profesor in stolni kanonik dr. Josip Gruden ki je že v začetku naslednjega leta dovršil prvi zvezek. Zaradi splošnega zanimanja in zaradi potrebne zaloge, da bi tudi poznejši naročniki lahko imeli celotno delo, je avtor na željo odbora Mohorjeve družbe in po nasvetu nekaterih ožjih prijateljev prvi zvezek predelal, povečal in izpopolnil in na novo izdal. Kljub divjanju svetovne vojske je do leta 1916 izšlo še pet novih zvezkov. Nadaljnjih zvezkov pa pisatelj ni učakal. Leta 1917 ga je pograbila huda bolezen, ki mu je dne 1. novembra 1922 pretrgala nit življenja. — Dr. J. Gruden je za uvod posvetil v prazgodovinsko dobo naše ožje domovine in

kratko očrtal gospostvo Rimljanov na sedanjih slovenskih tleh, potem pa je v dveh delih razgrnil obširno in nazorno sliko o našem zgodnjem (6.—12. stol.) in poznem srednjem veku (13.—16. stol.). V tretjem delu pa je obravnaval luteranstvo ter centralizacijo slovenskih dežel od Ferdinanda II. pa tja do Leopolda II. (1619—1789). Tem prvim šestim zvezkom, ki štejejo skupno 1090 strani in sô nekakšna celota zase, je uredništvo Mohorjeve družbe dodalo tudi posebno kazalo. — Po prezgodnji smrti dr. Grudna je na prošnjo uredništva Mohorjeve družbe prevzel nadaljevanje slovenske zgodovine dr. Josip Mal, ravnatelj deželnega muzeja v Ljubljani. Danes, ko gledamo Zgodovino slovenskega naroda dovršeno, moramo z zadovoljstvom ugotoviti, da bi rajni dr. J. Gruden ne bil mogel dobiti boljšega naslednika. Vseh devet zvezkov, ki jih je v letih 1927 do 1939 oskrbel dr. J. Mal, zgovorno priča, da se je pisatelj vsestransko trudil, da bi ohranil čim enotnejši način pripovedovanja, podobno snovno razporeditev in tudi zanimivo notranjo tehnično opremo. — Dr. Mal je razdelil snov, ki obravnava dogodke od začetka velike francoske revolucije pa do današnjih dni, v pet zaokroženih poglavij: Veliki francoski prevrat in slovenske dežele; Doba političnega jerobstva (1815—1848); Leto svobode in deset let reakcije (1848—1860); Pod vodstvom prvakov (1860—1890) in Naš čas (po letu 1890), ki mu je posvečen ves letošnji in hkrati zadnji zvezek. To poglavje je še posebno zanimivo zlasti zato, ker razpravlja o najnovejših narodnih, političnih in kulturnih vprašanjih, ki jih je večina Mohorjevih bralcev osebno doživela. Kakor vse prejšnje krasé tudi letošnji snopič številne slike naših vodilnih osebnosti in pomembnih dogodkov ob nastajanju naše mlade države. Med besedilo je primerno vpleten posnetek majske deklaracije, razglas italijanskih okupacijskih oblasti (jeseni 1918) in dva kartografska vzorca, ki ponazorujeta našo zahodno mejo v letih 1914—1920 in našo koroško mejo v pasu A in v pasu B. Ob sklepu knjige navaja avtor tudi lepo število arhivalnih in tiskanih virov, ki jih je pri sestavljanju dela uporabljal in ki bodo zlasti izobraženim bralcem dobrodošli. Knjigo zaključuje pregledno kazalo vseh devetih zvezkov, ki se ločijo od dr. Grudnovih tudi po lastni numeraciji (vseh strani je 1216). — Tako smo dobili po zaslugi dr. Grudna in dr. Mala pregledno in lahko umljivo pisano zgodovino našega naroda od najstarejših do najnovejših časov. Z nekakšnim strnjenjem pripovedovalne in genetične metode sta oba pisatelja strokovnjaka skušala dati celotno sliko poedinih dob, njih vodilne ideje in težnje, uspehe in neuspehe. Pokazala sta tudi vse glavne naše prvobornitelje, narodne, politične in kulturne, z njih vrlinami in napakami, pokazala sta, kako so iz vsakokratne sodobnosti rasli, dozorevali, delali in trpeli. Ponekod se kakor v romanu vrstijo znana, draga nam imena z drugimi, že pozabljenimi, nobena važnejša osebnost ni izpuščena, in pri vsaki izvemo vse, kar je jedro nje delovanja. Le kulturno ozadje je ponekod, zlasti v zadnjem poglavju, bolj skopo obdelano, kar pa gre najbrž na rovaš pičlo odmerjenega prostora in druge narasle tvarine. Kritične sodbe o posameznih dobah in njenih predstavnikih so umerjene, dosti trezne in objektivne. Zato se here knjiga zanimivo in ni dvoma, da se bo po naših domovih in med našim izobraženstvom še bolj udomačila kakor svoje dni Staretova Občna zgodovina. Vrednost knjige pa bo še narasla, ko bo še izšlo obljubljeno stvarno kazalo, sestavljeno po abecednem redu za vso Zgodovino. Primerno pa bi bilo tudi imensko kazalo.

Dr. Fr. Trdan.

France Bevk: PRAVICA DO ŽIVLJENJA. Povest. Slovenskih Večernic 92. zvezek. Izdala Mohorjeva družba za leto 1940. Str. 167. — Prvi slovenski kmečki upor je med drugim pri nas naslikal Zorec in v nekaterih pesmih Aškerc. Veliki slovensko-hrvatski upor je podal Hrvat šenoa. Naš prvi roman o kmečkih uporih na Tolminskem je ustvaril Pregelj. Tudi Bevk s svojo novo povestjo stopa pred nas s sliko tolminskega kmečkega boja za staro pravdo. Toda segel je skoraj kakih sto let globlje v preteklost kakor Pregelj, ker podaja zgodbe iz časa tik pred uporom 1627, medtem ko je Pregelj v Tolmincih narisal »veliki tolminski upor« leta 1713. Bevkova Pravica do življenja je preprosta povest, ki ne išče globljega bistva zgodovinskih dogajanj, a priča o spretne pripovedovalcu, ki ni nikoli v zadregi za zanimive podrobnosti, napete dogodke in spretno zapletanje. S tem hočem reči, da je Bevk napisal že boljše kmečke povesti, a da ta ni slaba. Bralci jo bodo brez dvoma prav z veseljem in užitkom prebirali. Mogla bi spodbuditi vendar že tudi mlajše naše pisatelje, da se lotijo spet kmečke povesti, seveda nove po vsebini, slogu in problemih. Bevkova povest pripoveduje o odpuščenem vojaku, ki hoče pod soncem imeti svoj kos zemlje in na njem zaživeti svoje lastno življenje, a v sporu s gosposko seveda podleže. Mogoče bomo njegovega sina videli v kateri prihodnjih Bevkovih Večernic, kako nadaljuje očetov boj za staro pravdo. Tam si želimo globljih usod in tršega boja. S. V.

KOLEDAR DRUŽBE SV. MOHORJA za leto 1940. Str. 80. — V primeri s prejšnjimi je letošnji koledar precej manj enoten in bolj skop, kot si človek želi. Kje je temu vzrok, ni težko uganiti. Kriv ni urednik ne družba, ampak zunanje okoliščine. To najbolj dokazuje dejstvo, da je letos odpadel tako tradicionalen članek, kot je pregled političnih dogodkov doma in na tujem. Nad koledarjem je torej že zastrašila senca svetovnega nerada in nemira. Zunanja podoba koledarja je ostala, kot je bila. Leposlovnih stvari ima koledar dvoje: Fliskovo črtico Bajtar Tomaž, ki kaže, kakor da se skriva za imenom spreten pisatelj, ter Severjeve živalsko pravljico Neusmiljeni hrček. Obe sta prav posrečeno ilustrirani (Slavko Pengov). Erjavec je napisal članek o kmečkem vprašanju, kjer mu brezobzirno pogleda v bisto, dasi ne pokaže še pravega izhoda. Finžgar piše o alkoholizmu in Pogačnik o imenih. Vmes pa so še razni krajši članki. S. V.

ŽIVLJENJE SVETNIKOV. 14. zvezek. Celje 1939. Redna knjiga za člane Družbe sv. Mohorja. — Letošnji zvezek je v celoti spisal dr. Jaklič. Obsega kratke življenjepise svetnikov od 18. do 30. septembra. Največ prostora zavzema sv. Venceslav (Vaclav), celih 10 strani. Za 18. september je pisatelj dodal prav primeren uvod, v katerem na kratko oriše mistične milosti in darove. Uvod je potreben zaradi izrednih dogodkov v življenju sv. Jožefa Kupertinskega. V tem zvezku je obdelano tudi življenje sv. Januarija in »čudež sv. Januarija«, ki se leto za letom ponavlja v Neaplju. Življenje svetnikov je pisano v lepem jeziku, neprisiljeno prepletano z asketičnimi nauki, kar je za duhovno branje te vrste hvale vredno. S tem zvezkom je končana tretja knjiga celotnega dela. Da bi ga le kmalu imeli v rokah.

Ciril Potočnik.

KNJIGE GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE. Z ljubeznijo sem vzel te knjige v roke, ker se jih ljubezen drži, in sicer ljubezen do naroda in ljubezen do Boga. Vem, da je dar Goriške Mohorjeve družbe všeč ne samo zamejcem, temveč tudi našim, dostikrat preveč širokoustnim oznanjevalcem kulture in kulturnih vrednot. — Koledar. Že naslovna slika s soncem, ki določa letne čase, je svojstvena in prav tako nazorni so okraski k posameznim mesecem. Po svojem obsegu, 112 strani, presega prejšnje koledarje, presega jih pa tudi po množini in tehtnosti vsebine. Res je sicer večina ponatisov. Poleg izbrušenega opisa Pija XII. je Lee Faturjeve: Peli so mamca moja, Stenke Andrejevič: Pismo in v leposlovnem oziru najznačilnejši Mokarjev: Ne cvili več in spis: Na divjega petelina. Za nas so zlasti zanimivi Krajevno zgodovinski opisi, predvsem pa Bednařikov prispevek: Nekdaj v starih časih, kjer opisuje nastanek goriške nadškofije. Če bi se Koledar ne spominjal zaslužnih mož za vero in slovenski jezik na Goriškem, pač ne bi bil koledar! Tudi nekaj pesmi prinaša, ki so za današnje dni več kot primerne. V splošnem Koledar ustreza v vsakem pogledu, saj ima tudi gospodarske in zdravniške nasvete. — Janko Kersnik: Testament. Ta povest je izšla leta 1887 in nič napačnega ni, če si je družba dovolila ta ponatis. Povest še zmerom vleče, zlasti ker se danes nagibamo k realizmu, katerega značilni predstavnik pri Slovencih je zlasti Kersnik. To je kmečka povest, ki prepričevalno opisuje tragedijo vaškega mogočnega, ki ga ugonobi nenaravno hlastanje po imetju. Nič ne dě, da je bila ta povest spisana pred več kot petdesetimi leti, še zmerom je nova in po svojstvenosti jezika privlačna. — Matija Novak: Napoleon. Kot nalašč za današnje čase, ko vre po vsem svetu in države čez dan izgublajo svoje težko priborjeno obličje, je ta knjiga, ki nam prikazuje ves življenjski vzpon velikega Korzičana, preoblikovalca in strahovalca Evrope. Knjiga je izčrpna in objektivna, dvomim pa, da se je Napoleon res imel za Italijana. — Goriška Mohorjeva družba je letos spet poskrbela za mladino, ne sicer z originalnim delom, pač pa s prevodom, ki ga tu že poznamo: Poredni Bobi, opica, ki je ušla iz cirkusa, uganja svoje muhe, ki spravljajo v smeh tudi odrasle. Ilustracije dejanje še bolj ponazarjajo. — Ne le v nabožnem, temveč še bolj v poljudnoznanstvenem smislu pa je spisana knjiga Blagovest, s čudovito ljubeznijo in občutenostjo pisana razlaga evangelijev. Kaj takega nismo bili vajeni. Letos je izšel prvi del, drugi pa pride. — V splošnem je dala goriška Mohorjeva družba za naše zamejne Slovence dragoceno darilo, ki zasluži ne le naše priznanje, temveč tudi podporo.

Jan Plestenjak.

DOM IN DRUŽINA

PRVA OBLEKA

ELIZA SKALICKY

Ko dela mamica za svojo deklico prvo obleko, se posebno potrudi; z velikim veseljem izbira najlepši vzorec. Pa ravno v kvačkanju je mogoča zelo velika izbira: za vsako debelost volne najdemo lahko primeren vzorec.

Če kvačkamo z zelo tanko volno in napravimo gost vzorec z luknjicami, je delo videti kakor volneno čipkasto blago, ki je prav ta čas zelo priljubljeno. Tudi v vzorcih se moda menjava. Danes na primer nam ugajajo drugi vzorci, kakor so jih delale pred desetletji naše mamice.

Obleka na naši sliki ima tak moderni vzorec, ki je gosto kvačkan in ima v primerni razdalji luknjice. Delana je iz zelo tanke volne v svetlorožnati barvi. Velikost je za enoletno do triletno deklico. Delo je izvršeno s kvačko številke 3. Vzorec je sicer zelo preprost, luknjice pa so njegova posebnost. Delamo ga takole:

Prva vrsta ima same šibične petlje (pri teh kvačko po enkrat ovijemo). Druga vrsta ima školjke. Te kvačkamo tako, da delamo pet šibičnih petelj v eno in isto petljo in med vsako školjko po eno gосто petljo. Kolikor nakvačkamo šibičnih petelj za školjko, toliko jih moramo v prejšnji vrsti izpustiti. Število petelj mora biti namreč vedno enako. Vrsto s školjkami kvačkamo tako, da v tretjo šibično petljo prejšnje vrste vkvačkamo pet šibičnih petelj, nato zopet v tretjo po eno gosto petljo, nato zopet v tretjo šibično prejšnje vrste pet šibičnih itd. V tretji vrsti delamo zopet same šibične petlje in obenem delamo tudi luknjice. Za te kvačkamo po tri verižne petlje. Da so luknjice lepo okrogle, jih delamo vedno med školjkami tako, da zadnjo in prvo petljo dveh školjk ter vmesno gosto petljo preskočimo.

Životek je delan iz samih gostih petelj. Za prednji del nasnujemo 116 verižnih petelj. V te delamo same goste petlje. Napravimo samo šest vrst in nato takoj pričnemo snemati za rokavni izrez. Na obeh straneh izpustimo po deset gostih, potem pa še pri vsaki vrsti šestkrat po dve gosti petlji tako, da imamo na obeh straneh 22 gostih petelj manj. Potem kvačkamo enakomerno dalje. Ko imamo 34 vrst, delamo okrogolino pri vratu. Iz sredine kvačkamo najprej prvo polovico. Izpustimo štiri goste petlje, nato še pri vsaki vrsti štirikrat po dve petlji. Ostane nam 24 gostih petelj za rame. Ves prednji del životka ima 54 vrst gostih petelj.

Za zadnji del nasnujemo prav toliko petelj kakor za prednjega. Delamo zopet šest vrst gostih petelj. Obleka mora imeti zadaj odprtino, da jo lahko oblečemo. Zato petlje razdelimo na polovico in delamo najprej prvo. Pod pazduho snemamo po dve petlji manj kakor pri prednjem delu in tudi bolj polagoma. Najprej izpustimo samo štiri goste petlje, potem pa pri vsaki vrsti po dve petlji. Okrogolino delamo šele, ko ima del 38 vrst. Snemamo toliko petelj kakor pri prednji okrogolini. Ves zadnji del pa je prav tako dolg kakor prednji.

Za rokava kvačkamo enakomerna kosa, 26 cm dolga in prav toliko široka. V zapestju je ozek pas z 52 gostimi petljami in ima osem vrst. Rokav na sliki nima kvačkane okrogline. Ta je narejena tako, da zavijamo na vsaki strani trikot in tako rokav všijemo. Na rami ima ta rokav dve položeni gubi.

Za krilce samo kvačkamo 26 cm dolg in 95 cm širok kos. Zadaj ga zašijemo, nabereimo in prišijemo k životu.

Za ovratnik nakvačkamo dva enaka dela po 17 cm dolžine in 6 cm širine ter ju na okrogolino prišijemo. Obleko delamo lahko tudi po kroju, ki je narisana v zmanjšani obliki na polji v tej številki. En kvadrateg je 1 cm.

NERVOZNOST IN VZGOJA

Naš čas so že marsikaterikrat imenovali »dobo nervoznosti«. Vsakdo med nami vé, kakšno vlogo igra v današnjem življenju nervoznost, najsi bo v javnosti ali v družini, v poklicih ali na popotovanju. Z nervoznimi ljudmi je včasih res križ. Kdo med nami bi si pa upal trditi, da ni prav nič nervozen? Hudo važno pa je poglavje o nervoznosti v zvezi z nekim drugim poglavjem: z vzgojo. Saj je znano, da je nervozen odrasli človek popolnoma nesposoben kot vzgojitelj, vemo pa tudi, koliko težav in trpljenja povzroča vzgoja »nervoznega otroka«.

Nervozen otrok? Kje je meja med trmo in resnično napako? Tega ne more zmeraj določiti niti zdravnik, kaj šele starši. Je tudi mnogo primerov, kjer nervoznost ni prirojena, marveč se je šele pozneje razvila ob prirojeni nagnjenosti. Tolikokrat govorimo o otrocih, ki da jih je težko krotiti in vzgajati, pri tem pa čisto pozabljamo, da je tudi nas odrasle dostikrat vsaj ravno tako težko krotiti. Ali nima otrok istih pravic kakor odrasli?

Mnogokrat po krivici govorimo o otrokovi nervoznosti in temu primerno tudi vzgojo napačno uravnamo. Otrokovo nervoznost je treba marveč preiti. Ne zato, ker je resno ne jemljemo. To bi bil greh. Pač pa zato, ker se poglobi, razraste, če se je otrok zavé.

Pri odraslem, ki se — v nasprotju z otrokom — vsega zaveda, nervoznost še nikoli ni izginila, če smo ga venomer

spominjali nanjo. Nasprotno. Pri otroku je isto. Če ga spravimo v družbo ljudi, ki jim je sleherna nervoznost tuja, dosežemo pogosto čudovite uspehe. Le v redkih ali prav hudih primerih moramo vzgajati nervoznega otroka čisto drugače kakor zdravega, torej popolnoma individualno.

Nervozna mati pa je nevarnost za otroka. Čisto zdravi otroci trdnih živcev postanejo lahko v najkrajšem času živčno uničeni, če jih vzgaja nepreračunljiva, nervozna mati. Za takšno mater je značilno, da niha med preveliko dobroto in neupravičeno strogostjo. Pri tem pozablja, da je otrok izvrsten opazovalec in da se notranje upira takšni nerazumljivi metodi, če celó ne izgubi slehernega zaupanja v mater.

Nervoznost in vzgoja ne sodita skupaj. Tega nikar ne pozabljam!

DOBRA KUHARICA

JUHA IZ ZELENE Z OLJEM

Skuhaj v 2 l vode eno debelo in ostrgano ali dve manjši zeljeni in en ostrgan, na kose zrezan koren. Napravi prežganje iz treh žlic olja, žlice moke, drobno zrezane čebule in, ko prav malo zarumeni, prideni še žlico peteršilja. Razredči prežganje z zajemalko vode, prideni pretlačeno zeleno in korenje z vodo vred, osoli in pusti, da nekaj minut vre. Posebej skuhaj 1 dl riža in kuhanega stresi v juho. Prideni še žlico kisle smetane in ščep popra. Postavi juho z nastrganim bohinjiskim sirom na mizo.

KROMPIRJEVA SOLATA Z MAJONEZO

Skuhaj 1 kg opranega krompirja. Kuhanega olupi in zreži na listke v skledo. Mešaj en kuhan in en surov rumenjak in počasi prilivaj šest do osem žlic olja, da bo omaka gladka. Prideni nekoliko soli, žlico gorčice in kisa po okusu. Ko je omaka gladka, jo polij po krompirju, ki ga na lahno premešaj. Vrh krompirja potresi drobno sesekljan beljak.

SEKANICA IZ DIVJAČINE

Odberi od kosti kuhano ali pečeno meso divjačine, na primer od zajca ali srne, ga dobro seseklaj ali zmelji v stroju. Če je mesa za majhen krožnik, razgrej v kozi pol žlice masti in žlico sesekljane slanine in praži v njej žlico čebule; ko nekoliko zarumeni, prideni majhen strok strtega česna in žlico peteršilja, prideni zrezano meso, pol v mrzlem mleku napojene žemlje in ščep popra. Mešaj eno minuto, prilij dve žlici juhe in žlico kisle smetane, osoli in, ko prevre, postavi na polentnih hlebčkah na mizo. Zraven daj solato.

POLENTNI HLEBČKI

Skuhaj polento kakor navadno. Devaj jo v majhno zajemalko, ki si jo prej pomočila v vročo mast, in pokladaj hlebčke na krožnik. Nato napravi z narobe obrnjeno zajemalko v vsak hlebček jamico in vloži vanjo žlico sekanice. Ako hočeš, potresi po vrhu z nastrganim bohinjiskim sirom.

FLANCATI — CVRTJE

Zmešaj štiri rumenjake, nekaj zrn soli, štiri žlice goste sladke smetane, štiri kavine žličice sladkorja in dve žlici ruma. Iz vsega tega in iz 20—25 dkg moke napravi voljno testo, ki ga dobro ugneti in pusti pokrito vsaj pol ure; nato ga razvaljaj za nožev rob na debelo, nareži s koleščkom štiri prste dolge in toliko široke krpe in vsako s koleščkom poševno prereži od vogla proti voglu, prst od kraja in prst

vsaksebi. Vse štiri vogle deni rahlo skupaj in položi v razbeljeno mast; ponev nekoliko potresi, da malo narastejo. Ko po eni strani zarumené, jih obrni in tako nadaljuj, dokler imaš kaj testa. Ocvrte potresi s sladkorjem. Za crenje lahko daš tri četrtine olja in eno četrtino masla; ako ti olje ne ugaja, pa pol masla in pol masti.

JABOLČNI SIR

Operi, olupi in zreži na majhne kocke 1 kg kislih, trdih jabolok. Nato kuhaj 70—75 dkg sladkorja z zelo malo vode, pridaj na kocke zrezana jabolka in kuhaj vse skupaj med stalnim mešanjem kot kutinov sir. Poleg tega daj v mešanico sok in drobno zrezano lupino ene limone in, ko so jabolčne kocke že razkuhane, še 5 dkg na listke zrezanih mandeljnov in 5 dkg lepih rozin. Ko se mešanica loči od posode in začne močno šumeti, zlij zmes na krožnik ali posodo, ki si jo poprej oblila z mrzlo vodo. Ko se sir strdi, ga po nekaj dneh zvrni s krožnika in posuši.

KARLOVARSKI KOLAČKI

Napravi vzišlo testo, ki ga dobro stepi, iz 50 dkg moke, dveh rumenjakov, enega celega jajca, 6 dkg sladkorja, 12 dkg surovega masla, 2 dkg drožja, 5 dl mleka in prav malo soli. Ko je testo vzišlo, ga razvaljaj za mezinec na debelo in izreži z okroglim obodcem kolačke, ki jih pokladaj na pomazano pekačo. Vsakega pomaži z raztepenim jajcem in potresi z drobno zrezanimi mandeljni ali lešniki. V sredi vsakega pa napravi z naprstnikom luknjico, ki jo nadevaj z mezgo. Ko kolački nekoliko vzidejo, jih speci.

KUTINOV ŽELE

Precedi vodo, ki se je odcedila od kutin, jo stehtaj, zlij v kozo in prideni na vsak kilogram soka 1 kg sladkorja, prideni sok ene limone in kuhaj 15 minut. Še vroč žele zlij v tople kozarce, drugi dan zaveži in shrani. Lahko tudi daš za 1 kg soka 70 dkg sladkorja.

JABOLČNA JED ZA OTROKE

Stresi v skledico žlico ovsenih kosmičev in prilij tri žlice vode; pokrij in pusti, da stoji dve uri. Nato primešaj žlico medu, neolupljeno nastrgano jabolko in po okusu sladkorja.

JABOLČNI CMOKI IZ KROMPIRJEVEGA TESTA

Jabolčne cmoke pripraviš kakor češpljeve, in sicer takole: Olupi in zreži na krlhlje kislja jabolka, vsak krlhelj povaljaj v sladkorju ter delaj in kuhaj kakor češpljeve cmoke.

JAJČNI ZAVITKI Z OHROVTOVIM BRSTJEM

Razmotaj v lončku jajce, nekaj zrn soli, dve žlici mleka in kavino žličico moke. Stresi to mešanje v veliko ponev, v kateri si razgrela mast in jo takoj odcedila; ko na eni strani zarumeni, ga obrni še na drugo stran, nadevaj s pripravljenim brstjem, zapogni čez brstje, potresi s sirom in postavi s solato ali paradižnikovim krompirjem na mizo.

BRSTIČNI OHROVT

Oснаži brstiče, jih operi in skuhaj v zavreli slani vodi. Če je ohrovtovega brstja pol litra, razgrej za pol jajca surovega masla, stresi vanj brstje ter mešaj in praži eno minuto.

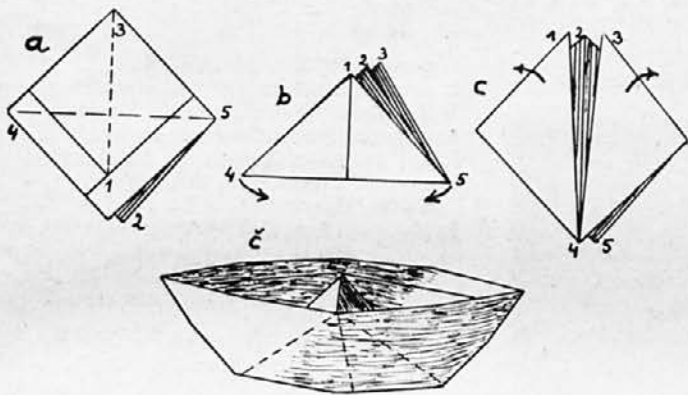
M. R.

ZABAVA IN ŠALA

SPRETNOSTI IZ PAPIRJA

LADJICA

Vzemi podolgovat pravokotni kos papirja, ga po krajši srednjici pregani, oba na novo nastala ogla zapogni proti sredi in zavijaj čezju preostala konca papirja. Ogla 1 in 2 morata biti drug vrh drugega, kakor ti kaže risba. Potem zavijaj ogel 1 natančno na vrh 3, prav tako pa na zadnji strani ogel 2 na isti vrh. Tako dobiš trikotno zganjen papir, kakor ga vidiš na naši risbi b. Nove robove 4—5 na ostro zgledi z nohtom. Zdaj posezi v notranjščino te male gene-

ralske čake in združi ogel 4 z oglom 5, kakor je razvidno iz risbe c. Potem primi z desno roko ogel 2, z levo pa ogel 1, potegni ju prav previdno narazen in pokazala se ti bo izdelana ladjica. Generalski čaki podoben osredek v notranjosti ladjice z zunanje strani malo razširi, da boš ladjico lahko postavil tudi na mizo, ne da bi padla.

Na ta način si lahko narediš iz papirja kar celo brodovje in hajdi z njim na brezbrežno — vaško mlako!

ANEKNOTE IN SMEŠNICE

ŽENSKI KLOBUKI

Kneginja Metternich je nekoč izročila svojemu možu račun šivilje. Dolgovala ji je samo — 112.000 frankov. Avstrijski minister je kot princ radodarno odprl denarnico in nakazal zahtevano vsoto. Ker je kneginja videla, da je mož dobre volje, mu je brž ponudila še račun svoje klobučarke v znesku 2250 frankov. Njegova visokost je sicer tudi ta račun poravnal, toda pripomnil je:

»Draga moja, opažam, da se v istem razmerju, kakor se tvoji klobuki manjšajo, njihove cene dvigajo. Bojim se, da bo nekega dne klobučarka prinesla samo še račun.«

ČE JE KOSILO PICLO

Rabelais je nekoč bil na kosilu pri neki bogati plemkinji, ki pa je svojemu gostu precej skopo odmerila jedačo. Po kosilu je prišla gospa k Rabelaisu in ga vljudno vprašala:

»Kdaj boste blagovolili, gospod pisatelj, spet priti k meni na kosilo?«

»Najrajši takoj,« ji je brezobzirno odgovoril Rabelais.

NEPRIJETNO ODŠTEVANJE

Neki bogatin je bil nekoč jezen na Byrona. V svoji nevolji se je povzpел tudi do tele trditve:

»Oh, saj nič ne razumeete in ne znate! Saj znate komaj seštevati!«

»Če že ne znam seštevati, pa znam še kar dobro odšteti,« je odgovoril Byron. »Če na primer vaš denar od vas odštejem, ostane ničla!«

NI RAZUMELA

Žena: »Veš, stari, tisti gosposki letoviščar ima celó v čevljih svoje ime. Le poglej!«

Mož (čisti čevlje in prebere): »Aleš Kalan, čevljar, Ljubljana.«

Žena: »O ti lažnivec ti, grdi! Meni je pa rekel, da je tovarnar!«

MED ZDRAVNIKI

Prvi: »Včasih je res težko. Zadnjič sem nekoga zdravil zaradi vnetja možganske mreine, pa mi je čez dober teden umrl za vnetjem trebušne mreine!«

Drugi: »Pri meni se to ne bi moglo zgoditi. Kogar jaz zdravim zaradi vnetja možganje mreine, za vnetjem možganske mreine gotovo tudi umre.«

RAZOČARANJE

Mlada žena (možu, ki se je vrnil iz pisarne): »Si se kaj spomnil name, možiček?«

Mož: »Vsakokrat, ko sem si hotel zapeti suknjič, pa sem videl, da mi še nisi prišla gumba.«

SAMOGOVAR

Dijak: »Vražje vreme! Zdaj vroče zdaj mrzlo, zdaj sonce zdaj dež!... Clovek res ne ve, kaj naj zastavi.«

GOVORNIŠKA CVETKA

Govornik: »Toliko mi že lahko zaupate, gospodje, da svojega prepričanja ne bom vsak mesec menjaval kot srajco!«

POGOVOR V DVEH

Upnik: »Zadnjič vas vprašam, ali mi boste plačali dolg ali ne?«

Dolžnik: »Hvala Bogu; zdaj bo torej konec tega večnega nadlegovanja!«

GA NI DOMA

Upnik z računom: »Je gospod Bolha doma?«

Dijak (sostanovalec Bolhe): »Ne.«

Upnik: »Pa sem ga videl, ko je šel domov.«

Dijak: »On tudi vas, ko ste šli k nam.«

MED ZAKONCI

Mož: »Ali ni čudno, da največji tepci dobé najlepše žene?«

Žena: »Nikar se ne prilizuj, Tone.«

ODDIH

»O, Bog te živi, prijatelj! Sijajno si se popravil, ves pomlajen si!«

»Res, to napravi Bled!«

»Si bil dolgo ondi?«

»Jaz ne, pač pa moja žena!«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

TVOJE SRCE

(Muc, Ljubljana. — 18 pik.)

OBRESTOVANJE EFEKTOV

(Tek, Ljubljana. — 16 pik.)

Po borzni tečajnici z dne 10. t. m. in obrestni meri posameznih efektov današajo letno čistih:

4% agr. obveznice à din 100—	3.2%
4% agr. obveznice à din 500—	3.3%
7% stabil. posojilo	4.6%
6% dalm. agrari	1.4%
8% Blair	5.3%
7% Blair	4.7%
PAB	2.5%
6% begluške obvez. à din 500—	4.1%
6% begluške obvez. à din 2500—	4.7%
6% begluške obvez. à din 5000—	5.4%
D. H. B.	4.4%
Vojna škoda	3.3%
7% invest. posojilo	5.2%
Narodna banka	4.1%

Povprečna obrestna mera za vezane hranilne vloge pa znaša 7.7%.

BESEDNICA

(Kozma, Ljubljana. — 9 pik.)

Prepad, dobrina, pisanica, Etna, poglavar, tovariš, Indija, pridnost, nebesa, Verona, Kerub, sojenica, večnost, smrečje, sobota, ostriga, carstvo, Kotnik, Tuzla, petelin, pogorišče, Porenje.

Vzemi iz vsake besede po en zlog!

KONJICEK

(Fek, Ljubljana. — 20 pik.)

s	o	n	č	n	a	a	e	s	d	e
a	o	o	j	l	m	a	a	v	o	v
č	t	R	o	v	m	e	t	z	m	z
n	d	a	s	l	p	j	e	k	e	i
n	a	a	e	i	d	e	v	s	e	i
ž	a	g	p	č	j	G	l	t	o	t
d	l	e	l	u	s	ž	n	č	r	l
n	e	o	b	i	o	j	o	e	a	l

RAČUN

(Tone, Ljubljana. — 22 pik.)

12	25	11	9	4
1	5	19	4	24
18	5	14	19	15
17	12	19	17	16
1	20	18	8	11
5	9	1	19	8
13	13	20	1	16
20	9	25	4	3
19	9	7	9	22
25	9	15	24	7
1	7	12	22	2
23	4	15	1	2

BOŽICNA

(Castor & Pollux, Maribor. — 21 pik.)

POŠAAZNEIRYNBOUBEMVELN
SKJDOCLJZAOCPOINOJAMRI
OSINAUEČAZOJVIANERSRTN

POSETNIČA

(Hostar, Vrhnika. — 10 pik.)

Nika E. Ličan
Kvanj

UGANKARJI MLADIKE

(Nace Cuderman, Tupaliče. — 13 pik.)

Videnšek A., Kunstelj Fran, Gruden Franc, Mihelič M., Kocmur Pavla, Lipoglavšek Slava, Kosmač Franc, Modrinjak France, Kalan M., Kalan Luka, Demšar Viktor, Blaj Fran, Kastelic Vinko, Mizerit S., Cesar Ant., Moder Janko, Tanjšek Franjo, Jeglič Stanko, Kržišnik Angela, Klobovs Anton, Pavlin France, Kovačič Fr., Rakovec Josip, Bulovec Ivan, Kiferle Danica, Petelin Mimi, Tratar Ivan, Sodja Fr.

RAČUNSKA NALOGA

(France, Ljubljana. — 11 pik.)

Trgovec kupi 100 kg žita in plača 100 din. Pšenico je dobil kg po 5 din, rž kg po 1 din, ječmen kg po 5 par. Koliko kilogramov je pšenice, koliko rži, koliko ječmena?

DOPOLNJEVANKA

(Dun, Ljubljana. — 12 pik.)

1.	—	...	r	...	—
2.	—	...	a	...	—
3.	—	...	t	...	—
4.	—	...	k	...	—
5.	—	...	p	...	—
6.	—	...	n	...	—
7.	—	...	b	...	—
8.	—	...	v	...	—

- denar, leposlovni izdelek;
- gradbeni material, južna rastlina;
- dalmatinski otok, pritok Donave;
- vodena tvorba, gorenjski kraj;
- del sv. maše, leposlovni izdelek;
- evropski dramatik, del polja;
- motiv, drevo;
- zbirka listin, italijanski skladatelj.

RAČUNSKA

(Arnsček Jože, Sv. Jedert. — 15 pik.)

5 c 1 a 1 c 1 e 1 b 5 e 1 c 5 b + 3 d 1 a
4 a 2 e 5 c + 1 c 1 b + 2 a 1 d 3 b.

UGANKA

(Janko Moder, Dol. — 14 pik.)

Za podlago vzemi si ročaj.
Z na si ti, to upam vsaj,
s po vojaška je oseba,
v pri dobiš vse, kar je treba.

KRITIKU

(Prokijon, Ljubljana. — 19 pik.)

e	m	a	v	d	s	n	n	e	i
n	o	s	z	n	r	m	v	i	i
v	l	:	e	i	k	a	n	p	e
i	o	n	d	r	o	e	o	s	d
i	,	d	t	g	r	l	a	u	o
e	a	-	!	e	š	j	a	l	v
			o			+	*		
						*	o	+	
*			+	o					
		*			+			o	
+	o				*				
	+							*	o
o			*						+
				+		o			*
*	o							+	
	+	*		o					

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi svoje rokopise na isti naslov.

LISTNICA UREDNIŠTVA

D. G., Ljubljana. Vaša črtica »Učiteljica« vsebuje vedno zanimiv motiv učiteljice, ki je izšla iz meščanskega okolja in poučuje na samotni vaški šoli, motiv, ki pa je žal že tudi dobro znan in celó velikokrat obdelan. A to bi še nazadnje ne bilo nič slabega, če bi ne bilo Vaše dojemanje življenja in sveta tako srednješolsko preprosto in bi ne bila tudi snov obdelana več kot s skromnimi sredstvi pisateljskega izražanja, vsaj v prvi polovici črtice, kjer je tudi jezik v slovničnem pogledu pomanjkljiv. Sredina in zaključek sta sicer močnejše podana, vendar prispevka pri nas ne bomo mogli priobčiti, pač pa bo v kakšnem listu (imamo jih mnogo, ki so posebej posvečeni vzgojstvu) dobrodošel.

Fr. K., Jesenice. Dovolim si ponatisniti prvo:

Jesenska

Težka vejevja drhté
sredi polja skozi megló;
nad njimi vrane leté,
njih petje je žalostno.

In vso jesén
se iz koprén
mesto sredi polja
motá, motá.

Deževne niti v zraku drhté.

To naj bi bila razpoloženjska pesem? Ker pa v meni ne zbudi in tudi v nikomer drugem ne more zbuditi kakšnega težkega jesenskega razpoloženja, je pesem zgrešila svoj namen. Vsekakor je temu v prvi vrsti kriv preslaboten, jeclja-joč pesniški jezik. »Poljska« je sicer boljša, a ni do kraja izdelana in posebno v zadnjih dveh kiticah ne teče gladko. V pesmih »Večerne ure« in »K materi« se pozna, da jih ni rodilo globoko pesniško srce, vendar bosta dobri za kak mladinski list, kar preveč preprosti sta za nas. »Pomladnik« in »Poletni motiv« sta dobra in lepo tečeta; mogoče v tem tonu kaj več poizkusite. »Jesenski« in »Zimski motiv« sta zopet slabša, zlasti pa poetični obdelavi. Vidnejšega napredka od zadnjic ne najdem v tej pošiljki, četudi z veseljem jemljem na znanje Vaše uspehe na drugih področjih.

UGANKARJEM MLADIKE

RAZPIS NAGRAD ZA LETO 1940

Nagrade ugankarjem se bodo tudi letos podeljevale na isti način in pod istimi pogoji kot lansko leto. Vsak mesec bo razdeljenih šest nagrad, in sicer:

Za prvo nagrado bo izžreban eden izmed tistih reševalcev, ki bodo v tistem mesecu dosegli polno število pik ali kvečjemu deset pik manj. Za prvo nagrado bo vedno kak praktičen predmet v približni vrednosti 100 dinarjev.

Dve drugi nagradi, in sicer knjižni nagradi iz založbe Mohorjeve družbe v približni vrednosti po 30 dinarjev, bosta dobila dva izžrebanca izmed tistih reševalcev, ki so dosegli vsaj polovično število pik v tistem mesecu.

Tri tretje nagrade, ki bodo tudi knjižne nagrade iz založbe Mohorjeve družbe v približni vrednosti po 20 dinarjev, pa bodo po žrebu dobili trije reševalci, ki so dosegli vsaj četrtino pik v tistem mesecu.

Poleg teh vsakomesečnih nagrad sta razpisani še dve nagradi za najboljše zastavljavce ugank, in sicer knjižni nagradi iz založbe Mohorjeve družbe v približni vrednosti po 50 dinarjev. Prvič bo ta nagrada podeljena v juliju tistemu zastavljavcu, ki bo v prvem polletju dobil povprečno največ glasov za vsako priobčeno uganko. Druga pa bo pod istimi pogoji podeljena na koncu leta.

Vse reševalce prosim, naj zato pri vsakokratnih rešitvah pripomnijo, katera uganka se jim je zdelá najboljša in jim je najbolj ugajala. Vsak reševalec ima en glas; vsak mesec sproti bom na ovitku objavljal stanje.

Vsi reševalci naj pošljejo obenem z rešitvami tudi legitimacijo, ki je taka, kot je bila doslej. Vsak mesec izstrižite iz ovoja, v katerem vam pošilja Mladiko uprava, svoj naslov

in ga priložite rešitvam. Kdor legitimacije ne bo priložil, ne bo prišel pri žrebanju v poštev.

Izžrebaní naročniki, ki nimajo plačane naročnine vsaj za četrtletje, v katerem so izžrebaní, ne bodo dobili nagrad!

Upam, da bo večina reševalcev tudi letos zadovoljna z ugankami, saj bodo v glavnem bolj lahke, seveda pa bodo prišle na vrsto tudi malo težje, tako, da bodo lahko vsi prišli na svoj račun. Le z veseljem na delo!

RAZPIS NAGRAD ZA JANUAR

Za 1. nagrado: Volnena jopica v vrednosti 100 dinarjev.

Za 2. nagrado: Dve knjižni nagradi iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 30 dinarjev.

Za 3. nagrado: Tri knjižne nagrade iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 20 dinarjev.

Po prvo nagrado naj izžrebaní pride v podružnico Mohorjeve knjigarne v Ljubljani.

Da se nagrajenci izognejo podvojenim knjigam, naj vsaj do 5. v mesecu sporočijo naši upravi v Celje, katero knjigo si želijo. Sporočite lahko več predlogov, da boste bolj gotovo uslišani.

Tudi prva nagrada se dá spremeniti bodisi v naročnino za Mladiko ali pa v knjižno nagrado iz Mohorjeve založbe, kar pa naj vsak nagrajenec osebno uredi v ljubljanski podružnici Mohorjeve knjigarne.

Pred kratkim smo izdali:

II. zvezek Mohorjeve občne zgodovine

Anton Sovcè: Stari Geki

Delo je izšlo v velikem formatu in je bogato ilustrirano z originalnimi risbami in dobro uspelimi slikami, narejenimi po fotografijah. Tiskano je na močnem, dobrem papirju. Besedilu je dodano splošno kazalo, nadrobno kazalo, imenik, kazalo slik in časovni pregled. Obsega 568 strani in ima 231 slik. — Knjiga je po vsebini trajne vrednosti, po opremlitvi pa bo v okras vsaki zasebni in javni knjižnici. — Znamenito delo, ki ne sme manjkati v nobeni slovenski knjižnici! Broš. izvod stane 174 din (za neude 232), v platno vezan 192 din (za neude 256), napol v usnje vez. 219 din (za neude 292), v usnje vezan 249 din (za neude 332).

Knjigo plačate tudi lahko v štirih obrokih.

I. zvezek bo izšel pozneje.

L. Burgerjeva:

Štideset let babica

Knjiga je v originalu doživela več izdaj, prevedena pa je bila tudi že v mnogo jezikov. Po svoji vsebini to tudi zasluži. Zakonci in vsi, ki se pripravljate na zakon, duhovniki in vzgojitelji, naročite jo čimprej — izdali smo jo za Vas!

Knjiga stane broširana 39 din (za neude 52), v platno vezana 51 din (za neude 68).

Ne pozabite na žrebanje knjižnih nagrad! Žrebanja se lahko udeleži vsak, kdor naroči pri Mohorjevi družbi do 31. januarja 1940 knjig za najmanj 50 din. Kdor se hoče udeležiti žrebanja, mora naročiti z obvezo, da bo knjige takoj plačal ob prevzemu s povzetjem. Poština se naročniku ne zaračuna!

Naročila izvršuje **Družba sv. Mohorja v Celju**

Vaše broširane revije

kakor Mladiko, Dom in svet, Čas, Ljubljanski Zvon, Bogoljub, Glasnik presv. Srca Jezusovega, Vigred, Cvetje z vrtov sv. Frančiška, Kres, Katoliške misijone, Odmev iz Afrike in razne druge revije, liste, ilustracije in knjige

Vam veže na zahtevo

napol v platno, v platno, napol v usnje, v usnje, z napisom ali brez napisa, po Vaši želji, lično in trpežno

knjigoveznica Mohorjeve tiskarne

Naročila po pošti izvršuje v najkrajšem času in po zmernih cenah. — Pri večjem naročilu popust!

Naročila naslovite:

KNJIGOVEZNICA MOHORJEVE TISKARNE V CELJU
Prešernova ulica 17

V **Ljubljani** sprejema naročila Knjigarna Mohorjeve tiskarne na Miklošičevi cesti števil. 19 (palača Vzajemne zavarovalnice), v **Murski Soboti** pa Mohorjeva tiskarna in knjigarna, podružnica, Glavni trg števil. 5

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

CELJE • KOČEVJE • LJUBLJANA • MARIBOR

Obresna mera za vloge znaša do **5%**

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina z vsem premoženjem in vso davčno močjo!